

Хорашев /Рустембеков/ Жағалтай Түсіпұлы

**ӨТЕЛГЕН
П А Р Ы З**

Алматы, 2018

Хорашев /Рустембеков/ Жағалтай Түсіпұлы

ӨТЕЛГЕН ПАРЫЗ

Екінші кітап

Алматы, 2018

ӘОЖ 821.512.122
ҚБЖ 84 каз 7-5
X76

Хорашев /Рустембеков/ Жағалтай Түсіпұлы.
X76 ӨТЕЛГЕН ПАРЫЗ: олеңдер – Алматы, 2018. – 271 б.
2-басылымы
Қайта өңделіп шығарылды:

ISBN 978-601-06-4437-3 2 кітап.

Менің жазған аздаған естелік олеңдерімді оқыған кездеріңізде, әр сөздің мән-мағынасына зер салуларыңызды өтінемін. Мені жазушы, ақын ретінде емес халық дәрігері ретінде танып, тек қана Алшаның қоса берген дарыны деп ұқсаңыздар болады. Осы естеліктің атып қазақ халқының ұлы перзенті, дүние жүзінің танымал ғалымы, ағам Қаныш Имантайұлы Сәтпаевқа алғысымды білдіріп, оның екі тілегін орындағанымды мақтаныш ете отырып, сонымен қатар, ұрпақтарыма қалдырып отырған естелік болғандықтан «ӨТЕЛГЕН ПАРЫЗ» деп атадым.

ӘОЖ 821.512.122
ҚБЖ 84 каз 7-5

Алғы сөз

Белгілі дәрігер, қоғам қайраткері, «Алтын дәрігер» марапаты иегері Жағалтай Түсіпұлы Хорашев (Рустембековтің) құнды өлеңдер жинағы поэзия әлемін сүйіп оқитын және әспеттей білетін барша оқырман қауымға арналған. «Өтелген парыз» атты өлеңдер жинағы автордың жеке ой толғаныстарынан, кең ауқымды өзекжарды пікірлерінен, пайымдарынан тұрады. Жинаққа енген туындылар тың, тілі коркем, тартымды, танымдық мәні терең, автордың жазу стилінде де жүрекке жылы әсер қалдырарлықтай ерекшелік сезіледі. Ақын ұлттық-рухани құндылықтарды жоғары қойып, адам мен қоғам, білім мен ғылым және тәрбиелік, танымдық маңызы бар көкейкесті сан алуан тақырыптарды қамтыған.

Шығармашылық еңбек талғампаз оқырман жан дүниесін баурап алып, коңілдерінен шығады деген пікірдеміз.

**Әл-фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті
доценті, филология ғылымдарының кандидаты
С.Б. Борбаева**

Жат, сыйлас, аға, бауыр, туысқанға,
Жөн сөзін кезі келсе, әркім айтар.
Игер деп білім, өнер, ұл мен қызға,
Қадірін осы өмірдің білген айтар.
Жағалтай Түсіпұлы

Бата

*Ботагөз дей қызымды келін қылып
түсіргенде, құдалардың үйінде екі жасқа
берген батам*

Алла қабыл ал
Берген менің батамды.
Бақыт, даулет, ырыс бер,
Көз сүздірмей Ботамды.

Ермухамбет, Ерқанат
Қос қанатым боларсың,
Бүгің жассын, ертең-ақ
Ақылға кемел толарсың.

Ақ дастархан, ақ ниет
Тарылмасын, солмасын.
Алтын, күміс, шүберек
Араға кірбің салмасын.

Қос Ботаның өмірі
Күн нұрына тең болсын.
Қос Ботаның көңілі
Аспандайын кең болсын.

Ағайын, туыс, ордалы ел
Қамқоры бол жастардың.
Жерге кіріп дұшпаның
Шоқтығы өссін достардың.

Жасөспірім, қос қанат
Қамқоры бол жастардың.
Жалғыз Алла пана боп
Сағы сынсын қастардың.

Екі ботаң қос қанат
Болмасын таса көзіңнен.
Тарта білсең бауырға
Кетпес алыс өзіңнен.

Нұры қонсын Алланың
Екі жастың басына,
Мын рахмет жүректен
Сылап берген асыңа.

25.01.2003 ж.

***

*Қуан мен Раушаның немересі
Алдиярдың 1-жасқа толуына
және келіні Эльвираның туған күніне*

Құтты болсын тойыңыз, Раушан, Қуан басыңа,
Іткен құрмет бүгінгі Алдиярдың жасына.
Әкесі Марат көп жасап, ұлың болсын қуантар,
Қарсы тұрар қорғандай көре алмаған қасыңа.

Қызыққа айта берсе көп қой тілек,
Бұл тойың сөсп, екеу болар ерек.
Өмірде біз болғаны құда Қуан,
Өшпеген бөлек еді біздің жүрек.

Балаларың Ербөл, Марат, Шынар, Эляң,
Алдияр, Рүстеміңмен биік қыяң.
Өмірде басың аман, малың түгел,
Төрт түлек бірдей болсын қыр мен саяң!

Келінің Шынар, Эляң, қос немерең
Сіздерді сыйлап өтсін парызым деп.
Өмірде отіңіздер Қуан, Рекем,
Отелді ата-аналық қарызым деп.

Балаларың өмірінде пана болсын,
Ағасы Канекендей дана болсын.
Шынарың, Эляңменен бала өсіріп,
Ақылды Раушандай Ана болсын.

Тойыңа қабыл болсын айтқан тілек,
Өмірде өкпе мен наз неге керек?
Қолдасын ұрпағыңды Бұхар бабан,
Тілейді соны ғана біздің жүрек.

06.07. 2003 ж.

* * *

Сол бақыт басын аман, малың түгел,
Еңбекке денсаулық болса жетер.
Ақылды, жігері бар бала болса,
Алам деп, оқу, өнер, терін төгер.

Жастықта бұға бермей басты көтер,
Оқысаң қара басың көкке жетер.
Салсаң жол, ғылым, өнер тірлігінде,
Халқына еккен дәндей көпке жетер.

Ғылыммен, ер еңбекті, есті жігіт,
Құрметтеп, етіп еңбек, көкке көтер.
Аянбай етіп еңбек, білім алсаң,
Жұмақтай бар өмірің сенің өтер.

Ұстай біл, бақыт құсын, бармайқтай ол,
Шашпаңыз барыңызды оң менен сол.
Құдықты инемен қазып, аршып
Алсаңыз білім, өнер, қазына мол.

Бас аман, малың түгел, денің сауда,
Шешілер қилы-қилы жанжал дауда.
Серпіліп білім, өнер егіз деп жек
Ынжықтай жүре бермей ламбал бауда.

Бас аман, малың түгел, балаң болса,
Ісіне сол балаңның көңіл толса.
Өмірде ұтқаның көп әке, шеше,
Болмаған онан артық саған олжа.

Сол балаң шам-шырақтай жанып тұрса,
Өмірден өз қарызын алып тұрса.
Кіруге телік іздеп сандаларсың,
Қатардан жаман бала қалып тұрса.

Сол балаң қыя-шыңға шығып тұрса,
Білімді, өнерменен, ұғып тұрса.
Өмірде арманың жоқ, әке, шеше.,
Ақылмен дұшпаныңды жығып тұрса.

04.07. 2003 жс.

* * *

Ет жүрек қағып дүрсіл нені сездің,
Әлде бір әсеріме жалған создің.
Өтесде бар өмірім жұмақ сынды,
Назыма жанға батқан қара көздің?

Жаралы марал жазықсыз
Қалғаныма қамыста,
Жаралы жүрек тынымсыз
Жандыма қалай паныста.

Сен едің жанарындай екі көздің,
Өмірде неден шошып, ыршып бездің?
Жаралап ет жүректі кеткен қалқа,
Өзіңде сол қатенің уын ездін.

Жаралы марал жазықсыз,
Қала бер қаның қамыста.
Өнімде қанды бәрі де,
Ар мен ұядың, паныста.

05.07.2003 жс.

* * *

Кейде бір күйіп жанып налисанда,
Көргенде ақылсызды жын сияқты.
Өмірдің қиясында тұрса жақсы,
Сақтаған ақ алмасты қын сияқты.

Ақылды Ер, оқу, өнер, білім құған,
Қолға ұстар, бұхараға ту емес пе.
Ақылсыз, нақұрыс боп бала туған,
Тірлікте езіп ішкен у емес пе?

Жаксы ісің өтіп кетер пұл емес пе,
Білімсіз өткен өмір тұл емес пе?
Өшірмес, Ата данқын тарихта,
Ақылды білім қуған ұл емес пе?

Ақынның қалар артта жыры емес пе,
Жамандық ит арамның кыры емес пе.
Сезетін ақылы бар қызбен, ұлға,
Сездірген ақын жүрек сыры емес пе?

05.07.2003 жс.

* * *

Жарық күндей өмірді ,
Қимадым да, сыйладым.
Алладан жарлық келгенде,
Жер үстіне сыймадым...

Ақыл менен, ар ұждан,
Жүрегімде сақталды,
Өмірде туған ұл, қыздан
Қарызым менің ақталды.

Ақтағаның қарызды,
Оқыды да тоқыдың.
Арқасында білімнің,
Қияда нәрді «шоқыдың».

Өмірі берген Алланың,
Ұрпағыма кең болдың.
Ақталғаны қарыздың,
Қатарыңмен тең болдың.

Өсіруде, ұшыру
Шың, қияға ұл, қызды.
Ата-Ана айтпайды,
Алып бер деп жұлдызды.

Ата-Ана парызы,
Оқытуда , ұл, қызды.
Ұл мен қыздың қарызы
Біліммен алса «жұлдызды»

Сонда ғана көңілім,
Сая табар, өлсемде,
Сонда ғана өмірім
Жалғасады көмсеңде!

05.07.2003 жс.

* * *

Қақ жарып көкіректен шыққан сөзім,
Емеспе ар мен ұждан асыл төзім.
Қалайша шыдап айтпай тұра аламың,
Көрген соң дүниені екі көзім.

Дөңгелеп шыр айналған жалған өмір,
Тірлікте ойласаңыз кімге жеңіл?
Айтам деп Ір шындықты, бетке, көзге,
Тапталған ақша қардай қайран көңіл.

Өмірге келіп кетер ойла сен бір,
Түсірме арыңызға қара теңбіл.
Жақсыға жаным пида, қадыр білген,
өткізген өз өмірін нұр мен теңбір.

Оқыту әрбір Аға, жолы емес пе,
Інінде бір әкенің ұлы емес пе.
Оқытсаң туған інің болып адам,
Ішінде ақ халаттың тұр емес пе?

Үлкені туған Аға сен емес пе,
Екі інің етек емес жең емес пе?
Риза құл руы, білсең Аға,
Профессор, докторы мен тұр емес пе?

Жетпей ме туған аға дінің болса,
Болды ғой кететіндей «кірің» болса.
Ғылымның шет жағасын алған бүгін,
Артында біз сияқты інің болса.

Асаңда жетпіс бестен, даумен жанжал,
Сөздерің еттен өтер, бейне қанжар.
Өмірде ұл өсіріп, қыз ұзатқан,
Білмедік Ағамызды нені таңдар?

Япырмау бір тәубаға келмейсің бе,
Қызықтан ортамызда жүрмейсің бе.
Құдайдың бергеніне риза боп,
Өлгенше бірге ғұмыр сүрмейсің бе.

Ұқпасаң ақ жүректі тілмейсің бе,
Қолыңнан ұстап жауға бермейсің бе?
Өмірде қанша «батыр» болсаңдағы,
Астына қара жердің кірмейсің бе?

Осылай қайран аға болмайсың ба,
Ортада шын қызыққа толмайсың ба,
Біздерді шетке теуіп, жау санасаң,
Өлмейақ, Бәйтерекше солмайсың ба?

08.07. 2003 ж.

Көңіл-ай !

Тұмандай жарық күнді қалқалама,
Өзендей тулап асып сарқырама.
Өмірде білім, өнер игермесең
Арқардай тау мен тасқа арқырама.

Игермей білім, өнер өткен өмір,
Ойласаң шын білгенге болмас жеңіл.
Аспанға екі-ақ аттап жетеміндер,
Болса егер, ақыл, ойсыз, қайран көңіл.

Осылай бар мақсатқа жетемін дер,
Армансыз осы өмірден өтемін дер.
Жақсы адам игілігін білім, өнер,
Халқыма артқа тастап кетемін дер.

Тулаған асау көңіл мұхит сынды,
Қияда қанат қаққан бүркіт сынды.
Япырмай ақыл, ойсыз, болса көңіл,
Сасыған шілдедегі іркіт сынды.

Арыма дақ түсірме қайран көңіл,
Берілген бірақ рет асыл өмір.
Не алтын, не күмістен соғылмаған,
Ақ алмас емес пе екен құрып темір.

Ақылымен кокке жетер толқын көңіл,
Оқу мен шамшырақтай жанған өмір.
Өткізген аз өмірін малмен қатар,
Адамды ойлап тұрсаң кімге жеңіл ?

Өнердің асыл кілті оқу, білім,
Көңілдің шын тұрағы қызыл тілім.
Игерген оқу, өнер адамзатты,
Тек жеңген сумман еткен жалғыз өлім.

Қалмасын қаңқара боп, ақша көңіл,
Демеймін күрес тартыс, өмір жеңіл.
Сумандап ажал жетіп, ес кеткенше,
Арыма түсірмеші қара теңбіл.

Сөз айттым ер жақсыға ұғымы мол,
Тереңнен теңестіріп ойланатын,
Жас келіп, уақыт өтіп, тарылды жол,
Кезі емес, қызық думан тойланатын.

Күні ертең қара көзден нұрым тайса,
Зар болар, он сауысақ жазу үшін.
Денеден кетіп қуат, күшім тайса,
Қор болар екі тізе басу үшін.

Бір құдай алсаң, бейнет бере көрме,
Өлгенше жамандыққа ере көрме.
Өмірде көре алмаған дұшпан, қасым
Жаланды өлгеннен соң тере көрме.

Сөз қалсын, кетсе көзім, ертеңгі күн,
Өлмессің сонда ғана ойла бір сен.
Арқасы білім, өнер, ақыл, оймен
Өмірде өттім болып қатар мен тең.

24.07. 2003 жс.

* * *

Жазайын мен өлеңді көз талғанша,
Артымда өшпейтұғын сөз қалғанша.
Жастықта текке өткізген, асыл уақыт,
Жас келе зыр-зыр етер қозғалғанша.

Өмірдің құнарлығы , білім, өнер,
Қымбаты адамзатқа асыл өмір.
Халқыңа адал ұл боп, тусаң егер,
Тек жатпай маңдай термен өнер игер.

Бүркітсің сонда ғана шыңда тұрар,
Сонда да жылан аңдып торын құрар.
Әлемге білім туып тік көтерген,
Қаныштай, мыңнан жалғыз ұлы туар.

Парасат ар мен ұждан шын ақиқат,
Табылса ер бойыңнан асқан бақыт.
Көрмесе ер бүркітті шың-қияда,
Қарғадай жемтік терген көзге шұқып.

Асыл не, асылы не өмірде айтшы,
Асыл сол жатса жерде шірімейтін.
Асылы, аңдап басып, ақыл болса,
Алдында ақымақтың тершімейтін.

Бол жақсы, адам кейіп налымайтын,
Артына «алтын» үшін қайырылмайтын.
Алдына адал төсек, бала берген,
Жар болса өлгеніңше айрылмайтын.

* * *

Ағарып қара көзден нұр таймайсын,
Жаңылып жақсы сөзден жар таймасын.
Тайсада осы екеуі, өмірінде,
Адамдық бойыңыздан ар таймасын.

Парасат ар мен ұждан сен қайдасың,
Көрсеткен адамзатқа шын пайдасын.
Халқыңа адал еңбек, із қалдырған,
Қаныштай ұлы тұлға ер қайдасың.

Туарсың талай қаныш Елім болса,
Шалқыған ұлан байтақ жерім болса.
Тұлғасын Қаныш аға, тік көтерем,
Сайраған көкіректе тілім болса.

Әлемге білім туын тіккен Қаныш,
Риза өмірінде саған алаш.
Танытқан қазақ елін бар әлемге,
Бұғанда болар екен кімдер талас?

Қаныштың Ер тұлғасы Елі емес пе,
Ақ келін шын тудырған жері емес пе.
Жасыбай, ақбет мен сұлу Баян
Қаржастың арқа сүйер белі емес пе?

Білімнің Қаныш тіккен туы емес пе,
Көре алмас, дұшпанының уы емес пе.
Сол Қаныш туған жері болса Баян.
Сонда да бар қазақтың ұлы емес пе?

Жоқ арман, ағам Қаныш ел тұлғасы,
Аспаған осы өмірде ер жорғасы.
Көргенде ақ келінді, ақ бет тауды,
Өрөң жан мақтанышпен бір толғашы.

Көзімнің қарасындай сегіз едің,
Бірақта тату-тәтті егіз едің.
Бас аман, малым түгел тұрғаныңда,
Шын тәуба төрт құбылам тегіс едің.

Жоқ арман, басым аман тұрғанымда,
Сонда ғаша менің де болғанымда.
Сегіз сегіз бұрын болған кезде
Шынымен ер көңілдің толғаныда.

Бір құдай сақта бастың амандығын,
Корсетпей маған бір кез жамандығын.
Сегізгі сегіз жерде сертке жетсе,
Жәккенде өз өмірін тамамдаған.

Төркін

Тудырған жан сезімін көңіл шіркін,
Берілген бірақ рет өмір шіркін.
Алдыңа бала салып, жар болса да,
Негізің қалай екен қайран төркін?

Жазған соң осы өленді сенің еркін,
Ер көңіл азайтып сенде серпіл.
Өмірде негізі бар, қадір білер,
Ешқашан ұмытылмасың қайран төркін.

* * *

Қор қылма жалғыз Алла, алсаңдағы,
Астына кара жердің салсаңдағы.
Кетем бе қайран туыс, бір өзіңнен,
Тірлікте көріспеске барсақтағы.

Кетембе бір туған соң бір Анадан,
Адамдық кетпесе егер, ой, санадан.
Өмірде есіңе ұста, қайран туыс,
Тумасың бір Анадан сен жаңадан.

Жүрегім өзің деген саған бар ғой,
Аруақ шын қолдаса толған пір ғой.
Қайтейін қайран туыс есіңе ұста,
Тірлікте жуып тастар олда кір ғой.

Өмірің ойлап тұрсаң нұр емес пе,
Алдыңда жарқын өмір пұл емес пе.
Ұқпаған ақиқатты, парасатты,
Туысың малмен қатар тұр емес пе.

***

Ақиқат ақ алмастың жүзі емес пе,
Айтатын адал сөздің кезі емес пе.
Ұқпаған ер қадірін, ел қадірін,
Адамның шын қалдығы езі емес пе.

Жақтасаң жақсы сөзді қош емес пе,
Ер жақсы көпшіліктің досы емес пе.
Өмірде көре алмаған Ер жақсыны,
Ит арам ойлап тұрсаң қасы емес пе.

Өліктің есте қалар асы емес пе,
Жігіттің жігіттігі басы емес пе.
Өмірдің шын қадірін біліп өткен,
Кәрінің көпті көрген жасы емес пе.

Үгітін бәрін осы бас емес пе,
Сапайтын Ердің басын дос емес пе.
Өткізген өз өмірін малмен қатар,
Ойласаң өткен өмір Бос емес пе.

Өмірдің құндылығы ар емес пе,
Сақтаған Ер төсегін жар емес пе.
Не шатып, нені оттап отыр осы,
Дейтұғын нелер надан бар емес пе.

Ойласаң өмір жолы тар емес пе,
Адамдық бойындағы ар емес пе.
Білмесең Ұлы өмірдің сатыларын,
Жығылар алда тұрған жар емес пе.

Жанайтын өміріңді үл емес пе,
Айнадай жақсы алдында тұр емес пе.
Өмірлеу сенен ұныц болса надан,
Өмірші өңі сүрген құр емес пе.

Бар болса жақсы балац нұр емес пе,
Қияда Бүркіт сынды тұр емес пе.
Ақылды, ойы терең жастар саған,
Ағаның ай тып өткен сыры емес пе.

Өткізім жастығымды құр демейін,
Өткізген бар өмірім нұр демейін.
Өмірлеу өнім, өнер іш ердім мен,
Өзімнен асып кетті Үл демейін.

Ақ халат кидім адам бір жаны үшін,
Алдында көк көздердің намыс үшін.
Сақтадым сәби менен Ана жанын,
Көретін келешекте бір таңы үшін.

Шешкенше ақ халатты болдым таза,
Алдында ар мен ұждан алмай жаза.
Өңемде арманым жоқ, болдым ғадыл,
Душпаным бермеседе маған маза.

***

Нұр сепсін адалдыққа жалғыз Алла,
Ойлама адамзатқа мәңгі жала.
Өмірде адал ар мен ұждан болса,
Тенелер ойласаңыз қыр мен сала.

Өмірдің ең қызығы туған бала,
Өзеннің толар суы оймен сала.
Өз үйің, өз төсегін тартар суық,
Болса егер жаман бала бейне «дала».

Көрген күн көрмегендей бола қалар,
Басыңа опшнейтұғын жала салар.
Өз балаң, өз үйіңде бөтен сынды,
Өлген соң бетіңізді жаба салар.

Өлмесің әке-шеше балаң болса,
Қыз қия, ұл ұяда, салаң болса.
Өмірге келгеніңнен не пайда бар,
Балаң мен қара басың алаң болса.

***

Аспан кең жерді көрер дөңгеленген,
Жер көрер тек биікті көмкерленген.
Сонда да жер мен аспан аралығы,
Аспаған қас пен көзден төңкерілген.

Қайран көз көрмейтінің бар ма сенің,
Қоятын қатар бар ма теңің сенің.
Қос жанар жапын тұрған кезеңінде,
Нұрысын қасиетті ұлы күннің.

Ер жақсы, гадыл болса көргенді айтар,
«Шық бермес», ұры –қара бөлгенді айтар.
Өмірде ар ұждансыз кейбір есер,
Бір тойған асын берген өлгенді айтар.

***

Қара түндей зұлымның қарайғаны батады,
Жыландайын көздері, ар, ұжданды атады.
Ызғарынан зұлымның, суын дене,
Ойласаңыз мұз болып, қабат-қабат катады.

Қарайғаны зұлымның, өшпенділік, кектігі,
Батып кетер жаныңа, иттігі мен өктігі,
Үл мен қызды, сақтасын да, жақтасын.
Адам емес тек қана жалғыз Алла көктегі.

Япыр-ай

Бір Ағаға

Сөздерің тіліп түсер бейне қанжар,
Өмірде іздегенің ұрыс жанжал.
Халықтан қарғыс алып болдың «аға»,
Демейсің сен «ақылды» қалғаны аңғал.

Сен үшін осы кезде өлгендеймін,
Тірідей қара жерге кіргендеймін.
Үсті бас, алба-жұлба не көрінді?
Алдымда Шығайбайды коргендеймін.

Япырай неге шіркін тудың қайдан,
Негізің кедей емес еді байдан.
Келгенде 75-ке алба-жұлба,
Алдымда тұрғандайын болдың сайтан.

Шын айтсаң қарт бурадай шабынасың,
Сен «батыр» сен «ақылды» қабынасың.
Не халық, не туысың көрмес опа,
Қарғыстан рас «аға» қағынасың.

Япыр-ай, бет қалды ма елге бүгін,
Боктық пен қалдырмадың көптің түгін.
Япырай осы сізге амалым не
Кеткен соң асыл сөзім желге тегіп.

Япыр-ай, шын қадірді білмейсің бе,
Тәуба қып ортамызда жүрмейсің бе.
Болсаңда қанша «батыр» «ер» болсаңда
Астына қара жердің кірмейсің бе.

Шынымен мың рахмет халқыма «түркі»,
Қылмаған еш уақытта көзге түрткі.
Мінезбен қарғыс алып салдың ойран,
Сол халық кеше білді болсаңда ірткі.

Келгенде 63-ке айтарым жоқ,
Шындықтан ел алдында қайтарым жоқ.
Келмесең бір тәубаға, осы кезде,
Саған деп ақ жүркеті тартарым жоқ.

Тартсамда кара жердей таба болар,
Ақиқат саған айтқан жала болар.
Бізді ғой, шаңырағың өзін тұрған
Қашанғы бір өзіңе пана болар.

Япыр-ай, кетесің ба қарғыс атып,
Төмендеп барасың ғой күнің батып.
Халықтан мен ұялып жерге кірем,
Жоқ айтсам кетесің ғой лағып шатып.

Қимаймын, сыйлаймын да, опасы жоқ,
Алдында бір құдайдың тобасы жоқ.
Жөн сөзге теріс бұрып езеурейді,
Ат сынды езу тартқан доғасы жоқ.

Япыр-ай, «түркі» халқы кең екен ғой,
Қамқоры Гималайға тең екен ғой.
Өткізген бар өмірі «Ағамыздың»,
Көлдегі лайланған су екен ғой.

Япыр-ай, мені сөгер туыс жақын,
Айтты деп өзін-өзі түртіп «артын».
Алдында бір Алланың жасыра алман,
Сыйлаймын, қимаймын да «түркі» халқын.

Бұл шындық білген ерге түсінетін,
Дұшпаным маған күлер ісінетін.
Кетпесін ер мойымда осы шындық,
Тек Алла өзі болсын кешіретін.

Тарих өзі куә, ар мен ұждан

Көре алмас өзгені де, өзін дағы,
Іші тар арам адам «ісіп» тұрған.
Япыр-ай, суп-сұр болар жүзі дағы,
Пәйіздей күзді күні «үсіп» тұрған.

Сөзі бар, кекесінмен «У»-сияқты,
Мезгілсіз арттан шыққан «бу» сияқты.
Сумаңдап, қағып жылман, саңқылдайды,
Іргені тесіп шығар су сияқты.

Бір Алла өзің сақта жаласынан,
Арамның өрт шығарар «шаласынан».
Өмірден талай жақсы кетпеді ме,
Арамның жанға салған жарасынан.

Осылай талай жылап өтпеді ме,
Түбіне арам жандар жетпеді ме.
Тарих өзі куә, ар мен ұждан,
Деген жан көлдей жасын төкпеді ме.

30.01.2004 жс.

Ақ көңіл, айдын мұхит түбі емес пе

Бинм шың, мұнарлы аспан көз жетпейтұғын,
Өнер сол, тарихтың шырағы ошпейтұғын.
Ар, ұждан, қайырымдылық шын ақиқат,
Кезі жоқ жаңылғанды кешпейтұғын.

Ақыл сол, нәрсе болмас шешпейтұғын,
Сабыр сол, текке жасты төкпейтұғын.
Ақыл мен сабыр, мінез ағасы ғой,
Жақсының шын алдынан өтпейтұғын.

Ақ көңіл, айдын мұхит түбі емес пе,
Ақиқат арғы соның тегі емес пе.
Көре алмас, адал жанды өмірінде,
Арамның іштей біткен кегі емес пе.

Бауырды тазалайтын өт емес пе,
Адамды құрап тұрған ет емес пе.
Білмеген шын қадырын туысқанның
Жақынның тусада бір шет емес пе.

Ар, ұждан ақ алмастың жүзі емес пе,
Адамды айыратын сөзі емес пе.
Арасын жер мен көктің бірдей көрер,
Ойласаң адамзаттың көзі емес пе.

Қажымас ұлы қайрат көңге болмас,
Жақсыда еш пендеге кекте болмас.
Арам жан «у»-ын шашар, есіңе ұста,
Қасыңда, ойлан құрбы, көкте болмас.

Мен жазбай ер шындықты көңіл толмас,
Күреспей, талаптанбай өмір болмас.
Артында қалған ұрпақ, болса жаман,
Жүрекке қайран жақсы жеңіл болмас.

Жаманда келешекке сенім болмас,
Аз дәннен ешқашанда өнім болмас.
Не оқу, не тоқыры жоқ адам болса,
Болсамда қарапайым, теңім болмас.

Шірімес жатсада жер, қайран алмас,
Жақсыдан өле-өлгенше көңіл қалмас.
Жақсы ұрпақ естісі бар «есері» бар,
Әкенің жүрегіне жара салмас.

Қайран жас әрі қарай алыс бармас,
Жазайын мен сөзімді, қолым талмас.
Жастықта «асу-асу» кетсем қате,
Кеше гөр жақсы пенде көңіл қалмас.

Үш ұлым асып менен артық бармас,
Бірақта қатарынан кемде қалмас.
Болсаңда қанша мықты жер үстінде,
Ойласаң сұм қара жер кімдерді алмас.

Бес қыздың ұясы бір, жаны бөлек,
Қияға кеткен ұшып олар түлек.
Қазақтың мақалы бар, әке сыншыл,
Тек қана бір екеуі болған Ерек.

Бақытты болсын дейді біздің тілек,
Солар деп соғып өтер, мендік жүрек.
Өмірден ертеңгі күн өткенімде,
Көрсетер ел көзіне қайсысы Ерек.

03.02.2004 ж.

Зейнежан

Көз тұнар, сұлу қалқа келбетіне,
Жап барма, асар сенен жер бетінде.
Алысқа арман болып, кеттің ұшып,
Мен қалдым өкси-өкси Ел шетінде.

Жараны жүрек дірілдеп,
Ауық-ауық соғады.
Менен басқа бөгде жан,
Аптың неші ұғады?
Аптың неші ұғады?

Көркің таң, нұрың келбет аспан еді,
Жап сырын жалғыз маған ашқан еді.
Шыдамай қорлығына, қорлығына,
Наданың жаныңда қашқан еді.

Жараны жүрек сезерей,
Елшіңді қалай төзерей.
Шырақ соңы, күн бітсе,
Сонда ғана бөзерей.

03.02 2004 жс.

Ұлы өмірдің асатын асуы көп...

Елің елшінің өмірдің сыры қандай,
Қызы қызы көңілдің қыры қандай.
Ашын, аршын, тарих ұғатындай,
Ақындардың ұмтылмас жыры қандай ?

Ұлы өмірдің асатын асуы көп,
Адамзаттың қайтарар ашуы көп.
Түсінгенге, білгенге, білім, өнер,
Өмірге де тартатын шашуы көп.

Сырын ашар өмірдің кілті білім,
Тарихты жалғайтын байтақ елім.
Оқу, өнер, ақиқат, парасатпен
Ұл мен қызын өсірген туған жерім.

Өмір жолы темірдей қатты сынды,
Сындырып та жіберер алтын қынды.
Білім, өнер, білмеген қыз бен ұлды,
Тәлкек етер тербетіп қылып «мұнды».

Берешегің өмірге көп қой адам,
Соның бірі адамдық, болмай надан.
Артына ұялмастай ат қалдырып,
Оқу, өнер, игеріп қосқан қадам.

Білім, өнер, парасат, ар мен ұждан,
Сұралады өмірде ұл мен қыздан.
Ақтамаса осының бірде бірін,
Ұшып түсер жапалақ бейне құздан.

Алтын, күміс аспаған нан мен тұздан,
Білім білсең өтерсің айдын, құздан.
Оқымаған қара күш, түбір сынды
Бұлай болса не сұрар ұл мен қыздан.

Оқу, өнер, тек қана болған тұрақ,
Өмірінде өшпейтін жаққан шырақ.
Япырмай жастық шағым текке отгі деп,
Соғып жүрме саныңды, ойлан бірақ.

Өтеңіз болсаң қарыз өмірге сен,
Игерсең оқу, өнер, құбылаң тең.
Еліңе, туып өскен жерге сонда,
Аспандай құлаш жазып тұрарсың кең.

04.02.2004 жс.

***

Ардақтап, аяладым жақсыны мен,
Ақиқат, парасатпен жанын бөлген.
Сөзбенен реп сойдым «бақсыны» мен
Араммен төс соғысып нанын бөлген.

Ар, ұждан өшпес адам тұрағы екен,
Адамдық жанып тұрған шырағы екен.
Игерген оқу, өнер, талаптының,
Саркылмас тастан шыққан бұлағы екен.

Ит пен, қайырымдылық, шын адалдық,
Жақсының Алла алдында парызы екен.
Көре алмау, кек қайтару, көтен зорлық,
Арамның біткен бойғақарызы екен.

Игі іске жанын ортақ, өзің ерек,
Орқапан деген жақсы болып зерек.
Ортадан жеке дара тұрар арам,
Жананда жанғыз өскен бейне терек.

Жақсының Еілге, Ерге деген ойы,
Бұзақтың сарқылмайтын көзі екен ғой.
Арамның өмірінде тұрған бойы,
Қырындан, сұрғылт тартқан жүзі екен ғой.

Нұрға күн, нұрың сенің сөнбес мәңгі,
Жақсы адам арамдыққа көнбес мәңгі.
Жақсылық қияда түсер шалын,
Тор құрған сұм арамның ісі кәшгі.

Түсірсен жақсы жанды, ісі түсбес,
Кетеген жақсылығы мәңгігеде өлмес.
Жан шуда, арым таза деген адам,
Араммен ар, ұжданды еште бөлмес.

Өйласаң кара жерге кімдер кірмес,
Аман не? Жақсы жаман болған тіркес
Арым жан, Ер жақсыдан кет садақа,
«Құрбанға» шалынатын сен бір серкеш.

03.02.2004 ж.

***

*Ербол күйеу баламың
36-жасқа толғанына*

Нарасат, ақыл менен басында ми,
Бір Алла тартқан саған өмірге сый.
Өмірде бұлбұл сынды Сайрап өткен,
Қасыңа Бұхар сынды, жақсыны жи.

Тұңғы су шыққан жерде сор болмайды,
Ақылдыға құрар дұшпан тор болмайды.
Терең ой, кесек ақыл бірге болса,
Өмірде қайран басың қор болмайды.

Бақыттың шалқын жатқан көлдей болсын,
Туысың өзім деген Елдей болсын.
Өмірде келешекте сүйер арқа,
Рүстемің Ақбет-таудай белдей болсын.

Дұшпаның ауға түсер балық болсын,
Өзінді қорғап өтер халық болсын.
Өмірі Ербол, Рүстем, Шынарымның
Күн сынды жадыраған ашық болсын.

Өмірің ұзақ болып, бақытты бол,
Қияда қатарыңнан жоғары тұр.
Тілеген ақ батасын, саған арнап
Келгенде алпыс үшке, Жағалтай бұл.

25.03. 2004 ж.

Әзіл өлең

*Бәйбіше Рымжанға
операциядан келгенде, күткеніне және
қиын кезде операция кезінде бас көрсетіп
келген туған туыс және балаларыма*

Торға түскен торғайдай,
Екі көзім жаутаңдап.
Ішті басып жүремін,
Алдында кемпір қалтаңдап.

Таң ата тағы қараймын,
Қабағына жаутаңдап.
Күтпей қойса құрылдым,
Қаламын ғой талтаңдап.

Кемпірім деп жымыйып,
Мақтамасқа болмайды.
Сенің арқаң деп айтпай,
Кемпірдің көңілі толмайды.

Осылайша күн кешіп,
Түнмен танда, атады.
Қабағы қалай кемпір деп,
Сығалап Жәкең жатады.

Жалғыз Алла жар болып,
Ажалдан аман қалғаным,
Бірақ күндей болмады,
Қызық дәурен жалғаным.

Ұйқысыз өткен түндерде,
Жалғыз Алла жар болды.
Санаулы өткен күндерде,
Бір басыма тар болды.

Қиналған жанды ал деуге
Соған дейін тіл барды.
Жалған – пәни ортада
Қасымда менің кім барды.

Өзім деген ұл мен қыз,
Жылай-жылай сол келді.
Өзім деген құдалар
Қимай сыймай ол келді.

Шын рахмет баршаңа,
Қиында басты көрсеткен.
Күйеу, құда, құдаша
Бақытты бол бой жеткен.

Шын рахмет баршаңа,
Етіп құрмет хал білген.
Осындайда екеңау
Қадірін кемпір шал білген.

Арманым жоқ бүгінде,
Шаңырақтың басында,
Ақ тіледім баршаңа
Пайғамбардың жасында.

Көп рахмет баршаңа,
Қиында көзге көрінген.
Бұда бір мезет күн шығар,
Бейнетке кез боп сүрінген.

Өкпе көп қой ағайын,
Надандықпен тергенге.
Не жетеді ойласақ,
Тірлікте қадыр білгенге.

Ағайып, туыс, білген жан,
Арадан сыйлық кетпесін.
Аңдып жүрген дұшпанның
Жағаға қолы жетпесін.

Өзіңнен туған ұл мен қыз,
Алдыңнан кесіп өтпесін.
Арадағы сыйластық,
Есінен жақсы кетпесін.

Құдағи, құда, туысқан
Адамға қымбат білгенге.
Ризамын сіздерге,
Сыйлап тағы келгенге.

05.04. 2004 жс.

***

Адам өлмес аурудан,
Жалғыз Алла жар болса.
Тастан қатты бауырдан,
Сыйласар жақсы бар болса.

Өкпе, назың өтпейді,
Діні қатты туысқа.
Айналып бірақ кетпейді,
Түспеседе «уысқа»

Беру, алу, жалғанның,
Опасы жоқ, боғы ғой.
Көңілі туыс қалғанның,
Өцменнен отер «оғы» ғой.

Ата-ананың жоғында,
Әркімнің білген «жолы» ғой.
Бір ананың бірақта,
Тараған ұл мен қызы ғой.

Қос емшекті бәрі емген,
Бір ананың сүті ғой.
Әр түрлі қылған мінезін
Бауырмен оның өтті ғой.

Бауырың тас, өтің сыз,
Болғанша туыс тумашы.
Осыны ұққан ұл мен қыз,
Жамандықты кумашы.

Жалған қалар, көрген түс,
Сондықтан қадір біліңіз.
Бар болса егер, баста ес,
Тірікте ойнап күліңіз.

Тірікте ойнап күл деген,
Қадырың туыс білгенің.
Бауырың тас, өтің сыз,
Дегенім туыс өлгенің.

Бауыр мен өт, жүретің,
Неге менден болмаған?
Туыс қана тіретің
Өмірліктер сенмеген?

Жылы соңи бауырым
Десең маған бергенің.
Орта тастыр асқанша,
Осы ма туыс көргенің.

Ұмытпа туыс еске ұста,
Ананан емесің ақ сүйіп
Сөзіншімдік болғанша,
Түсініп ашыр осың.

Туысқа деген жүретім,
Солардан өлгенше.
Туысқа деген тілегім,
Ақ ниет шырақ сонғенше.

Тіретім туған ұл мен қыз,
Косарым ашығы алғаным.
Ар ұжданым қыя, күз,
Осылай өтті жайғаным.

Ар мен ұждан, шын бақыт,
Ұл мен қызға тілерім.
Туыс солай болған соң,
Болмас жатқа «күлерім».

02.04.2004 ж.

***

Тұңғыық терең ой, сезім,
Арналса ар мен ұжданға.
Ақыл, сабыр шын төзім,
Кез болса осер ұл, қызға.

Оқу, өнер, ер еңбек,
Құлашын жайған ғаламға.
Туғасын адам өмірге
Үлесін алмай қалам ба.

Қадірін білім жастай ұқ,
Игеріп алып қалуға.
Болса да ызғар, суық шық,
Тырыс шыңды алуға.

Қажымай, талмай алға бас,
Өнер, білім, жолында.
Осыны ұққан келер жас,
Дүние түгел қолыңда.

Тең келмеген еш нәрсе
Өнер, ғылым, парқына.
Өлмегенің сол болар,
Арналса туған халқыңа.

02.04.2004 ж.

Асуан

*Асуан жетеімнің
бір жасқа толуына*

Өмірге келген Асуан
Қайырлы болсын мерекен.
Оле - өлгенше кетпесін,
Бақпен қоса берекен.

Бірге келген жасыңды,
Әке-шешен тойлаған.
Осы Асуан кім болар,
Деп ішінен ойлаған.

Әке-шеше арманын,
Ақылды бала ақтаған.
Болар бала өмірде
Білім, өнер, жақтаған.

Оқу, өнер, білімнің,
Игер көзін ерінбей.
Келешекте елімнің
Өт сыннан сүрінбей.

Кешегі бабаң Қазыбек,
Намысын қазақ қорғаған.
Кесін айтқан шындықты,
Тұрса да жауы торлаған.

Шырағын жағып ғылымның
Атып шығар еліңнің.
Қазыбектей ұл туған,
Қарқараны жеріңнің

Баты адам не керек,
Құна болса мазақтың
Сүйсініпсің тұрғын,
Ұла болыпса қазақтың

Әр елменің парызан,
Болып адам ақташы.
Бабаң сапқан жолдарын,
Алдында ханық жақташы.

Кешегі бабаң Қазыбек,
Бәріне қоры алаштың.
Тарихта қалыңары,
Өмір сүйіп атып қалыңтың.
Ағзы, бағым, өнерің,
Торың кесер алаштың.
Бабаң туып тік көтер,
Бір шетінде қазақтың.

Бұдып болып Аллаға,
Нағашының бағасы.
Бол рыңа отырған
Бара көсек Атасы.

Баянауыл, ақкелін,
Құмыл туған жерінен.
Баға берген Нағашың,
Мұса, Шорман елінен.

05.04. 2004 ж.

***

Қара құс болып бүркіт шынға шықпас,
Пышақты ақ алмастай қынға сұқпас.
Болсада бүгін адам, негізгі жоқ,
Кейбір жан адал арлы сөзінді ұқпас.

Қай ана тұрсаң ойлап бала таппас,
Шын жақсы өлседағы жала жаппас.
Салсаңда қап түбіне бізді тығып,
Күндерде тесіп шықпай ода жатпас.

Қыс түссе өзен болмас мұзбен қатпас,
Ер жақсы қысылғанда ерді сатпас.
Берседе қазы қарта, ықылассыз,
Ас болып ішіңізге сенің батпас.

Шындықтан кетпес алыс, ар мен ұждан,
Бірінші сұралатын ұл мен қыздан.
Ін қазып, мың жапалақ болғаныңша
Бүркіт бол, көрінетін айдың құздан.

***

Жақсының өзі өлсе де, сөзі қалған,
Игерген оқу, өнер көзі қалған.
Япырмай Алла әмірі амал нешік,
Ойласаң жақсы өліп, езі қалған.

Ешкімге опа бермес осы жалған,
Жете алмай арманына әркім қалған.
Көрсем деп, әлде бірде жетемін деп,
Жақсының тірлігінде көзі талған.

Өмірдің жалғаны үшін басты сатқан,
Зардабын бұл житіктің жақсы татқан.
Қас емес, досың емес, кей туғанның,
Ісіне қайран жүрек мұз боп қатқан.

Япырмай, ертең олда өлмес пе екен,
Алланың әміріне көнбес пе екен.
Туысқа жалған үшін, кетсе қырын,
Алдына баласының келмес пе екен.

Ойласаң ар мен ұждан түр емес пе,
Жемісі ақыл, сабыр, нұр емес пе.
Жалғанда «түлкі» болып сүрген өмір,
Откірші жанбыр сынды құр емес пе?

Менде жоқ, сенде бар деп тарылмаймын,
Туыстан артық адам таба алмаймын.
Бірақта жалған үшін кеткеніңді,
Алдында ер шындықтың жаба алмаймын.

22.05.2004 жс.

***

Арам настық,
Нест састық кутан өсек.

Салар кестер,
Түбек жетер боһан төсек.

Болып папа
Өзі дана тайтаңдар.

Көрсө дөкей
Болса өңкей қалтаңдар.

Болса кіші
Болмас ісі кекжіер.

Кісі таңдар
Сондай жандар «тек жүрер».

Ішіп асын
Қасып басын түсінер.

Болып мамық
Алып жастық бастыққа.

Ашып шампан
Тост көтерер «достыққа».

Жүрегіне
Тілегіне қосарға.

Балқып өзі
Беріп қазы асарға.

Сіздікі не
Біздікі не алыңыз.

Бір көсіліп
Шын шешіліп қалыңыз.

Жолыңды оңдар
Міне, доллар сіздікі.

Болдың сүйеу
Болмас болу біздікі ...

... деп көсеңіз
Сіз білсеңіз бөскені-ай.

Ұшып Дөкей
Жегіш өңкей өшкені-ай.

Қайран доллар
Сені қолдар кетті ме?

Сүйтеп «ұлдар»
Түбіңе сенің жетті ме?

***

Терең ой, ақыл, білім, төзім досың,
Аса алмас сонда өзіңнен жүрген қасың.
Ар, ұждан, қайырымдылық, етсең еңбек,
Сол кезде сіңер бойға ішкен асың.

Алыстан қыя-шыңды көрсең биік,
Секірме шығамын деп болып киік.
Адамдар жылан сынды өрмелеген
Сынсада кетіп құлап (сынып) сүйек.

Қия, шын, асқар таулар мұнарланған,
Неліктен «жылан» соған құмарланған.
Тырнақпен қыран «бүркіт» бір қысқанда
Басынан айрылмайма жұмырланған ?
Япыр-ай таңғажайып өмір жолы,

Бірде жаз, бірде боран неткеп долы,
Жыландай шашар уын, есіңе ұста,
Арамның қия-шыңға жетсе қолы !

Есті адам күресе біл адалдыққа,
Жол бермей шашар уын арамдыққа.
Жіберме, келсе қолдан көр нағанды,
Бұра көр, болсаң адам ғадылдыққа.

Тигізбе шын кесірін адал жанға,
Келешек нұрын шашар атар таңға.
Қолыңнан кетсе келмей, амалың не,
Тапсырда отара бер тұз бен нанға!

Эпилог

Сағындым қайраң інім қайдасың деп,
Әлде қыр, әлде мүмкін сайдасың деп.
Жас кене бұл сағышың неткеп ыстық,
Ойыма еден отыр найдасың деп.

Луруға жаттым болмай жеңбесін деп,
Шынымен келмей тағдыр көнбесін деп.
Келгенде алпыс үшке Пайғамбардың,
Ой еді, ұрпақ «іріш» сөнбесін деп!

***

Сол арман, жаман туыс «дау жанжалы»,
Білмедім осы өмірден не таңдары?
«Не ыстық, не суыққа» мейірімі жоқ,
«Бір кеуде» жүрсе дағы тек жандары.

Япыр-ай, Абай айтқан болдым Оспан,
Кезінде тобықтының басын қосқан.
Не аға, не ініден көрмей мейрім,
Жан болдым, жаяу сынды жолды тосқан.

Талпындым өмірімде татулыққа,
Кетпе деп жазықсыздан қатулыққа
Алыстан сыйласатын жат сияқты,
Бары сол кез келгенде амандықта.
Япыр-ай, тастан қатты боларлықтай,

Жапанда жалғыз ағаш соларлықтай
Не болды аға, інім, мейірімің жоқ,
Барма күн, осы әдетті қоярлықтай.

Менде де, сендерде де аздаған бақ,
Кезінде бәрімізде болды да «тақ»
Япырмай алдың, артың сексен, артың алпыс,
Ойлайтын туыстықты біреуің жоқ!

Осымен өтсе де өмір қоямыз ба,
Немесе бұл «әдетті» жоямыз ба?
Тірлікте мұз сияқты көңілменен
Астына қара жердің сиямыз ба?

Бір, бірлеп, бір кездерде соламызда,
Өкініп сонда бармақ сорамызда,
Өлген соң қайран Оспан деген Абай,
Шашылған тобықтыдай боламызда !

Арман жоқ, ыстық мейірім, жүрек бөлек,
Құшақтар бауырым деп білек болса.
Япыр-ай, қалдым жалғыз Абай сынды,
Шынымен жүректері бөлек болса!

***

Арнаймын таң нұрындай жақсыға кең,
Бір өзі қарап тұрсаң аспанға тең.
Игеріп оқу, өнер, болып қамқор,
Халқына болып жүрген жаға мен жең.

Сыйладым, қимадымда жақсыны мен,
Болған соң, ақыл, мінез, өзіме тең.
Япырмай тар, жол тайғақ кешулерде,
Адамға болатынын жаға мен жең !

Көп болса қайран жақсы өмір гүлдер,
Өсер еді тәрбиemenен ерген «төлдер»
Осынша ақыл айтар келешекке,
Кей надан осыны айтшы, өзі кімдер ?

***

Жарық етер кара көздің ұшқынындай,
Өзеннің жарға соғар тосқынындай.
Кім еді, жанға жара, ойымда арман,
Бұл сырды жария қып ашқанымдай.

Жан еді ойы зерек, арманы бір,
Жайнаған армандағы ол қызыл гүл.
Мараңның еркесі еді, мөлдіреген,
Анұға, сияқтауға жетпейтін тіл.

Шағырақ жарық етті де сөнді бір кез,
Шаршып бетті өрттейін отті тым тез.
Даридан бағдай кезең отті деуге
Бүгінде жүрегімнен табымас сөз.

Есікте жаулардан қара көңіл,
Ойыңмен мен ойыңмен жетей сөзің.
Менің сенің сөзіңнен тауыл тоқпанында,
Шаршып бетке барлау сол бір кезің.

Менде оң, қуған арман әркім сынды,
Қайыпқа бұғып қоям асыл мұңды.
Ойласаң бұл тіршілік, құр сияқты,
Сындырып алғанна соң алтын қыңды.

***

Кейде бір көңіл шіркін толқиды кеп,
Қайдағы, қайдағысы бойыңды жеп.
Ішнен мың ғажайып, алдым азын,
Ес білер артағыға айтайын деп.

Жақсы не? Ер шындықты жақтау сенен,
Ой сенің ар, ұжданды сақтау екен.
Болса да толқын сынды кейде көңіл
Түшінде қанағатқа тоқтау екен.

Шарғын ата-ананың ақтау екен,
Жол іске бас көтеру, бұқпау екен.
Өмірдің тар жол, тайғақ кешуінде,
Өлсеңде ердің басын сақтау екен.

Досына адал ниет, ақ дастархан,
Қысылса көмегінді аяма жан.
Өмірде алтын, күміс артық емес
Сол артық еибекпенен табылған нан.

Ойлаған толқын ойдың жаманы дерт,
Апаттың кесірі көп, мезгілсіз өрт.
Өмірде есте қалар, ұмтылмастай
Жақсыға айнымаған берілген серт.

Өмірде толып жатыр, айтарға көп,
Жамандар қыркүйекте шабылған шөп
Кең ашып құшағыңды еткін құрмет
Ер жақсы ақыл айтса жаныңа кеп.

Болсаң сен өмірінде ая адамды,
Шалма сен, адал, арлы шын қадамды.
Қорлама, зорлама да есіңе ұста,
Ая сен санасы кем шын наданды.

Аяма жыландайын сұм арамды,
Қиында кеуде бөліп, бас аларды.
Ая сен, сыйла тағы етін құрмет,
Тар жолда төс соғысып дос боларды.

Білімнің ойлада біл дана жағын,
Сонда бір жанатының сенің бағың,
Өмірде ауыз тимей кетпе балам,
Өзіңді сыйлап тұрып берсе ағын.

Ақ астың иесі бар, киесі бар,
Тең болған аққа ғана ұждан мен ар.
Нақылын үлкендердің ұқсаң сөзің,
Өмірде өтесің сен болмайды қор.

Айтхожин Қабдешке

*Заң ғылымдарының
докторы, профессорге*

Қуандым інім Қабдеш, естіп хабар,
Өмірде оқу, өнер жолын табар.
Атақпен – профессор, құттықтаймын,
Атым жоқ, тігіп бәйгі, тойға шабар.

Атаңның ата-ана парызын сен,
Алдыңда отаныңның қарызын сен.
Кенжебек, Қабдешім мен екі ботам,
Жақтыңдар құл руын шырағын шып.

Жетпеді менің төбем қияға шың,
Асқан соң қатарыңнан жоғары сен.
Қуанам, ризамын екі ініме,
Көтерісін құлдың туын басқамен тең.

Аяңның бес ұлының бірі болдық,
Түрде Атаң Қанын биік тұрдық.
Баласы Құл, Жәдігер, Мырзақұлдың,
Армасын ғылым, өнер, бетін бүрдық !

Түршің Құл докторы болдым менде,
Өмірден күр қайтам жоқ болып кетіде.
Түршің үш құмыр, жемістін сөзек,
Еткіш жан сөзінше, шым Кенже!

Түршіңнің көрсілмеген тілі тасқа,
Жақтының өлім қуған жолы басқа.
Риза Құл руы – профессор,
Атағын алып берген екі жасқа.

Бақтың өрге қарай шалқып толсын,
Өңде ғылым, өнер пана болсын.
Атаңдай қалып қоймай, бір шетінде,
Ғылымның нәрін алшы, әлі жассың.

***

Таң нұры сепкен сәуле жер бетіне,
Өр нәрсе болған қымбат өз кезінде.
Тарихтың ғылым, өнер, алып орын,
Жалғасып, ардақтаған жер жүзінде.

Тек ғылым ашар көзін тарихтың,
Рухани сәні болып бар халықтың.
Шырағын бар әлемге жарқыратып
Коруге бізге жазған сол жарықтың.

Ашылған ғылымменен тарих сыры,
Кетседе сан миллион оның жылы.
Халқына тарихты берген ашып,
Тек қана ғылым қуған қыз бен ұлы.

Не өшпес, өтсе ғасыр, тек тарих,
Ұрпаққа болып мұра қалған әр кез.
Атағын отанының шығаратын,
Тағы а ғылым қуған ұл менен қыз.

Езгіден шын құтылдық бүгін қазақ,
Орыстың құлдығында болған мазақ.
Ұл мен қыз ақылы бар, білімі бар,
Сөндірмей тарихты жалға ұзақ.

Тарих өткені бар, келері бар,
Ұрпаққа сүт беретін анасындай.
Ғылыммен із қалдырса ошпестей ғып,
Ұл мен қыз болар оның панасындай.

Жанар еді сонда қазақ шырақ өшпес,
Өмірдің төлқысына жақсы төзбек.
Қайтеді тарихты, келешекті,
Кейбір жас, білімі жоқ, түкті сезбес?!

***

Жарқырап жерге сепкен күннің нұры,
Өмірдің талқысында адам құлы.
Өмірге бірақ рет келген Адам,
Қалайша айырады оның құны?

Өмірде алғып, күміс көздің құрты,
Тоймаған адамзаттың оған ұрты.
Адамның, адамдығы, асыл құны,
Қадірлі сыйлап тұрса оны жұрты.

Ар, намыс, төзім, сана бірлігін айт,
Кез болса адал шындық райдан қайт.
Кедейлік, байлықпенен емес мұрат,
Тар жолда, адамшылдық ерлігін айт.

Жақсылық, ит арамдық қатарын айт,
Бақида көрде бірге жатарын айт.
Ер құны - жарып, кесер, ақалмастай,
Адал ар, арамдықты атарын айт.

19.04. 2004 жс.

***

Адал ас, адал ишет, мол ырзығың,
Өмірде пана болар ойласаңыз.
Ит арам тигізде өз қыреығың,
Шешілер, терең ақыл бойласаңыз.

Еңбек ет, өнім игер, өнерді біл,
Жемісін ерте жинап, ойнада күл.
Жастанда еңбек етпей, өнім кұмай,
Ер ағашы өмірнің бөледі «сүл».

Бұдығын асты жарған лайлама,
Малын и жолын, қанып сусындаған.
Атамал өсп жылтыр, іші мұздай,
Берседе алтын, күміс маңайлама.

Орынсыз, ақыл ойсыз, жарқырама,
Алдына көпшіліктің кездей келсе.
Арқардай тауға шығар арқырама,
Жақсыға, отыратын орнын білсе.

Орынсыз, ақыл, ойсыз, жарқырама,
Алдына көпшіліктің кездей келсе,
Арқардай тауға шығар арқырама,
Жақсыға, отыратын орнын білсе.

Аснаңыз, бақ пен даулет бір басына,
Шынымен үйіп, төгіп молдан келсе.
Ер жолда «пәле» келсе Ер басына,
Ет комек, тартынбайақ қолдан келсе.

***

Армансыз осы өмірден өткендігің,
Артында өшпейтұғын сөзің қалса.
Мұратқа жалған, жұмақ жеткендігің
Игерген оқу, өнер көзің қалса.

Сол көзің, балаң ертең қалар артта,
Айтуға халқы сыйлап тұратындай.
Не жолсыз, не соқпақсыз жүрсе сыртта,
Боларсың сонда құдай ұратындай.

Арман жоқ ұл игерсе оқу, өнер,
Халқына тигізердей шын пайдасын.
Болса егер алдым, жұрдым, туған ұлың,
Іздерсің түсіп кетер көр қайдасың.

Ұл мен қыз, тұрса қия, шын басында,
Халқына сепкен нұрын күн сияқты.
Таба алмай жүрсе егер аз асында,
Өмірің өзін өткен түн сияқты.

Не оқу, не өнерді қумаған жас,
Жырада лайланған су сияқты.
Өмірде білім, өнер, игерген бас,
Қолға ұстар бұхараға ту сияқты.

***

Ойға алып,
Кейде налып
өткен өмір.

Бірде алып
Бірде беріп
сөккен өмір

Бірде шалқып,
Бірде қалқып
толқыған көңіл.

Өмір ұзақ
Болса қызық
сол жеңіл.

Асыл сөзің
Артта көзің
бірде өшпес.

Өмір болмас
Көңіл толмас
кім төзбес.

Алдағы күн
Болатын сын
түсіндағы ойлашы.

Жетпей сертке,
Айтпай бетке
білсең егер, қоймашы.

***

Е-деген азаматқа

Қасқа бас, талтандайсың ақылдымын деп,
Басқа жан, емес теңім төменде деп.
Өзіңнен кіші жанға «жөн» айтарсың,
Жүре бер аяқ асты сүменде деп.

Ойың жоқ, бір кез өшіп сөнеріңе,
Аста тақ, басыңда бақ, тұрғаныңда.
Жетпей ме бір басыңа күзғын төре,
Өркімді «қоқан – лоқы» сорғаныңда.

Көрерміз тағың тайып, бағың кетсе,
«Жұмаққа» жеткізе алсаң алғаныңды.
Қақ жарып қарақылды жеңсе шындық,
Білмессің қоқырыста қалғаныңды.

Талтандап тұрғаныңда бәрі «жақын»
Қолтықтап «кір қолыңмен» жуғаныңды.
Өмірің гүл жазира, өтер өтпес,
Нан атар, шын ұмытсаң тұғаныңды.

Көп артық, маңдайтерсіз тапқанменен,
Қара су, қара нанмен ішкен асым.
Шындықты қоя алмассың жапқанменен,
Бүгінде «жау» көрінген менің басым.

***

Маужырап таңда,
Сұлу қыз жаңда ойладым түспе.

Елжіреп менде,
Болған соң кенде әлдебір күшпе.

Балбырап тәні,
Елжіреп жаны қысама сорын.

Қос анары,
Көз жанары елтиді толып.

Қыпша белі,
Сүйрік тілі балқытар тәнді.

Десе жаным,
Өлдім талдым шығарар жанды.

Балғын санды,
Ыстық қанды елтіп құшып.

Жүргендейсің,
Көргендейсің көкте «ұшып».

***

Айтқан сөзің
Қара көзің есімде.

Өткен күннің
Айлы түннің кешінде.

Өтінде желдің
Туған елдің тұрғанның.

Өз айыңды
Ақ мойыңды бұрғаның.

Құшып сүйіп
Жанып күйіп елтідің.

Есте қалар
Таң қалдырар
Ерке едін.

Тал бойыңды
Көз тойыңды көргенде

Қандай ыстық
Құшқан құшақ кіргенде.

Тасып қаны
Шықпай жаны күйгенде.

Шықпас жаның
Ойнап қаның игенде.

Ақ балтыры
«Күн» шатыры тірілдер.

Шалқығанда
Балқығанда шірмдер.

Сорып тілді
Қысып белді бұлқынар.

Жеп қоярдай
Аш күзендей жұлқынар.

Шын қанарды
Қос анарды сорғалап.

Сүйген жанға
Балғын санға жорғалап.

Өтерсіңде
Жетерсіңде «жыраққа».

Сен тоярсың
«Су күйарсың «бұлаққа»

Өтті заман
Болмас арман білгенге.

Шырағында
Бұлағында игенге.

Шықты жаның
Елтіп тәнің үстінде .

Ыстық құшақ
Болған жұмақ түсінде!

Өткен күштің
Айлы түннің кешінде.

Болғын сандар
Сондай жандар есімде.

Өткен күндер
Ыстық түндер келмейді.

Ыстық құшақ
Болған жұмақ өлмейді.

***

Игерсең білім, өнер, серме құлаш.
Ұрпаққа даңғыл жолды салатындай.
Ардақтап даналарды өткен Алаш,
Еңбегі тарихта қалатындай.

Жолында білім, өнер кетпе жеңіл,
Дайынды тартып үзіп алатындай.
Ер еңбек, маңдайтермен, қалдыр ізді
Жемісі халқыңда қалатындай.

Тайсалма игеруге, ғылым нұрын,
Әлемге жарық күндей ардақталған.
Игерген білім, өнер, көп даналар,
Алдында тарихтың ар сақтаған.

Бар арман алыс қуып бара алмадым,
Тек қана сығаладым білім нұрын.
Сонда да қатарымнан қала алмадым,
Кетсе де көп тамшысы менен қырын.

Дариға өткен өмір келсе қайтып,
Соңынан ғылым, өнер қуар едім.
Игеріп ғылым шыңың, ұрпақтарға,
«Тамшы емес, өзенінде» бұрар едім.

***

Сауысқандай шықылдап,
Көк жотелдей тықылдап.
Кедей көрсе кей бастық,
Қала қалар «ыңқылдап».

Желке кетер күржиіп,
Қабак тұрар түнкііп.
Ашылмайды қабағы,
Өткенше кедей еңкейіп.

Көрсө үлкенді ырсиып,
Жалпақ беті ыржиып,
Арқа төсер, бас иіп,
Өтіңіз деп мырсиып.

Міне төрім, жастығың,
Дем алыңыз жағғыңыз.
Қағы, қартаң, жал жая,
Бұйырғашын тағыңыз.

Сіз тұрғанда сорармын
Кедейдің қағып қалтасын.
Не қылады, төменгі
Қайрасада «балтасын».

Міне басым, өзіндік,
Сыйлығымды ала бер.
Қиын қыстау күн болса
Көз қырыңды сала жүр.

Дөкейін сыйлап бәсекең,
Жан дәрмені қалмады.
Тегін біткен дүние,
Ода ұзақ бармады.

Бастық ұшты деген сөз
Суман етіп тарады.
Кішкентай бастық, солқылдап,
Өксіп-өксіп жылады.

Жұбатып өзін, ойланды,
Келер заман қалай деп.
Кім келеді Дөкей боп,
Ойланайын солай деп.

Жаңа келген Дөкейді,
Қарсы алуға бекінді.
Бергеніне бұрынғы,
Артын күтпей өкінді.

Дөкей келеді мес қарын,
Алатындай бастан шаш.
Алдынан шығып қу мұрын
Жағдайды шашты, қылып паш.

Риза болғын ер дөкей,
Арқаға қақты сыбайын.
Сыбайда қарап қалмады,
Табам деп мұның амалын.

Бума-бума долларды,
Жең ұшынан жалғады.
Арқасында Дөкейдің,
Мінуге көлік таңдады.

Риза болып Дөкейің,
Өсесің әлі сен деді.
Жеткізіп отыр сыбырды,
Есігім саған кең деді.

Риза болған «теке бай»,
Қимылға басты аянбай,
Күндегі өсек, істерді,
Келді бәрін баяндай.

Айтқан сөзді бұлжытпай,
Орнында берді Дөкейі.
Аржағын ойлап не керек,
Толған соң тесік көмейі.

Суық хабар жетпей ме,
Ұсталды деді Дөкейі.
«Теке байда» зәре жоқ,
түгімен жұтқан көкейі.

.. Орныңды босат деген сөз,
Өңменінен өткендей..
Суық хабар бұғанда,
Шыныменен жеткендей.

Адал заңға Текебай,
Айтшы нені қылады.
Текке кеткен доллар деп,
Өксіп-өксіп жылады.

Асқақтаған Текебай,
Орнынан ұшып, алынды,
Екі қолын қайырып,
Шынжыр кісең салынды.

***

Шешпедім әрбір істі ой, ақылсыз,
Тұрсада тіреліп ақ иегіме.
Арамға айнап кұнақ, өмір өтті,
Салсада кара таңда «сүйегіме».

Көп драм саяды «жара» өшпестей қып,
Ақ ниет, адал арлы жүрегіме.
Ұрпақтың келешегін ойлаймын деп,
Қайтармай кегім кетті керегіне!

Шығам деп, мен қармадым шың басына,
Тиек қып, оқу, өнер, адал еңбек.
Алысып, арпалысып алпыс өтті,
Ойласаң қайран шырақ ода сөнбек.

Демеймін алмадым деп ырзығымды,
Ақтаған жемістерін адал еңбек.
Ит Арам, көре алмаған, не айтайын
Жатқан бір домаланған шірік дөңбек.

Өтерсің талай жақсы, орның толмас,
Артында өшпейтұғын сөз қалдырған.
Қалмассың арам, пасық, сенде артында,
Жақсыға тірісінде ор қаздырған.

***

Көп нәрсені ойласам жас келгенде,
Аршып, қазып көп нәрсе білмедім деп.
Окінемін жастықта Ата-ананың,
Құлаққа асыл сөзін ілмедім деп.

Деп айтпаймын еш қызық көрмедім деп,
Арқасында білімнің жақтым шырақ.
Асыл маржан, асыл тас қайран білім,
Болған соң өзіме мәңгі тұрақ.

Алғандығың, орныңды осы өмірден,
Етіп еңбек, біліммен жақсаң шырақ.
Бар арманым ойласаң шын көңілден,
Алысқа бара алмадым, әттен бірақ !

***

Сұрғылт тартып, бет жүзі,
Сұм арамның тұрғанай.
Арсыз беті, дүнкиіп,
Тамырын шындық жұлғандай.

Қайрап тісін, жылтырап,
Түлкідей шығар бұландан.
Пайдалы жерде қоймаған,
Тесіктен өтін сылаңдан.

Жақсыны көрсе іш қайнап,
Іші мұз боп қатады.
Жолы болса арамның,
Аспанға арқан атады.

Арманда өткен жақсылар,
Торын адам кесе алмай.
Менде соның бірімін,
Өткен сырын шеше алмай.

Өмірде талай арамнан,
Сүрініп кетіп «өлмедім».
Арқасында ар, ұждан,
Намысымды бермедім.

Ақылды туған, ұл мен қыз,
Тіліне ғалым ермесін.
Атар уын залымның
Құдай басқа бермесін.

Асыл шындық қалықтап,
Көкке құлап сермесін.
Өмірге келген жақсылар,
Нақақтан қорлық көрмесін.

***

Келер таңды,
Ұқпас жаңды жабсаңыз.

Шын нақылды,
Есті ақылды, айтсаңыз.

Кетер лағып
Кіна тағып амал не?

Ойла десең,
Бойла десең заман не.

Өзім дейді шештім дейді
Не дерсің.

«Білем бәрін»
Өмір зәрін жөн дерсің.

Басында жоқ,
Көңілі тоқ болған соң.

Амал нешік
Күнді кештік солған соң.

Ағаш болмас,
Түбі солмас ормансыз.

Айтқанға сен
Қорқамын мен қорғансыз.

Қайтты бетім,
Артқа кеттім амалсыз.

Жөніңді айтсаң,
Алға тартсаң жамансыз.

Терең ойсыз,
Түзу жолсыз болганы ай.

Еккен терек
Неге керек солғанай.

Ертең өзің
Кетсе көзің не болдың?

Күзгі күңдей
Кеткен шөптей шын солдың.

Айтам жеке
Болдым әке қимаймын.

Ар күшіне
Жер үстіне симаймын.

Өмір заңы
Батар таңы айқын ғой.

Ойла ботам
Менде қалам айттым ғой.

Кім жүрмейді,
Кім өлмейді ойлашы.

Атар таңды
Мендей жанды жоймашы.

Болмас қамыс
Берме намыс ет еңбек.

Зәрінде өмір
Кәрінде өмір сол жеңбек.

Асау долы
Өмір жолы ойнама.

Алмай білім
Білсең күнім тойлама.

Сен көнбексің
Ер еңбексіз жарық жоқ.

Есің сұрмесең,
Есің сұрмесең, нарық жоқ.

Шың нақылды
Аялаң ақылды білгенің.

Жоқтап етсең
Үкітін кетсең өлгенің.

Өмір сұры
Тарих жолы жабылмас.

Мендеп әкел
Қайран Жәкең табылмас.

Кетпе даға
Үйің бұла пайдалы

«Бетің қайтпас»
Еңің сұлтандық Ақылды!

***

Атар таңды
Жақсы жаңды бағала.

Екі көзді
Нақыл сөзді сағала.

Ең қиырын
Ер қиырын біліңіз.

Нақыл сөзді
Құлағыңа іліңіз

Шың тілекті
Ақ жүректі сыйлаңыз.

Нұрлы таңды
Жақсы жаңды кимаңыз.

Өткелі көп жерге
Мойын бұрмаңыз

Күтері көп
Кедергі боп тұрмаңыз.

Ер шындықты
Сыр сандықты ардақта
Іштің сыры
Көздің қыры қабақта

Өмір күшін
Ердің ісін сыйлаңыз.

Арам жанға
Бұзық қанға қиманыз.

Шын ойынды
Ер мойынды бұрыңыз.

Әр тәртіпте
Әділдікте тұрыңыз.

Өмір долы
Жүрек жолы ұғыңыз.

Адал шынға
Қия шынға шығыңыз.

Етіл еңбек
Бомай дөңбек тұрыңыз.

Болып темір
Қызық өмір құрыңыз.

Өткен күнге
Айтам кімге ойлашы

Болмай керен
Жүрекке терең бойлашы.

Адал арды
Жақсы жанды жоқташы.

Атар таңым
Ойла жаным тоқташы!

Алғаш сөзін
Ең алғаш сөзін түсіп.

Ал жүректі
Ал тілекті сен үшін.

Жүрме текке
Барма кекке Асылым

Жанған шырақ
Өлбеген орақ «жас ұлым»

Әңгіле

Жаудырап күрешіпдім көңіл қалған,
Өкірде Ер жақсынан сөң қалған.
Ер жақсы сөз бағын көшпестен соң,
Өкірден орақ ет жөк осы қалған.

***

Ең көшмес аққа, қара тұрса қатар,
Алдың күн емес не нұрын шашар.
Қара бүлт найзағайдай арам қара,
Дұшпандай тарихқа уын шашар.

Демеңіз кейбір сөзбен көңіл ашар,
Кездесе кейбір сөзім болып нашар.
Сұм арам, сұқ найзасын кезей келсе,
Пәледен машаяқтың өзі қашар.

Жақсы сөз, жарым ырыс, пердені ашар,
Кез болсаң Ер жақсыға көңіл тосар.
Арамның тозағына кетсең түсіп
«Бібылыс, машаяқпен» бірге басар.

Қоспадым жүрегіме антын арам,
Болса да тілім-тілім іште «жарам».
Келгенше алпыс асып бүгінгі күн,
Шешмедім жылан сынды жолын тарам.

Бірде «таң» біде «хан» боп, сайтан шығар,
Жыландай қапылыста тілін сұғар.
Сенбепі, ермеші де ит арамға,
Қиында қап қара қып жерге тығар.

Қалмаңыз Ер жақсыдан сөзімді ұқсаң,
Арман жоқ, болып адам шыңға шықсаң.
Ақ көңіл қара жердей шын боларсың,
Жабысын етек, жеңге, жаға жыртсаң.

Туған ұл, туысқаным, жақсы жолдас,
Өмірдің Талқысында болған сырлас.
Еңбек ет, өнер, білім меңгеруге,
Бұл өмір ешкімде де мәңгі тұрмас.

Жақсыдан өзім алыс кетпедім де,
Алдынан кесе-кесіп өтпедім де.
Өмірде қанша терді төксемдағы,
Дарига ер шындыққа жетпедім де.

Бірде таң, бірде түн боп өткен өмір,
Бүгінде «түлкі» мырза кімге жеңіл.
Жүрсеңде ішкенің су, жегенің нан,
Салмаңыз арыңызға қара теңбіл.

Ойлада баста мимен, құлақты тұр,
Ешкім жоқ, туа біткен ақылды бір,
Таймасаң ар, ұжданнан, олесіңдағы,
Болғандай шын боларсың жұмақта «шір»

***

Ойланам да толғанам,
Өмірде қате кеткенді.
Кейде налып шаршаймын,
Қайтемін деп өткенді.

Айтпасақ оны болмайды
Жастықтың өткен кезенін.
Токтата алмас ешкімде,
Өмірдің аққан «өзенін»

Басқаға емес, өзіме,
Істедім қате көбірек.
Көп күш түскен кездерді,
Айтып, атпай не керек.

Істеген қатем арамға,
Жастықта ерген кезім-ай.
Жібермей уын басқаға,
Зардабын тарттым өзім-ай.

Ол ол ма, аңқылдап,
Адамға әлі сенемін.
Сан жолығып арамға,
Терді төктім, көнемін.

Сұрқия, арам іш мерез,
Ішіңе кірер, білмессің.
Іс түскенде сол бір кез,
Езу тартып күлмессің.

Жастықта откен қатені,
Жеткізбей «шыңға» түзеттім.
Жақсының салған жолдарың,
Өзіме салып із еттім.

Білімді сүйіп өзіме,
Ала алдым тамшысын.
Салдырмай тағы өзіме,
Сындырдым бұрған қамшысын.

Ит арамның қамшысы,
Жастықтың болған қастығы.
Білім, опер тамшысы,
Қорғаған, оның достығы.

Ар, ұждан мен білімім,
Өмірде әр кез қорғады.
Көре алмаған кей арам,
Ассамда «алпыс» торлады.

Торлаған мен күшің жоқ,
Ар, ұжданды жеңуге.
Болашақта ісі жоқ,
Тілің ғана шенеуге.

Өзім тұрған биік шың,
Арқасы білім, еңбектің.
Енді жолы қосылмас,
Сен сияқты «Дөңбектің».

Ар мен ұждан, өмірдің,
Айнасы ғой ойласаң.
Арам пасық көңілдің,
Пайдасы ғой бойласаң.

Қор болмасын ұл мен қыз,
Торына түсіп, арсыздың.
Тілінен, көзден сақтасын,
Кейіші адам «жансыздың».

Айтып-айтпа, өткен іс,
Кезінде жөнге келген соң.
Адалдық, барлық, ұлы күш,
Айтайын, болмас өлген соң!

Ағын сынды өмірдің,
Кезеңі еді айтқаным.
Дұрыс болмас ендігі,
Шегініп артқа қайтқаным.

Аталар айтқан нақылды,
Тыңдамаған ақылды.
Келешегі не болар,
Мен аймын «пақырды».

Алға десең, арт кетер,
Дұрысты айтып өтілсең.
Жиырма бестен асқанша,
Қайда қалдың жетілсең.

Қолдағы бары шашуға,
Неге дайын тұрасың.
Мен айтпай саған кім айтар,
Өмірдің ашы тұрасың.

Ардақтасаң жөн болар,
Қолдағы бар бақырды.
Келе ғой тегін берем деп,
Ойлан кімдер шақырды ?

Алтынның қолда барда қадірі жоқ,
Деп айтқан ата-баба бұрынғы өткен.
Қолдан тайып кеткен соң өкіндімай,
Өкініш тарихтан бізге жеткен.

Бірінші ғылым, өнер игерсең сен,
Тұрарсың қатарың мен жоғары тең.
Үксатып қолда барды, еңбектеніп,
Болсайшы етек емес жағаға жең.

Өмірде жеңіл пайда бастың қасы,
Қор қылып өміріңді «түн» қылатын.
Іт еңбек, қолда барды, шашпа текке
Келешек өміріңді күн қылатын.

Үгілсең қарабасың шында тұрар,
Бақыттың нұрын ұстап тұратындай.
Ұқпасаң, амал нешік, келешегің,
Қоқыс қой, таза жерден сыратындай.

***

Ішінді жарып тастап көрер ме еді,
Қос қыртыс «өзім» деген кейбір жаңды.
Терісін тірісінде сыпырарма
Батырған қап-қара қып нұрлы таңды.

Сырыңды айтсаң жаны жәй табады,
Болғандай опа берер туысқандай.
Қиында ту сыртынан ол шабады,
Бір саған әке құны ауысқандай.

Болмаңыз мәңгі жолдас деседе антым,
Онасыз, қасиетсіз жалған сөзі.
Күнделік, пайда болса, бар арманы,
Тоймаған дүниеге оның көзі.

Ар, ұждан оған ойын, пайда артық,
Еңбексіз тапқан пұлды шашуына.
Бүгінде талтандаған осы шартық,
Құрыдың мінсе егер ашуына.

Амал не көнесің де, шыдайсың да,
Кеткенше нар тәуекел деген қазақ.
Алдына келіп қарсы тұрмайсыңда,
Тұрса да, күліп, ойнап, артта мазақ.

Ащы тіл, оқыс мінез, ойы тайыз,
Болған соң «Басекең» сен бір төмен.
Сыпыртып алғаны бар, тағы да оның,
Қапғандай көрінеді оған айыз.

«Алтынның» буы оны қоймас мәңгі,
Еліртпей, есерлетпей айтшы кәне,
Онсыз да оңып тұрған еді «әңгі»
Деп айтар астым жұрттан тағы және.

Асарсын баста, мида, білім болса,
Ол білім жолын тауып, шыңда тұрса.
Айтайын ер шындықты тілім болса,
Көресің асқандықты құдай ұрса.

Елірме, есерленбе, қалыңды біл,
Маңдай тер, асыл еңбек қадірін біл.
Ортаңда қара сумен, нанды бөліп,
Есті адам заманыңда ойнада күл.

Маңдай тер, ар, ұжданды ұғады біл,
Білімнің қиясына шығады біл.
Қысқаөмір, қандай ізің, қандай өзің,
Астына қара жердің кіреді біл.

***

Аркасындай жотаның,
Асу-асу бел болса.
Тату-тәтті өмірде,
Асқар-асқар ел болса.

Айдын шалқар, көк орай,
Толықсыған көл болса.
Ұйытқысындай өмірдің,
Ақыл, есті ер болса.

Неге жаның жай таппас,
Орнына тұрар пұл болса.
Арманы жоқ, еліңнің,
Қамқор егер Ер болса.

Алтын кездік сақталар,
Салып қояр қын болса.
Бұл өмірдің құны сол,
Адалдықпен шын болса.

Арманға неге жетпеске,
Білім, өнер, жар болса.
Неге Еңбек етпеске,
Денісаулық бар болса.

***

Шынсыз
Құнсыз сөзің-ай.

«Мөлдіреген»
колгірсінген көзің-ай.

Көрген кезім,
Асыл сөзім төзім-ай.

Көрген қастан
Өткен бастан
кезім-ай.

Кешкен бәрін,
Улы зәрін өзім-ай.

Жақсы жанды
Атар таңды сездім-ай.

Ақ жүректі
Шын тілекті, сөзді ме?

Әлде надан
Шықты қайдан безді ме?

Ерке туған,
Төзген бұған жүрек-ай.

«Болған көген»
саған деген тілек-ай.

Неге «бала»
Ісің шала төзерсін.

Болса жала
Жанап дала кезерсін.

Ақыл дана,
Болса сана ойларсың.

Болма керсең,
Сөзге терең бойларсың.

***

Ішім жалын, сыртым жылтыр,
Бөрі сынды күржиген.
Кімге айтамын, ненәі айтамын,
Не болады? Құр жиған.

Қандай жалын, мәнісі не ойлашы,
Сыртқы көзге бүркіттейін тұрғанда.
Асыл адам, кетпей жеңіл бойлашы,
Не түседі, ер шындықты бұрғанда.

Шындық асыл, сыйладым да қимадым,
Талай-талай болған жолдас сырласым.
Қарсы шығып, мәңгі алдында тұрмадым.
Тарихты аршып айтқан жырласым.

Ер шындықтың бұлда бір ғой, ашқаны,
Бұғып іште, шала жалын жатпа деп.
Сонда кімге кінә, сірә, таққаны?
Жауып бұрын, қойғаны ғой айтпа деп.

Өз ойыңдай, көксегенің жеткізбей,
Шыңға шығып, білім, өнер, тұрмаса.
Жалын болып, іште жатпай неміне,
Шам-шырағын, ер еңбектің құрмаса?

Арттағы ұрпақ, ақылды боп тұрақты,
Білім отын етіп, шырақ жақпаса.
Кімге қоям, айтшы маған сұрақты ?
Көз тоярдай, орнын әлі таппаса?

Өтер, өмір, ізім қалса тұрарлық,
Шың басында тұратындай жарқырап,
Із қалдырса, ертең халық сұрарлық,
Жүре аларлықтай ауыр, жүгін арқалап.

Бұл кезең ашыс асын тұрған кезім,
Жалғанға кетпей таяз, бойлайтұғын.
Кез болсын адамына асыл сөзім,
Ұрпаққа терең әлі ойлайтұғын.

Ұлым Бейбітке өсиет

Ортаға қарайбасты қос,
Бірлікпен өмір сүруге.
Табылмас қазыр мәңгі дос,
Сайрап салын жүруге

Атадан қалған көздерді,
Шашпа алысқа жақындат.
Жастықпен өткен кездерді,
Салып тежеу қарқындат.

Мен болсам, балам ойланшы,
Жетпіске кеттім аяндап.
Жина бәрін бас болып,
Жүре бермей дайрандап.

Қиында інің өзіңе
Болар қорған нанандай.
Аналарым, қарындас,
Келер туған анандай.

Арасына туыстың
Сыйалан кірсе дұшпаның.
Шындыққа сірә жеткенше,
Жардан тайып ұшқаның.

Жіберме тізгін босатып,
Болса да туыс еске ұста.
Көрермін дейтін кез емес,
Жіберіп қате бұл тұста.

Бірлігің болса ағайын,
Алынбас қамал, қорғаның.
Сыйласаң туыс өзінді,
Ұрпақтың орны толғаның.

Берме, ерме, арамға,
Әкеден бірге көзінді.
Жекелеп алып сорлатар,
Қалсаң жалғыз, өзіңді.

Ініңді жұмса семсер қып,
Арамды шауып берердей.
Апаңменен, қарындас,
Бауырым деп келердей.

Өзіңмен туған туысқан,
Кетпесін шығып уыстан.
Іргенді сал алыстан,
Панасы жоқ «қуыстан».

Өмірдің қиын сағатын,
Бірге туыс бөліңдер.
Аспай, саспай, шындыққа,
Ар, ұжданмен келіңдер.

Бірің үлкен, бірің жас,
Қасарсып тұрмандар.
Әкенің айтқан жан сөзін,
Дүние үшін бұрмандар.

Бір болсаңда көп болып,
Дұшпанға тізгін бермеңдер.
Құйсада «алтын» басыңа,
Соңына оның ермеңдер.

Бір үзім нан мен қара су,
Еңбекпен тапсаң өлмесің,
Тіліне ерсең залымның,
Еш жақсылық көрмесің.

Балапан сынды ұяда,
Өлсең де солай болыңдар.
Жүрсеңде алыс қияда,
Ағаның сөзін ұғыңдар.

Арттағы барлық көзімді,
Тапсырдым Бейбіт өзіңе.
Ұмытпа балам, сөзімді,
Ие бол қалған көзіңе.

Тоңдырма суық ызғарға,
Соңынан ерген көздерді.
Есіңе ұста, ақылмен,
Басындырма «ездерді».

Ариалыста аянба,
Туысың күйер кез болса.
Семсер сынды кесіп түс,
Арасын ашар сөз болса.

Шамаң келсе бөліп іш,
Алла берген ырзықты.
Тірлігінде бөл кетер,
Туысқа деген қырсықты.

Барлық болса жылтырар,
Кей «ағайын сауысқан».
Кім болса да, туысты,
Шығарма балам ұыстап.

Жеңіл болмас өзіңе,
Осының бәрін шешуге.
Амалың бар ма, өмір сол,
Көнесің балам төзуге.

***

Өттің бе қайран өмір сырғып қана,
Ер көңіл туған сынды жаңа ғана.
Еске алып жастығыңды, күрсінгенде,
Бір мезет бар дүние қалар тына.

Жастығым өтті күрес тартыспенен,
Бірде «күзен» бірде «түлкі», «қасқырменен».
Алды артты байқастаумен өмір өтті,
Жүре алмай кейде бір кез жастарменен.

Жармасқан етек, жеңге жыртамын деп,
Күзеннің көздегені «тамақ» болды.
Бір жақтан «түлкі», «қасқыр» құртамын деп,
Көрген күн кейде бірде тұмақ болды.

Қиям деп тамағыңды атылды да,
Көп «күзен» басы торлан өзі болып.
Қайттейін шын жаным батырды да,
Ордаңның шын жиналған көзі болып.

Қыстым мен құлақ, шеке тамағынан
Сілкілеп лақтырдым да жар басынан.
Түлкіні, қасқырымен қоса бүктеп,
Шығардым ер аңшының арбасынан.

Шыжғырдым етін сойып, іреп тері,
Болса да өз «інінде» асқан ірі.
Ақылға білім, өнер, басын қосып,
Уынан «зұлымдардың» қалдым тірі.

Тамақтан сан «күзенге» алдырмадым,
Білімді қосып, ақыл бір басыма
Япырмай еш жазықсыз, өткен күндер,
Не жаздым, ойла құрбы мен қасыма.

Қалдырдым ши түбінде орын қазып,
Болған соң басқалардан «күзен» сасық.
Ер жігіт, есіңе ұста, бұқпа жаудан,
Ер болсын болса жауың, бетің ашық.

***

Сырлы маңдай,
Атқан таңдай жан еді.

Тұрған бойы,
Ақыл ойы таң еді.

Сондай жанды,
Атар таңды, қимадым.

Өтті кезең,
Ағын өзен симадым.

Қара көзі,
Айтқан сөзі жүректе.

Алма мойын,
Ыстық қойын бөлекте.

Қос анары
Көз жанары есімде.

Откен күннің
Айлы түннің кешінде.

Қос өрімді,
Бұл өмірді сыйлаған.

Атқан таң еді,
Қандай жан еді кимаған.

Балғын санды
Сондай жанды құшқаным.

Болдың киік,
Көкте биік, «үшқаным».

Мөлдіреп көзің,
Күліп өзің тұрғаның.

Ашып қойып
Маған мойып бүрғаның.

Құшып сүйіп,
Жанып күйіп балқыдым.

Махаббатқа
Тән ләззатқа шалқыдым.

Қимас жаным
Сөнді шамым жанбастай.

Таң еді ғой,
Жан еді ғой нанбастай.

Асыл алмас,
Жүзі болмас қыпсызда.

Оңсыз өмір,
кімге жеңіл күнсызда.

Ер көңілдің
Бұл өмірдің шыны жоқ.

Откен күннің
Ойла кімнің мұңы жоқ !

***

Жарық күндей нұрлы өмір,
Бір күн сөніп батарсың.
Басқа жанға кіріп жан,
Қайыра нұр боп атарсың.

Алыс, жұлыс, күреспен,
Өткенін өмір білмессің.
Етіп еңбек, қинап жан,
Кейде ойнап күлмессің.

Тірлігінде, өшпестей,
Балқисыңда шалқысын.
Жеткізем деп, жетем деп,
Кеме боп бірде толқисың.

Асқан сайын, асам деп,
Жан аянбай жұлқынып.
Көзге бәрі аз болып
Тыныш таппай бұлқынып.

Ағайын туыс, шет қалып,
Үздік алға басарсың.
Білім болса басыңда,
Сонда ғана асарсың.

Білімсіз алыс, күресің
Боқ дүние шоқтығы.
Ақылсыз ердің бір мезет,
Риза болған тоқтығы.

Білім, өнер, ер еңбек,
Тарихта өшпеген.
Алтын, күміс, темірде,
Өмірдің кілтін шешпеген.

Білім, өнер, ер еңбек,
Өмірдің кілтін аша алған.
Өмірдің катал толқынын,
Сонда ғана баса алған.

Бұл өмірден ойласаң,
Кімдер келіп өтпеген.
Ақылға терең бойласаң,
Шындыққа бірі жетпеген.

Етесе дағы шындыққа,
Ашуга әрі барғызбас.
Сәулет киген «құрсауға»,
Қарсы тұрар қандай бас ?

Еңбетін талай көре алмай,
Арманда кеткен кейбір жан.
Жақсыға тізіп бере алмай,
Етектең андан пелер «хан».

Өлеңім орным кара жер,
Деген Адай ағамыз.
Жақсы, жаман, ойласаң,
Бәрміз сонда жағамыз.

Ер шандықтан тұрары,
Қиялы өмір шын болсын
Ер шандықтан тұрары
Ер жігіттен шын болсын

Ер ұлттан шарына,
Өмірде шындық жақтасын,
Ар мен ұждан адында,
Нарынан адам ақтасын.

Ер шындық, шындықты,
Есің жетсе болмессің.
Еңбетсең елге арнаса,
Өлеңіңнен, өлмессің.

***

Немікпен екі қыртыс кейбір адам,
Ойлашы түп негізі шықты қайдан ?
Кез болсаң, тар кезеңде, осыларға,
Алады жұлып сені тұрсаңда айдан.

Екі ұрттың бірі майда, бір қанба,
Япыр-ай, жолықтырма мұндай жанға.
Өлсеңде, бір сөзіне мәңгі нанба,
Келешек уын шашар атар таңға.

Бет жүзі ұстарадай жылып-жылып етер,
Қай жақтан қырып-сырып түсірем деп.
Алдында Дөкейінің жылмың қағар,
Естісе бір ауыз сөз өсірем деп.

Бұлт етін, сылаң қағар түлкі мүсін,
Ұстатпай өзі түгіл, құйрығында.
Тірлікте Ер шындықсыз келмес күшін,
Өтпеген оған сенің бұйрығың да.

Қайтесің, шалжақтасын түлкі мырза,
Болған соң маңайында ұлығы кең.
Тапсырсаң нан мен тұзға кетпес алыс,
Алланың мойын жұлар құрығы кең.

***

Бұл кезең, қандай кезең, терең ойдың,
Тұнжырап өтіп жатқан бұлт сияқты.
Құртысы жазылмаған тұла бойдың,
Жабысқан шын болатқа тот сияқты.

Ойға алсаң өткен күнді елес сынды,
Тұмандай өте шығар мұнарланып.
Асалмас кия шыңда белес сынды,
Тұрсаң да бара алмайтын құмарланып.

Шыныңмен өткенің бе жастық даурен,
Келместей кеткенің бе тастап мені.
Жастықта жатушы едім, етіп арман,
Барам деп махаббатқа бастап сені.

Құр емес өткен өмір іздері де,
Аяқта сұрлеу болып жатқан сынды.
Япырмай көрген түстей таңғажайып,
Нұрлы таң мұнарланып батқан сынды.

Қимаймын ұлы өмірдің кезін ыстық,
Айтуға шын кәрілік жетті деуге.
Сұлу қыз, балбыраған құшақ ыстық,
Басыңнан келместейін кетті деуге.

Дариға арман емей, айтшы маған,
Келгенін кәріліктің сөкті деуге.
Болаттай жаркылдаған жастық өмір,
Шынымен осы менен өтті деуге.

Кім жеткен арманына ойла бірақ,
Алмаста омырылған құндығынан.
Арман жоқ, арттағы ұрпақ шықса егер,
Ар, ұждан, ер еңбектің ныңдығынан.

Ендігі қалған үміт, қалған ізің,
Өмірден алса жақсы өшпес орын.
Өмірге кімдер келіп, кімдер кетпес,
Айтпаушы ем жастығымда мұны бұрып.

Қимастан, бұл өмірді кімдер айтпас,
Маужырап кешкі күндей бағатұғын.
Жас дәурен жыласаңда енді қайтпас,
Орныңды ойлай берші жататұғын.

***

Санаңа өмір,
Шың көңіл бақалтсаң емеңе.

Адам еңбек
Шың сенбек рахат емей немене.

Адал арың
Сүйген жарың таңың емей немене.

Білім өнер,
Жаста игер жаның емей немене.

Ар мен ұждан,
Ұл мен қыздан санаң емей немене.

Асыл пұлың
Ақылды ұлың панаң емей немене.

Асыл сөзің
Артта көзің өзің емей немене.

Есті ұрпақ
Сөзді ұқпақ көзің емей немене.

Асыл жастық
Есіл достық арман емей немене.

Өткен күндер,
Ойла кімдер жалған емей немене.

Алған білім
Қызыл тілім сапат емей немене.

Болса сүйер,
Саған күйер қанат емей немене.

Әрбір ғасыр,
Адам жасар заман емей немене.

Көре алмаған,
Бөле алмаған жаман емей немене.

Ақылды бала
Болса дана өмір емей немене.

Болатын тұл
Ақылсыз ұл көңіл емей немене

Шың басында
Шын қасында тұрсаң жалған емес пе.

Сондай өмір
Қайран көңіл білсең қалған емес пе.

Амал не?

Ойсыз, мисыз іс «ірі»,
Не ойлайсын тайызым?
Іреп соймай наданды,
Қанбас менің айызым.

Айтсаң шындық нанбайды,
Өзі білгіш қорсандар.
Кеуде керіп талтандар,
Көп қой әлі жайсандар.

Арам пиғыл орны жоқ,
Өз-өзінен аспаған.
Қайран шындық ар- ұждан,
Есігін бірін аспаған.

Пәле десе үшып тұр,
Үш есе терең ойлаған,
Аз табысқа болып мәз,
Ішіп шашып тойлаған.

Келешек не, ойланбас,
Күнделігі, құлқыны.
Тартып езу кекшиер,
Калмас сиқыр жыртыңы.

Амалың не, амал не,
Ойы таяз болғансоң.
Көріп тұрып аясың,
Жас «жанырақ» солған соң.

Есті адам, бол қорған
Түпсіз керең наданға.
Жан жағынан тор құрған,
Жен жүтқызбай арамға.

Қиып түсір қанатың,
Сұм арамның білсеңіз.
Жақсы болар еді ғой,
Болып семсер тілсеңіз.

Жақсылығың сол болар,
Болса қамқор ар, ұждан.
Бес қамқоры Абайдың
Сұрапатын ұл, қыздан.

***

Терең ой, басында ақыл, қара көзім,
Көрген соң қалай төзер арсыздыққа.
От жалын найзағайдай болса сезім,
Жібермес кейбір жанды бассыздыққа.

Кес жолын өтірікпен болса өсек.
Жақсыныңың жайсан жанын қаралайтын.
Арамды келсе колдан қылып есек,
«Пұл тасып ит арбамен аралайтын».

Бол пана ер жақсыға ашып құшақ,
Тар жолдан мәңгі есінен кетпейтіндей.
Кес жолын сұмарамның болмай «жұмақ»,
Жағаға арам қолы жетпейтіндей.

Көрмеңіз бұл өмірді өтпейтіндей,
Кәрілік етіп сумап жетпейтіндей.
Есті адам оқы, тоқы, етіп еңбек,
Артыңда кейінгі ұрпақ сөкпейтіндей.

Оқу, өнер, ер еңбек, білсең қорған.
Сол қорғанды алуға болдым құмар.
Өз басыммен шектелмей, ұрпақ білсе,
сонда ғана көңілім менің тынар.

***

Қарай біл, талдайда біл, пайдасын ал,
Кездесер өміріңде, сандаған «жол».
Ішінен ақыл, оймен таңдасаныз,
Жалғыз ақ оқу, өнер, қамқоры мол.

Мандай тер, төгілседе адал іске,
Басынды алма шашып, салып күшке.
Жасында құр өткізбей әр сағатты,
Япыр-ау, не бітірдім? Алып еске.

Оқу қия құзда тұрған қиын,
Құрасын еңбегінді, адал тиын.
Бүркіттей қағып қанат, шыңға шықта,
Оқуды меңгеріңіз, құмай «жиын».

Андап бас аяғынды жолды қарап,
Оқныңыз-қорболмасын таудай талап.
Терді төк мандайыңан, етіп еңбек,
Тұрғандай туған елің сені қалап.

Қара су, бір үзім нан неткен еңбек,
Табылса маңдай термен олда жұмақ.
Ары бар, ұзданы бар, есті адамға,
Өмірдің ұлы жолы қатаң сынақ.

***

Қапыда, қапияда кеткен кезің,
Кез қылған құралайдыұстай алмай.
Алысқан арпалысқан «от» болған соң,
Досымды жан ашыған қоштай алмай.

«Қылбырау» лақтырғанмен кеткен босқа,
қас түгіл, күлкі болған ерген досқа.
Япыр-ай, әлде шыны, әлде, «қыны»
Досымның жолы бірге әлде басқа?

Құралай кетсең кетші торға түспей,
Бұрауды лақтырғанмен бауын шешпей.
Болсада іс жасама, дұшпанға еріп,
Жөнің жоқ Ерке тоты, мені кешпей.

Көк орай, шалғын қорық, құралайым,
Секірші емін-еркін қағып бұраң.
Бір кезде арман болған, Ерке тоты,
Жоқсың ғой бүгінгі күн салсамда ұраң.

Құралай тостағандай екі көзің,
Еркелеп секең қакан еді кезің.
Дариға неткен арман, орны толмас,
Бір кезде жүрек сендік деген сөзің.

Сұлу қыз

Бұраландап, есінеп, керіп кеуде,
Не таңдайсың сұлуым басып керден.
Біле білсең өмірдің қалауы көп,
әлде көңілің қалдыма кейбір ерден.

Нұрлы өмірдің алуан жолдары көп,
Оқу, өнер, ер еңбек, ар мен ұждан.
Қолына алып «жандарын» жегідей жеп,
Ұміті бар көп адам, сұлу қыздан

Өзім сұлу болмасам, жапым сұлу,
Ақыл, ойың бар болса Ерке тоты.
Секектемей, желікпей ақылға кел,
Тұрғанында жүректің сөйбей «оты».

Жастық жалын шарпыған от сияқты,
Сексеуілдің шоғындай болған ыстық.
Не десенде өзінді жар қылуға,
Дүниені ғарып қып алып ұштық.

Артық кетсең жастықта, ойла қалқа,
Күнә болмас, сол жолда кешпей тұғын.
Мейлі илан, мейлі күл, жыласанда,
Торға түстің қыл бұрау шешпей тұғын.

Асыл арман кімде жоқ, жетер, жетпес,
Талпынады сондықтан жетемін деп.
Болдым құмар, күшуға бір өзінді,
өмір жолын өзіңмен өтемін деп.

Өмір долы

Бірде жалын
Бірде шоқ
    Неткен қоңіл.

Бірде ыстық
Бірде суық
    Кімге жеңіл.

Алып ұшып
Әлде шошып
    білінер.

Таң атқандай
Не батқандай
    Көрінер.

Ысып күйіп
Ойға түйіп
    Сезінер.

Алыс ойдан
Кетіп бойдан
    Безінер.

Ұлы күштей
Көрген түстей
    Елестер.

Дүлей дауыл
Жолы ауыр
    Белестер.

Жойқын үнді
Толқын сынды
Долыма?

«Аш бөрінің»
Не серінің
жолыма.

Неткен ұзақ
Әлде тұзақ
Ойлашы.

Өр сезімге
Бұл кезіңе
Бойлашы.

Алаң тиек
Баланы жүрек
Не деді.

Атар таңға
Сендей жаңға
Сен дейді.

Неңің күші
Оның ісі
Жөңдейді.

Асыл қындық
Болса шындық
Көн дейді.

Не кенеттен
Кім кенелткен
Еркеңді.

Сезген дейін
Ұзген дейін
Желкенді.

Асыл шырақ
Ойла бірақ
Сабырды.

Айқындашы
Анықташы
Дабырды.

Қайрап тозім
Асыл сөзім
Жетпейме.

Ілмегенге
Білмегенге
Кетпейме.

Болған күлкі
Мүсін «түлкі»
Шегі жоқ.

Болсаңда кез
Ойлада сез
Тегі жоқ.

Бай болса «өгей»
Бұрынғы кедей
Туыстан.

Ұға алмаста
Шығармаста
Уыстан.

Айналада
Бар далада
Соныкі.

Жерде көкте
Ұлы бекте
Оныкі.

Өзі ұлық
үрген қуық
сыздаған.

Көріп оны
Көңіл долы
Мұздаған.

Жаман ойдан
Ондай байдан
Сақтасын.

Өркім сенбек
адал еңек
ақтасын.

Туар айдан
Бұрынғы байдан
Үміттен.

Некесізден
Жетесізден
Күдіктен.

Асыл қыпға
Тура шынға
Жетер жоқ.

Өмір долы
Көрмей оны
Өтер жоқ.

Аспай шыңға
Жетпей шыңға
Тоқтама.

Бөлмес істі
Жопсіз күшті
Жоқтама.

Адал арды
Жаксы жанды
Сезерсің.

Болса «сасық»
Өзі пасық
Безерсің.

Өмір долы
Ауыр жолы
Төзгенге.

Ұштым «көкке»
Кетпес текке
Сезгенге.

Ыстық өмір
Қайран көңіл
Айдасың.

Болмас бақсы
Ерең жақсы
Кайдасың?

Гүлжан Сағынаеваға

Өткен өмір қайталап келмесің де,
Жүрегіңді жаралап жүрмесің де.
Өзің төзген қайғыны ерке Гүлжан,
Адамзаттың басына бермесің де.

Өтті кетті ауыр күн өзіменен,
Әркім білер көргендер көзіменен.
Қандай жүрек, қандай бас, тұрсаң ойлап,
Сол қайғыны көтерген төзімменен.

Әке-шеше, берген кез бауырды да,
Ет жүрегің шыдамай ауырды да.
Дүлей дауыл, қара түн басында ойнап,
Жақындатты өзіне дағдырды да.

Сонда дағы сен төздің ашып майдан,
Мұндай ауру жоқ еді, шықты қайдан?
Сұрғылт күнмен, қара түн басқанында,
Тек көзіңе көрінген жалғыз Айман.

Сонда дағы бас имей төзе білдің,
Келешекті алдағы сезе білдің.
Аман, Шолпан, үшеулеп қосып тізе,
Сол кезеңнен ақыл мен безе білдің.

Өтті күндер сарғайған, бетін жарық,
Владимир келген соң болдың қарық.
Сүйгеніңмен қоса ағар деп батасын,
Екеуіне бүгінде берді халық.

Бұл өмірдің тек қана шындығы жөн,
Содан ғана бас иіп, айтқанға көн.
Тір жол, тайғақ кешуде, болған қорған,
Владимир жарыңды сила бір сен.

«Кірлемесін» жан Гүлжан сенің «жағаң»
Біздер үшін қымбатың асыл баған.
Владимир екеуің бөл бақытты,
Соны ғана тиістен мендей Ағаң.

11.10. 2004 жс.

***

Өш ақру, айналарын болған кетпес,
Денің аң соғып ағудың көш болмас
Ағатын құрағың өсе өмір бұрық,
Асатын құрағың өш кәдімді кірмес.

Етесім жанға Алла берме бейнет,
Қабылда, алдыңызда бірден кенет.
Жанызақ азда болса келеді жүргім,
Артымда жан Аспаным өссе сүндет.

Өмірден аласым көп әлде бүгін,
Демеймін бар өмірім өтті тегін.
Бұтаңда бергеніне ризамын,
Қылмайяқ пенде шілік Жәке шегін.

Жасында Пайғамбардың келген Аспан,
Көңлім мұхит сынды менің тасқан.
Соныңынан жан Сырымның болсаң қорған,
Болмас еді бақыт құсы мұнан асқан.

Жан Алла ризамын бергеніңе,
Пенденің шын тілегін көргеніңе.
Қызығын жан Аспанның көрсе Атасы,
Өкінбес сол күн шіркін өлгеніңе.

Жан Алла, өзің сақта тілмен, сұқтан,
Өз әзіл адам кейіп содан сақтан.
Етемін Алла алдында тәубашылдық,
Імес еді пенделік пен айтқан мақтан.

Ми

Тұла бойдың,
Ақыл ойдың,
Қамқоры ми.

Ақылдының,
Дарындының
Жанқоры ол.

Жан сезімін,
Тән сезімін
Сездірген ол.

Рахымсыздан,
Арсыздықтан
Бездірген ол.

Ар- ұжданға,
Ұл мен қызға
Ұсынған ол.

Арамдықтан,
Қарамдықтан
Қысылған ол.

Тән жарасын,
Ар жазасын
Өлшеген ол.

Тар айдында,
Ар алдында
Тершіген ол.

Десең білім,
Сайра тілім
Жеткізген ол.

Болса сана,
Нелер дана
Өткізген ол.

Ел намысын,
Ер намысын
Бермеген ол.

Сұлық қанды,
Арам жанды
Тергеген ол.

Тасып қаны,
Шығып жаны
Мұздаған ол.

Сондай іске,
Ессіз «күшке»
Сыздаған ол.

Едәлдіқты,
Адалдықты
Қолдаған ол.

Нұрлы таңды,
Адал жанды
Қорғаған ол.

Ар ұжданды,
Ұл мен қыздан
Сұраған ол.

Келешекті,
Тіршілікті
Құраған ол.

Барша көкті,
Жер мен көкті
Басқарған ол.

Оқу, өнер,
Сұрайды да
Жастар дан ол.

Қайран сиды,
Сондай миды
Білмегенге не дерсің?

Атар таңға,
Білген жанға
Ермегенге не дерсің?

Өнер сәлін,
Білім дәнін
Термегенге не дерсің?

Өмір таңын,
Адам жанын
Көрмегенге не дерсің?

Асып тасып,
Көпті басып
Сермегенге не дерсің?

Ит наданның,
Көр жаманның
Өлмегенген не дерсің?

***

Қаралап таңды,
Жаралап жанды неткенің.
Мазалап ойды,
Мұздатып бойды өткенің.

Болды ма қалыс,
Бойдағы намыс сөнгенің.
Едің арыс,
Болдың «қарыс» көнгенің.

Қия шыңға,
Асыл мұңға жеткенің.
Көрінбеді,
Білінбеді,
Кеткенің.

Болмай құрыш,
Өткір қылыш шапассың.
Болсаң жұмақ,
Оған құшақ ашпассың.

Шын мұңдықты,
Ер шыңдықты жаппассың
Ешбір ойсыз,
Асыр тойсыз жатпассың.

Ерсілі шырақ,
Ерсілі шырақ жақпассың.
Ел са арды,
Менідей жанды тапассың.

Неткен ғажап

Серме көңіл келгенде армен намыс,
Дірілдемей қояндай көріп қамыс.
Тіршілікте игерсең, оқу, өнер,
Төрт құбыла, оң мен сол, білсең таныс.

Талаптыға қия, шын болмас алыс,
Игеруге білімді білсең жарыс.
Маңдай термен қажымай етсең еңбек,
Бар әлемге белгілі сен бір- Арыс.

Арманың жоқ өмірге өтсең жарап,
Ірге тасын өнердің кетсең қалап.
Ала, алсамда тамшысын оқу, өнер
Армансызға өзімді өттім балап.

Неткен ғажап даналар Қаныш, Абай,
Шын білімен соққан соң алтын сарай
Жер мен көкті игеріп көре білген,
Даналарды тудырған Қазақ қандай.

***

Көрген түстей кей мезгіл
Келерсің де кетерсің.
Амалың барма дағдырға,
Түбіне көптің жетерсің

Бұландыған түлкідей,
Қырмызы қызыл көңіл ай.
Мөлдіреген үккідей,
Қымбат асыл өмірай.

Бар қызығың таңдайақ,
Бір күн атып, бататын
Көрген күнің сандайақ,
Бүккен қолда жататын.

Күн батқанша үлгермес,
Жемісті әркім теруге.
Неге қысқа, хақым жоқ,
Әмірін Алла білуге.

Сондықтан да мәз болма,
Күнде болған шеруге.
Болсаң адам еске ұста,
Жемісін еңбек теруге.

Қысқа «таңның» қадырын,
Оқу менен білуге.
Асу, белес, адырын,
Жеңіп ойнап күлуге.

Болсаң адам ойла бір,
Шын тәубаға келуге.
Осы өмірге келгенің,
Парызыңды өтуге.

Шын тәубаға келгенің,
Құран, Алла дегенің.
Төлегенің парызы,
Ұл мен қызың көгенің.

Ақтағаның арыңды,
Жақтағаның шындықты.
Қатар қоймай шойынға,
Алтын алмас қындықты.

Оқу, өнер, игерсең,
Қадырын «таңның» білгенің.
Асу белес адырды,
Жеңіп ойнап күлгенің.

Қай адырды білгендей,
Өмірдің жолын көрмеген.
Ахикат, парыз өнеге,
Не болар мұны білмеген.

Туар , кетер мал сынды,
Өзіне көңіл бөлмеген.
Білім , өнер, ер еңбек,
Білсең осы өлмеген.

Ы-ға

Болса ойы жайрандап,
Тартып езу күледі.
Ырбалаңдап, тайрандап
Есі қалмай жүреді.

Берсең жақсы ойла сен,
Қашанға бабын табасың.
Болмаған соң «бойға тең»,
Қалай оны жабасың.

Болмаса ойы қорсаңдар,
Қара бұлттай түнерің.
Үнемі беріп тұрсаңдар,
Қалғандай болар кенелің.

Неткен ыстық дүние,
Көздің құртын алатың.
Сұрағандай несіе,
Әр неге көзді салатың.

Үнемі болмас ойлаған,
Арада жүрген берімдік.
Бір күн болмай қалғанда,
Жау шапқандай бөліндік.

Болмас ойла есті адам,
Далада жанқан тегіндік.
Ескеріп ар мен ұждаңды,
Тағыда артқа негіндік.

«Байзыл»-ға

*Қайыргелді Әмірбеков
жолдасыма*

Болдың жолдас жасыңнан,
Жан аямас Байзылым.
Бір қорықпай қасыңнан,
Өттің, қанды менің айызым.

Не алмадым, міне көз,
Қолымнан қағып көрмедің.
Ту байталды, сол бір кез,...
Нені маған бермедің.

Машиналап дән астық ,
Өзім түгіл, туысқа.
Болса дағы шын қастық,
Түспей кетік уысқа.

Қиын қыстау күндерде,
Білінбеді бостығың.
Берген алған еш емес,
Асыл еді достығың.

Көре алмады амал не,
Рас дәмім, атқапдар.
Сол бір кез «бес бұрыш»,
Ердің басын сатқандар.

Сода дағы ер Байзыл,
Досыңа сері жегіздің.
Дұшпан менен досыңа,
Бұлар қалай дегіздің.

Тұқым бидай, қыр асып,
Машиналап жөнкіген.
Үстай алмай көп дұшпан,
Астына сиіп мөнкіген.

Қандай ерлік сол заман,
Емес еді жан қалар.
Қылышынан қан тамған,
Партияында таң қалар.

Сүйткен достық ер Байзыл,
Туыстыққа жалғасты,
«Бес бұрыштар» қор болды.
Сындра алмай алмасты.

Берген алған, арада,
Тек күнделік ойласаң.
Мұндай достық санаулы,
Жүрекке терең бойласаң.

Өткен күн

Өткен күннің айғағы,
Шаш талынан көп екен.
Тар жол тайғақ кешуі,
Алуға еске сеп екен.

Бастауы қиын өткенің,
Әлде «У» - да, әлде «май».
Бастан өтіп кеткенің,
Қайсы саған күп мен ай.

Бірі ыстық, бірі мұз,
Күйдіріп, бірді мұздаған.
Бірі жарда, бірі күз,
Өмір долы сыздаған.

Сағат тілі сияқты,
Кетер алға, артқа жоқ.
Күнделікті қызығың,
Бірде жалын, бірде шок.

Бірде мұхит толқыған,
Тасқындаған шын долы.
Адамзаттың өмірде,
Бола бермес көп жолы.

Жетер жетпес қияға,
Созғанмен кокке құлашын.
Шынымен бүркүт болалмас,
Қырғи менен лашын.

Жарың да жақсы өзіңдік,
Дағдырды қалай ұғарын.
Кештеу кейде сезіңдік,
«Дүлей боран» соғарын.

Доста, каста, жақында,
Табылған бәрі қасынан.
Толған «тостар» сіз үшін,
Кетпеген ішкен асынан.

Бүгінгі бар, ертеңді,
Кімдер сонда ойлаған.
Өтпес мәңгі деген ой,
Әр кімге терең бойлаған.

Бірі ащы, бірі тәтті,
Өмрдің дәмін татқандар.
Бірі арлы, бірі арсыз,
Көзінді тірі сатқандар.

Көрген өмір, көрген түс,
Шошып кейде шығатын.
Ойла қандай болар күш,
Сырын оның ұғатын?

Тіріде өзім ойласам,
Жақсыдан алыс кетпепін.
Төксемде сығып маңдай тер,
Алысқа бірақ жетпепін.

Жетпегенім өмірден,
Тамшысын білім ала алдым.
Ұрпағыма көңілден,
Жолын оның сала алдым.

Он мен, он бір диплом,
Шын қорғаны бола алдым.
Бар байлығым өмірде,
Ұрпағыма ала алдым.

Сүйткен Жәкең өмірден,
Еркек кіндік тосқанды.
Алпыс үшке келгенде,
Алла берді Аспанды.

Қондырғандай қуандым,
Бақ пен, Дәулет тұғырын.
Тілегім жалғыз Алладан,
Ұзақ қыл деп ғұмырын.

Жас Аспаным артынан,
Сырымының ерсе екен.
Сана, дана, басына,
Жалғыз Алла берсе екен.

Білім, өнер, жемісін,
Ақыл менен терсе екен.
Сырым менен жан Ботам,
Шын қызығын көрсе екен.

Чарли

Жас едің домаланған қол басындай,
Бірақта едің шымыр қорғасындай.
Дауысың ерекше еді «жерді жарар»,
Шыны мен бөгде түгел қорыққандай.

Ляғың ірге аттаған болды ырыс,
Болған жоқ, ойлаған ой шын мен бұрыс.
Болсаңда қол басындай ерке Чарли¹,
Ішінде көп итімнің болдың дұрыс.

...Япыр-ау, сен де бүгін егде тартып,
Мұқалып азу тісің сарғайған ба?
Бір кезде бүлдіршендей ерке Чарли,
Шышымен көз алдымда кәртайған ба?

Түсірдің төрт отауды қолдан Чарли,
Қызықтап ортасында едің Чарли.
Бір Алла сыйға тартқан Аспанымды,
Еркелеп босағада көрдің Чарли.

Өзінді еткен «ырым» басында мен,
Қабылдап босағама тарылмай кен.
Шынымен есте қалар зор дауысың,
Ақырған Арыстаның үні мен тең.

Сандуғашқа

Аңқылдап баласынды жүрген Санду,
Еркелеп әр ісіне күлген Санду.
Жазған соң маңдайына амал нешік,
Өмірдің ащы дәмін көрген Санду.

Қадырын ата-ананың білген Санду,
Құлаққа әрбір сөзін ілген Санду.
Әр ісі жан ашымас Ата-Ананың,
Жүрегін шын жаралап тілген Санду²

¹ Сөзіндей ырымды итті Айман деген қыз балам көшіп келгенде әкеліп беріп еді. Сол итімді қолдан алған күні ырымдылығын еске алып жазған өлең.

² Сөзін мен неше ірі болса да баласына еш қамқоры болмаған жетім қыз еді соған арналған.

Өмірден сыбағасын алған Санду,
Сондықтан кейде палып солған Санду.
Ботасын, Аспан менен көріп жақсы,
Шыны мен біздің үйде қалған Санду.

Тыныштық

Жанға жәйлі тыныштық,
Кімге болсын өтерсің.
Кейде бір ойдан алыс,
Жоламай бірде кетерсің.

Ұйқы бөлек, сен бөлек,
Ойдан алыс қашпашы.
Дүрсілдеген ет жүрек,
Жаманға қақпа аппашы.

Аманшылдық денсауда,
Қамқоршы бол өзіме.
Жанжал менен шын дауда,
Шыңды көрсет көзіме.

Ұлан асар көнілдің,
Қорғаны бол тыныштық.
Қалған алда өмірдің,
Жалғасы бол тыныштық.

Тек жақсылық жолдасаң,
Өзім деймін өзінді.
Аман болсын шанырақ,
Сала жүр әркез көзінді.

Шамаң келмес тыныштық,
Өміріне Алланың.
Досы болып арымның,
Қорғаны бол жалғанның.

Осылай жан Аспаным ақтаса екен

Дәрігер боп жаңа – тілек барғанымда,
Жас едім ойды толық аңғармаған.
Отыз жыл арпалысып ажалменен,
Жазылмай өз алдымда жан қалмаған.

Кәрі, жас, құрбы құрдас, ел Ағасы
Бірі жоқ еңбегіме қуанбаған.
Күні, түн тыным алмай жүрсек тағы,
Жас кайрап кетпей бойдан суалмаған.

Бабаны туғызмаған тудырған сон,
Бір уақыт жас сәбиге «Ана болдым».
Алғашында үміт бар, тілегі бар,
Жаңалық пен шынменеп пана болдым.

Бетбір кез өмір, ажал, ортасында,
Жандармен қатар тұрған кездер болды.
Тек жүрген еттің қалқып «сорпасында»,
Көрсө де көрмегендей ездер болды.

Болған соң, өзім жалғыз басқа елде,
Күндеген көреалмаған көздер болды.
Қасқайып қарсы тұрмай бүркен бетін
Аузынан жамандардыңсөздер болды.

Еліне туғанындай еттім еңбек,
Есінде кәрі, жастың қалатындай.
Дәрігерлік саласында кетпей қате,
Ұл мен қыз үлгі өнеге алатындай.

Болса да қатты, тәтті, есте қалар,
Ұйқысыз біз өткізген кейбір таңдар.
Еске алар, мәңгі бірақ ұмыта алмас,
Өзім мен бірге болған сол бір жандар.

Ақ халат «дақ» салмадым мен үстіме мен,
Сақтадым абыройын жаным мен тең.
Өткізген өз өмірім бірге өзіңменен,
Ауырып келгендерге болды да кең,

Күн демей, түн де демей ұштық біздер,
Аурудан хабар жетіп келгенінде.
Сонда да көреалмаған кейбір адам,
Еске алар ертең бір кез өлгенінде.

Отыз жыл өтті жастық Елім менің,
Өзіңнің асыл ыстық құшағыңда.
Өзім мен бірге өсті бүгінгі күн,
Балалар туған «Емнің» ошағыңда.

Бүгінде еске аламын Жаңа- тілек,
Жас өткен Айдос өзен саласы деп.
Отыз жыл ардақтаған, аялаған,
Өзімді Айдаболдың баласы деп.

«Дақ » салмай ақ халатқа өткен өмір,
Кез болар қай атаға ұрпағымның.
Кітаптар, трупкамен қалды бәрі,
Артымда Аспандияр торпағымның.

Аман қып көзден, сұқтан, өмірінде,
Бір Алла құлынымды сақтаса екен.
«Дақ» салмай ақ халатқа киіп ертен,
Дәрігер боп жан Аспаным ақтаса екен.

Бақ қонған, дұға қонған, қыдыр қонған,
Өмірде жаңа-тілік даласынай.
Кез болсын жан Аспаным қадыр білер,
Өскенде Айдаболдың баласынай!

Тартынбай өле-өлгенше жақтадым мен

Өмірге екі қайтып тусам егер,
Емерем сүтімен Ана білімді тең.
Ес біліп меңгеруге оқу, өнер,
Төзерем женер едім жолында мен.

Қадырын білім, өнер, Әліппеден,
Бастар ем, жаттар едім толаусыз мен.
Өткенше осы өмірден тартпай басты,
Соңынан ерушедім сұраусыз мен.

Арман не, екі қайтып туыу болмас,
Бас иіп бір Алладан сұраған мен.
Жас келе оқу, өнер, табам деме,
Еңіреп көздің жасын бұлағанмен.

Бар бақыт білім, өнер қиясында,
Талпынса ұл менен қыз ұясында.
Игерсең сен жемісін білім, өнер,
Қаланып іргесінде тұрасыңда.

Сол жолда сан қиындық тартасың сен,
Есіңнен өле-өлгенше кетпей тұғын.
Игерсең білім өнер көзін бірге,
Тұрарсың шың қияда жетпей тұғын.

Өмірге екі қайтып туғаның сол,
Артыңда өшіңейтұғын із қалдырсаң.
Ізің сол білім, өнер қайнар көзің,
Қаныштай қысқа өмірде тез қалдырсаң.

Алсамда аз тамшысын білім, өнер,
Алдында ар ұжданның ақтадым мен.
Сол жолда еткен еңбек ұл мен қызды,
Тартынбай өле-өлгенше жақтадым мен.

***

Жастықпенен еліріп,
Көрсө қызар аптық па.
Елу беске келгенше ,
Сенісер адам таптықпа

Абай.

***

Қия шыңға көз сүздім, жетемін деп,
Қай жолменен ойлапдым айтшы бірақ.
Еңбек жолы білім мен өнер болса,
Талпындым да жолына жақтым шырақ.

Сөнер сонбес шырағым аздау болды,
Бар келгені шамаңның білсең осы.
Тар жол тайғақ кешулер көбірек боп,
Асалмадым қиядан күлсең осы.

Бас иіп еттім құрмет білімге мен,
Етекпен суды жалдап өтсем дағы.
Бірақта жете алмадым «іш» мерезге,
Тағдырдың сан жұмбағын шешсем дағы.

Япырай петкен дана Абай атам,
Сол кезде «Іш» мерезге сене алмаған.
Сондықтан өсиет қып айтқан екен,
Біздерге, сенер досты таба алмаған.

Елу бес бержағы екен, алпыс үште,
Қалдыма өмір жолы қаралмаған.
Еш жақсы осы өмірде қарап тұрсам,
Шындықты жөніп мәңгі ала алмаған.

Беті «күн» жүрегі «түн» іші ылаң,
Адамнан сақта құдай түлкі бұлаң.
Тірлікте алдырмаста, шалдырмаста,
Қу «түлкі» көз алдында қағып сылаң.

Өшіріп көп шырақты «Түлкі» мырза,
Аз күндік «жарқыраған» таңың атар .
Ер шындық, арың таза жаның болса,
Сенсізақ қу «түлкіні» наның атар.

Басқа жолды таппадым

Жандым, бірақ сөндім мен,
Шындыққа білсең көндім мен.
Желкесінен «жыланның»,
Ай балта мен төндім мен.

Жандырған шырпы лауламай,
Қалдым жанбай сол бір кез.
Жамандай істі дауламай,
Жеттім бүгін төрге тез.

Ысылдаған «жыланның» ,
Желкесінен шаппадым!
Артымнан ерген ұрпаққа,
Басқа жолды таппадым.

Мен күйсемде сен күйме,
Деп шындықты жаппадым.
Тимесін деп қырсығым,
Басқа жолды таппадым.

Жапалақ пен қара құс

Жарбаң қағып түн болса, қудың тыпқан,
Әр бір шидің түбіне көзді сүзіп.
Қара құспен жапеке қағып сылаң,
Бүркіт сынды қарайсың нені сезіп.

Қара құстың мекені ескі қора,
Ер бүркітке «ұқсаған» олда шора.
Тырбандатып сендерді ұқсатқан соң,
Амалын жоқ өмірге болмас шара.

Қайран бүркіт қияда тұр емеспе,
Тұр сипаты білсеңіз нұр емеспе.
«Жаналақ» пен қара «күс», болғандардың,
Шын өткізген өмірі күр емеспе!

Ой

Ойдан, ой, ойлап тұрсаң жеткізбейді,
Бірақта тағы сезбей өткізбейді.
Салынып ой түбіне кетсең егер,
Кімдердің жасын селдей тоқкізбейді.

Сондықтан шектеп ұста терең ойды,
Алдында «ырбаңдатын» колендетпей.
Әр қашан ұста ақылмен келген ойды,
Басыңан шын асырын желеңдетпей.

Егіліп еркелетсең шағын түсер,
Бағынды аяқ асты қағып түсер.
Мызғымас граниттей болсаң егер,
Алдына Шырағынды жағып түсер.

Ер жақсы Ойға, басты ие бермес,
Шын қортып тағы оны түйе бермес.
Беріп жол тағы бостау жіберсеңіз,
Кейбір Ой ұстағанша ие бермес.

Терең ой қосып ақыл аршып алсаң,
Қиынан тартып сені алып шығар.
Не ақыл, не жігерсіз, ой ұстасаң,
Өзіңді қиындықта шалып жығар.

Сүмелек

Сүмен қағып жүресің сен Сүмелек,
Емес еді ғой дағдырың елден бөлек.
Не бітірдің, не білдің, айтшы маған,
Болғанында осылай жұрттаң «Ерек».

Неге келдің өмірге ойлашы сен,
Жыртылған соң жағадан етек пен жең.
Адамсың ғой ойлашы есің болса,
Бұл өмірдің ашылар жолдары кең.

Сүмендеумен өткізген өмірінде,
Нені көрдің , не білдің, бір күн олдң.
Не тіріде , неөліде көрінбеген,
Бұл өмірге аямын пеге келдің.

Болып кірпіш қалансаң

Кордім жақсы өмірде,
Алға көзді салғанға.
Болдым қарсы тоқтаусыз ,
Артта көптен қалғанға.

Не жетеді өмірде,
Үлесін өзі алғанға.
Өзінен өзі көрмеген,
Риза болмас жалғанға.

Болар бала өмірде ,
Созып қолын қармайды.
Асуы қиын жолдардардан,
Сүрінседе талмайды,

Дегеніне жетпей ол ,
Алған беттен қайтпайды.
Көрседі азап сол жолда,
Қойдым деп мәңгі айтпайды .

Тор құрсада жолына,
Үзбей оны қоймаған.
Сусындамай білімге,
Тамшысына тоймаған.

Болар адам жан жақты,
Бағалаған, ізденген.
Арманына асығар,
Жетемін деп көздеген.

Қолдан келсе аянба,
Шырағын білім жағуға.
Өтер, кетер қысқа өмір,
Болмас текке лағуға.

Арманым ести адам,
Өмірден үлес ала алсаң,
Іргесіне өмірдің,
Боһын кірпін қалансаң.

Өттең ер боп тумаған

Етше ұста ер қасың,
Қыныда қаны қалдырмас.
Жамандостай табалап,
Жүрекке жара салдырмас.

Тар жол тайғак кешуде,
Өзіңді жауға алдырмас.
Тар кезеңде «достардың»,
Қоқысында қалдырмас.

Мұндай қасты досым де,
Шын киында қимаған.
Жамандарын қасым де,
Өз басына симаған.

Ата жолын жаман ұл,
Ұмытарда, қумаған.
Ердең артық қыз болар,
Өттең Ер боп тумаған!

Жігерлісің бар болса

Өзінде жоқ жегерді,
Қолдан жасап алам дер.
Түпсіз, ойсыз кей адам,
Қияға жол салам дер.

Еңбексіз не білімсіз,
Менде шында тұрам дер.
Еңбексіз де амал мен,
Қызық дәурен құрам дер.

Тасқындаған өзенің,
Сағасын жырып бұрам дер.
Кездесе жолда дұшпандар,
Жаншып езіп қырамдер.

Болмасада басымда,
Қалтам да бар қорықпан.
Ойнақтасам секіріп,
Еш пәлеге жолықпан.

Қолда барда барлығың,
Ойдағыдай шешермін.
Десе біреу несі деп,
Қызыл тілін кесермін.

Өзімде барда бұл кезең,
Неге аянып қалмын.
Тұрсадағы «Күнде» ол,
Жұлып бері аламын.

Тындамаса , тыңдатып ,
Ляғыма басамын.
Қылдай мойнын, қылша қың,
«Қыл бұрауды » саламын.

Байлығым тұрған сен бір күш,
Тоқтата алмас «патшада».
Оқ тигізбес сауытпын,
Дұшнаным көздеп атсада.

Жігердісің ойла сен,
Барлық байлық өзінде.
Кіріп барсаң бас иер,
Кейбіреулер кезінде.

...Кім кемітер бұларды,
Өмірдің ашқан «тұтқасын».
Ұл мен қызды ақылды,
Осындай сұмдар жұтқан соң.

Деп айтамыз «жігерлі»,
Барлық, байлық болған соң.
Амалын барма бірақта,
Уынан, жақсы солғансоң.

Гүнсіз терең

Өмір терең
Болса қандай шара бар.

Ізінші жатпа
Ерді сатпа
Ыниен баста, сана бар.

Еткің еңбек
Өйды жеңбек
Үмтыл алға, ойлан жас.

Болмас қиын
Тапсаң тиын
Маңдай терімен, болса бас.

Аларсыңда қамалды
Табарсыңда амалды
Өнер, білім игерсең.

Қия шыңға
Асыл мұңға
Сонда ғана жетерсің.

Ер көңілде
Бұл өмірде
Армансыз боп өтерсің.

Десең елім
Қусаң білім
Шын алысқа кетерсің.

Шың қияға
Ел ұяға
Еңбек туын тігерсің.

Болмас таудың
Ұқпас жаудың
Қабырғасын сөгерсің.

Қия құзға
Ұл мен қызға
Көрсетерсің өнерді.

Жолсыз ғана
Жалғыз ғана
Еңбек пенен көнерді.

Шын құнықпа
Тағы ұмытпа
Еңбексіз бай болуды.

Бейне тұмар
Әр кім құмар
Көкте ай болуды.

Туған жерің
Маңдай терің
Сақтайдыда ақтайды.

Қолда барың
Адал арың
Өшірмейді сақтайды.

Шын ұғымға
Тек ғылымға
Білген адам таласпас.

Жалған сөнер
Білмей өнер
Ер басыңа жараспас.

Білсең шектел
Алдағы өткел
Болар қандай қарашы.

Атар таңды
Білген жанды
Жүрегіне балашы.

Биік белең
Болма елең
Ойсыз, мисыз, ақылсыз.

Көз болмаған
Сөз солмаған
Бассыз, көзсіз, нақылсыз.

Бір халықта
Тарихта
Нақылды айтқан сөздер-ай.

Кетпесең еді
Өлмесең еді
Ақылды туған көздер-ай.

Ер қадырын
Ел қадырын
Білмеген өмір кездер-ай.

Тірлігінде
Ерлігінде
Күпдеген кейбір ездер-ай!

***

Ойланам кейде
менде пенде
шегіне қиял жетем деп.

Өткен күндер
енді көндер
бір күн тастап кетем деп .

Өткен жастық
көңіл мастық
бір күнгі дей болдыма.

Кордің байды
алдың айды
сонда көңіл толдыма.

Қызыл гүлдер
жүрген төлдер
шын сарғайып сөндіме.

Долы өмірге
шер көңілге
шыныменен көндіме.

Бітпейтіндей
өтпейтіндей
көруші едік жалғанды.

Көрсек тағы
білсек тағы
бар адамнан қалғанды.

Тудың адам
жаса қадам
жастығыңда барыңда.

Бәрін жеңбек
етсең еңбек
сонда бәрі қолыңда.

Білсең ұшта
есіңе ұста
өмір тұрмас қалпыңда.

Жетсе тілім
игер білім
азаптанда талпыңда.

Тасқын көңіл
долы өмір
көнбес білім, өнерсіз.

Тоқымасаң
оқымасаң
текке бір күн сөнерсіз.

Асыл еңбек
бәрің женбек
сен бір тұрған қиясын.

Жолға көніп
алсаң жеңіп
шетіне сенде сиясын.

Өткен заман
болған арман
әркімге де өткен соң.

Амал нешік
күнді кештік
шын кәрілік жеткен соң.

Болар қиял
ішке сыяр
өткен күндер жылдарда.

Хал болады
шал болады
талтандаған ұлдарда.

Сонда сұрақ
қалай тұрақ
не бітірдің, не көрдің.

Ес білгелі
ел көргелі
айтшы адам не білдің.

Біреу ұзақ
құрып тұзақ
білім, өнер ұстаған.

Біреу марқау
болып жалқау
күнделікті қоштаған.

Ұстағанда
қоштағанда
айтшы қайсы жөндерсің?

Бұл кезінде
шын сезінде
қайсысына көндерсің.

Қайсар көңіл
өткен өмір
сезесінде, көнесінде болса сыз.

Өткен заман
емес арман
болса есті ұл мен қыз.

Нақыл менен
ақыл менен
ғылымға ізгі жол салар.

Ешбір өшпес
естен кетпес
тарихта сол қалар.

***

Жақсыға ерсең кешегі мен бүгінді
Көрген көздер қайдасың.
Бірің барда, бірің жоқ,
Қайран көңіл айдасың.

Өтгі, кетгі , басыңнан,
Көрген түстей сол күндер.
Бірі доста, бірі қас,
Ойлап тұрсаң ол кімдер?

Бірі күнде, бірі түн,
Бірі ыстық, бірі «сыз».
Бірі жазда, бірі қыс,
Сұрғылт тартқан бейне «мұз».

Адамдардың ішіне ,
Ойласаңда жетпессің.
Бұл дағдырдың күшіне,
Амалдасаң өтпессің.

Жақсыға ерсең өмірде,
Қайғы уайым кешпессің.
Жаманға ерсең ей адам,
«Киімді сыртқы шешпессің».

Ер жақсы мен бір болсаң,
Шырағың жаның өшпессің.
Орына қазған арамның,
Ешқашанда түспессің.

Қайран жақсы басыңды ,
Жауға мәңгі бергізбес .
Қиын қыстау күндерде ,
Өз қасынан бездірмес.

Келсе қолдан аянбас,
өрге сүйреп баруға.
Қайран жақсы аз болар,
Есінде көптің қалуға.

Ер жақсының қамқоры,
Граниттей мызғымас.
Жамандайын майыңды,
Ертіп құйған «түз» қылмас.

Мұндай, мұндай жақсының,
Сөнбес шіркін шырағыай.
Сұм дағдырға амал не?
Алған соң жұтып бірақай.

Тұғырындай бүркіттің,
Тұрған жақсы қамқорай.
Дәмі сынды іркіттің,
Жаман арам жемқорай.

Ащы тілі жаманның,
Сүйектен өткен қылыштай.
Қайран жақсы нұрсыңғой,
Мызғымас болат құрыштай.

Қара жердің астында,
Жатарсын жақсы, жаманай.
Барарың жалғыз осы жер,
Сондықтан болмас амалай.

***

Құрыш болат семсердей,
Жігерлі туған ұлдарай.
Өмірде әркім күлетін,
Түкке тұрмас «күлдарай».

Жігерлі туған ұл мен қыз,
Қыяда тұрар бүркіттей.
Оқымаған пасық ез,
Сасыған бір кез іркіттей.

Жігерлі туған қыз бен ұл,
Игерген өнер, білімді.
Оқымаған болған «тұл»,
Көрсем жетер күнімді.

Қуанамын караймын,
Оқыған ұл мен қыздарға.
Қажымай, талмай өрмелеп,
Шыққан биік құздарға.

Игерген білім өнерді,
Ұл менен қыз шырақсың,
Халықыңа, еліңе ,
Қамқар етер тұрақсың.

Арманың жоқ , Ата- Ана ,
Ұл мен қызың нұр болса .
Амалың не өлгенің,
Жаман надан құр болса.

Ақыл менен парасат,
Өз бойына жөн көрсе.
Ақ семсердей жарқылдап,
Білім, өнер меңгерсе.

Сондай, сондай ұл, қызды,
Шыңында білім көргенің.
Білінерде, көрінер,
Бұл өмірге келгенің.

Ғылым , өнер, ер еңбек,
Жанған шырақ сөнбеген.
Ұл мен қызды қой жауып,
Игермеген , көнбеген.

Өз баламнан кем көрмен,
Ақылды туған ұл, қызды.
Адам оңбас өмірде,
Силамаған нан, тұзды.

Сила халқым ұл, қызды,
Жолыңа дәнді себетін.
Безде, кетте ұл, қыздан,
Есіңді тебетін.

Бұл өмірде, сол өшпес,
Білім мен салған іздерің.
Есіңнен сенің сол кетпес,
Босатып алған кездерің.

Өмірде келген ұл мен қыз,
Игермей білім толмашы.
Жапырақтай сарғайып,
Білсен текке солмашы.

Ұл мен қызға ақылды ,
Айтамын сөзім өткен соң.
Қор болмасын деген ой,
Өзінен дәрмен кеткен соң.

***

Болмас іске кіжініп,
Текке терді төкпеші.
Заты надан адамды,
Түсінбес, текке соқпеші.

Ақылдыдан бөлініп,
Алысырақ кетпеші.
Қазымырлап кей істі,
Түбіне қазып жетпеші.

Өнер, білім, еңбектің,
Қадырын әр кез ақташы.
Атаның нақыл сөздерің,
Жүрегіңде сақташы.

Ақылды қыз бен ұлдарды ,
Тартынбай әділ жақташы.
Арғынан ермей арамның ,
Дер кезінде тоқташы.

Нұрлы өмірдің қадырын,
Танда да біл, қадырле.
Ақылдының алдына,
Ұлы құрмет әзірле.

Білім, өнер, талаптың,
Бөгеме жолын тірелтіп.
Санама пана арамды,
Кезіде оны пір тұтып.

Аш, жалаңаш жүрсеңде,
Арам нанды жемеші.
Өзіңнен қайран кетседе.
Адал жанды демеші.

Алтын, күміс күйсе да ,
Қайдан, арғын ойлашы .
Ақылыңа , арына,
Салып терең бойлашы.

Қорғасындай балқытар,
Арам , жылнос тілдері.
Сенікідер баста жон,
Шықсаң алға ілгері.

Арам жандар дос болар,
Дүние бетін бұрғанда.
Етек емес жең болар,
Басында бақыт тұрғанда.

Бағың тайса , жалт етіп,
Сол достарың тор болар.
Қиын қыстау күндерде,
Бір басыңа сор болар.

Ақылды туған қыз бен ұл,
Қамқорың өнер сол болсын.
Білім менен өнерге ,
Еш тоқтаусыз жол болсын.

Ақыл, өнер, білімін,
Жалған емес шын болсын.
Ақылды туған ұл, қызға.
Өткен өмір сын болсын.

***

Пайдасы жоқ осы кез ,
Ағызып жасты төккенмен.
Ретсіз, жөнсіз өзімді,
Жаралап жанды сөккенмен.

Мен де басқа жандардай,
Жасымнан білім менгердім.
Жолын ғылым, өнердің,
Жас жаныма теңгердім.

Шыңына ғылым жетем деп,
Еткен арман кездерім.
Болмасаңда ұқсап бақ,
Абайдан білген сөздерім.

Талпынсамда, көнсемде,
Шетіне ғана бара алдым.
Мұхиттайып ғылымның,
Тамшысып ғана ала алдым.

... Асуы долы өмірдің,
Кедергесі көп болды.
Қиын-қиын асулар,
Жастығыма дөп келді.

Өткенше бөгет Асудан,
Жастық отті кеш болды.
Асыл арман ғылымға,
Осылай білсең еш болды.

Азда болса тамшыны,
Сусындадым, қимадым.
Халықыма , еліме ,
Етіп құрмет силадым.

Ақ халатқа «дақ» салмай,
Ғылымға кір жақпадым.
Өзім емген тамшымен,
Ауруды жазып ақтадым.

Жастығымда арман ғып,
Ғылымды алмай бекінбен.
Деп осылай армандап,
Өткеніме өкінбен.

Жалғыз арман өзімде,
Тек тамшыға жеткенге.
Іргесіне ғылымның,
Қалана алмай кеткенге.

Өтті дәуір жастығым,
Енді ажалға көндерге.
Ақылды туған қыз бен ұл,
Қалану жассын сендерге.

Ғылым , өнер, білімнің,
Шын қадырын біліңдер.
Іргесіне ғылымның,
Қаланып әрі кіріңдер.

Ғылым ,білім, опер мен,
Тарихты жалғандар.
Таланты да, санаулы,
Ғылым шыңын алғандар.

Туар талай ұл мен қыз,
Марғұлан, Қаныш, Мұхтардай.
Қазағымның намысын,
Бар әлемде сақтардай!

***

Асқарындай аспаның ,
Асқақтаған көңілай.
Бірде жалын , бірде шоқ,
Сырғып өткен өмірай.

Айды жұлын алам дер,
Толқыған асау көңілім.
Өзімдікі болар дер,
Маңдайға біткен өмірім.

Өтпес сынды көргенмін,
Жастық өмір жолдарын.
Жастық шақта кім елер,
Қатал өмір сындарын.

Асау долы ер көңіл,
Нені алдың , не қалды?
Сырғып өткен шын өмір.
Қандай саған жол салды.

Өтті, кетті жас дәурен,
Не бітірдің не көрдің.
Әлде бақыт, әлде сор,
Таттың дәмін не білдің?

Оттан ыстық жастық шақ,
Білгенге бердін бәрінде .
Жалқау менен наданға,
Таттырдың өмір зәрінде.

Айдан анық , бәрі шын,
Еңбек, білім қорғаның.
Солда өмір болышпа,
«Бармағыңды» сорғаның.

Өтседе өмір сағаты,
Өшпесін ізің қалдырған.
Талай –талай көп жаңдар,
Жүрекке жара салдырған.

Бірі ғылым, бірі өнер,
Өшпес ізді қалдырған.
Жалқау менен надандар,
Оз бақытын алдырған.

Шын ғалымдар өмірде,
Білім мен қорған салдырған.
Халықына, еліне ,
Өшпес мұра қалдырған.

Арманы жоқ сол адам,
Артында өшпес із қалса.
Ақыл , сабыр, парасат,
Ұмытылмас сөз қалса.

***

Бірде барда, бірде жоқ.
Өмірдің жолы сан тарап,
Бірде барда, бірде жоқ.
Бақ қонғанда ол жалын,
Ұшқанда бақ , ол бір шок.

Қонарда бақ басыңа,
Сұрамас сенен білмессің.
Ұшарда бақ басыңнан,
Тартып езу күлмессін.

Жақсыға қонған бақ ырыс,
Кең дария мұхиттай.
Жаманға қонған бақ болса ,
Халыққа келген сұрқылтай.

Алланың берген ырзығы,
Бірде кенде, бірде тар.
Ешкім білмес бақытты,
Бірде қорған, бірде қар.

Алтын, күміс, қызымет,
Тек бақыттың болғаны.
Жалғыз бақыт тұрақты,
Ғылым өнер қорғаны.

Игерсең ғылым, өнерді,
Өшпес бақыт күлсенде.
Тарихта өшпеген,
Бұл еңбегің сөнсенде .

Бармақтай бақ ойласаң,
Киеліде, киессіз.
Бармақтай бақ болмайды,
Ешқашанда иессіз.

Бақыт, дәулет өмірде,
Бірде бар да, бірде жоқ.
Өмір жолы тірлікте,
Бірде жалын, бірде шок.

Көнерсінде , төзерсің,
Болса да жалын әлде шок.
Дүние жалған әр кімге,
Бірде бар да, бірде жоқ.

Бәріне де өмірдің,
Салса басқа көнерсің.
Опасы жоқ бұл жалған,
Бір күн батып сөнерсің.

Жетер, жетпес дүние-ай

Жетер жетпес кездерде,
Тарылмашы, ойлашы.
Өмірдің жолын саралап,
Жүрекке терең бойлашы.

Қара сумен, нан, тұзды,
Кадыр тұтта, ардақта.
Жоқ демеші , бар деші,
Алдында өмір ар сақта.

Дастарқанды кең жайып,
Пеиіліңді тарылтпа.
Көңіл болса ойласаң,
Онан алтын артып па?

Үсын дәмді тарылмай,
Келген жолшы қонаққа.
Қоңілсіз берген қазыңыз,
Білсең оған ұнап па?

Көнілім жай өзің «бай»,
Көсіл келген қонаққа.
Қара су мен нан, тұзың,
Теңелер сонда жұмаққа.

Алла берген ырзығың ,
Азаймаста, тарылмас.
Есік алды баладан,
Айтатын Анам арылмас.

Кем болмадым қатардан,
Бір өзімдік молшерден.
Өмірде қарғыс алмадым,
Білсем өзім еш жерден.

Қоңілім жәй , болдым «бай»,
Ар мен ұждан, еңбекке.
Сендім жастай талпындым,
Болсада қиын жеңбекке.

Адал жанды еттім дос,
Қарамай бар мен жоғына.
Болдым бірге қиында,
Қарсы «жаудың» оғына.

Тастамадым мен жалғыз,
Барымда ерген өзіме.
...Қиын қыстау күндерде,
Көрінбеген көзіме.

Сондада мен бас ұрдым,
Ар мен ұждан, адалға.
Абай сынды өттім мен,
Кездеспей сенер адамға.

Арнады әр кез жүректі,
Ұсынып адал жандарға.
Бірақ кейде кез болдым,
«Дүлей дауыл шандарға».

Жалғыз мен бе ойласаң,
Осылай сенген жандарға.
Өмір жолы сан тарап,
Ойлан әр кез таңдарға.

Болсада жауыз арам жап,
Кешіре біл , ар үшін.
Өмірге кетпе үстіртін,
Бала шаға, жар үшін.

Кемектесте , сүйей біл,
Аяғы тайған жандарды.
Сен адамсың – Ойла бір,
Қайтесің «жыртқыш аңдарды».

Елу бесте Абайда,
Адамды сенер таппаған.
Еңбегің адал өшпейтін,
Тарих оны жаппаған.

Елу бес түгіл алпыс бес,
Сенер адам таппаған.
Қайран жақсы аз туар,
Ердің басын сатпаған.

Жетер жетпес өмірде,
Дүниенің барлығыай.
Жанға батар кейбір кез,
Бұл заманың тарлығыай.

Тарихта ғылымның,
Еңбегі ғана өшпеген.
Өмірге келген адамзат,
Нені бастан кешпеген.

Алтын, күміс, байлығын,
Қалар бәрі қалпында.
Келгенінді білдірер,
Ұрпағың ғой арғында.

Арманың жоқ адамзат,
Ұрпағың сөніп өшпесе.
Өмір күрес «темір тор»,
Ақыл мен оны шешпесе.

***

Неткен өмір жолдары,
Тарам , тарам, шегі жоқ.
Біреуге күн, бірге түн,
«Алшы», «тәйке», «бүгі» жоқ.

Бастауы оңай, аяқтау,
Өмірдің жолы оңай ма?
Ақымақ адам болмаса,
Отымен өмір ойнай ма?

Жастығың өткен ол жалын,
Шарпығанда күйдірген.
Ойына келген әр іске,
«Елітіп» өзін сүйдірген.

Орта жасқа жеткенше,
Отыз бес, қырық ол да бар.
Қылыш сынды кескенге,
Дүние жалған қолда бар.

Өтсең жылжып елу бар,
Ел ағасы болған кез.
Ақыл меп шешкен адамға,
Өмірдің сыры көнер тез.

Елу бестен жылжысаң,
Бұрарсың бетті төменге.
Өмірдің катал сындары,
Кездескендей «Еменге».

Алпысқа келген кезеңде,
Саңдаған арман толқытар.
Солқылдар «Емен» дегендей,
Кемпір, бала қорқытар.

Алпыс бесте ойланып,
Алды, артыңа қарарсың.
Өмірдің катал сынына,
Сонда дағы жарарсың.

Келгенде жетпіс толғанып,
Бір аттап алға, екі артқа.
Кәрі тарлан сыяқты,
Көрінерсің шын сыртқа.

Жетпіс бесте бой тартып,
Шегінерсің әр істен.
Өкінерсің, көнерсің,
Айырылсаң да бар күштен.

Ол аз болса сексен бар,
Селкілдерсің талдайын.
Басқан ізін солқылдар,
Құлап кетер жардайын.

Сексен бесте, не есте,
Қалғанына мәз болар.
Келін, бала күтпесе,
Аңдыған ажал тез болар.

Өтсең тірі тоқсан бар,
Қолда ойнаған тоқпақсың.
Желсіз түнде ашықта,
Сүрлеу, шанды соқпақсың.

Тоқсан бес пен болса жүз,
Шын Алланың бергені.
Бұған жеткен пенделер,
Тірідей жұмақ көргені.

***

Мөлдір көз, кең мандайлы, ақ сұр жүзің,
Ұмтылмас бүлдіршіндей сол бір кезің.
Аршын төс, кең иғың, қыпша белін,
Қысқанда «жаным»- деген асыл сөзің.

Қайда сол кез ұмтылмас,
Асыл қалқа мен деген.
Қайда сол жүз мұнайып,
Жалғыз өзің сен деген.

Қыр мұрын, сүйкімді ерін, нұрлы бетің,
Ақшақар айдынындай денеде етің.
Қор болып, бір жаманға кете барды-ау,
Қимастан Ана сөзін, емшек сүтін.

Жаралы жүрек дүрсілдеп,
Бір өзің деп соғады.
Өзіңнен басқа бөгде жан,
Ойла нені ұғады?

Дариға еттен өтіп, сүйек жетті

Жоқ еді бұл өмірде шешпегенім,
Арамды, опасызды кешпегенім.
Өзіме өле-өлгенше болды арман,
Кей істі дер кезінде шешпегенім.

Қарайлап алды, артыма шешпегенім,
Емес еді жетіп ақыл піспегенім.
Өлгенше сүйегімді өртеп өтті,
«Жүрегін» дер кезінде кеспегенім.

Білгенге еттен өтіп, сүйек жетті,
Армансыз бұл өмірден кімдер өтті?
Өтсем де у- ішкендей осы өмірден,
Қимадым жеме-жемде арсыз бетті.

Дариға неткен өмір қилы-қилы,
Өмірге жалғыз ғылым болған қилы.
Арсыз бет опа бермес деген қазақ,
Дегенғой дана адамдар, неткен қилы.

Көңіл ашар

Жас келе ер көңілді мұңдар басар,
Әр кімге жазбаған ғой жүзді жасар.
Келгенде Пайғамбардың жасына мен,
Кетейін жазып әнді көңіл ашар.

Өтті жастық ойласақ,
Жүрекке терең бойласақ.
Өттің қалқа өмірден,
Арыңды таза жоймайақ.

Ақиық³, теңдесің, жоқ едің сұңқар,
Ойласам, етіп арман, шерім тарқар.
Мұхитта сен бір батқан кеме болсаң,
Секірген жар тасында мен бір Арқар.

Өттің жастық жалындап,
Бүгінде сөнген шок сынды.
Қайғы шерім қалындап,
Дүние жалған жоқ сынды.

***

Ағармас қайран көңіл қарайған соң,
Тар жерде асыл серттен жар тайғансоң
Жастықта жалындаған махаббатың,
Шоқ болар сөнер сөпбес кәрттайғансоң.

Жаралы жүрек сыздайды ,
Ойдағы шерді қозғайды.
Қаралап қалқа сөкпейін,
Жазудан пенде озбайды.

Қайран көз су қаранғы нұр тайған соң,
Мүжілер кара жартас су шайған соң.
Өмірдің толқынында кеткен Тоты,
Айтамын бір өзіңнен құр қалған соң.

Жаралы жүрек соғарсың,
Қоймай мидың еркіне.
Махаббат жалын, сөнген от
Жетпеген соң сертіне.

***

Жаралы жүрек тірлікке жазылмасың,
Жоғалтқан«алтынжүзік» табылмассың
Тек ғана ғылым, өнер, ақын жыры,
Өлгенде көрге бірге жабылмассың.

Қайырмасы:

Не жара өшпес орнын болатындай,
«Жүзікке» сонша көңіл солатындай.
Сол жара- сан арманның біреуі емес,
өмірде орны оның толатындай.

Ақ семсер енді қайтып сермелмессің,
Жұбанып қайран көңіл тербелмессің.
Қадырын жақсы, жаман өлгеннен соң,
Кара жер екі метр сен білмессің.

Қайырмасы:

Сол жара тірлігінде жазылмаған,
Жоғалтқан «алтын жүзік» табылмаған.
Жақсыны өлді деуге бола ма екен,
Ісі мен сөзі көрге жабылмаған.

***

Оқыған қазақымның ұл мен қызып,
Туған ел, қаным тамған жер дегенін.
Куәсі көкте жұлдыз, аспанда күн,
Қадырын сондай ұрпақ біл дегенін.

Қазаққа шең мен шекпен деген Абай,
Кезінде ер шындыққа жетпей кетіп.
Япыр-ай, шын данышпан десең болар,
Болжаған осы кезді көрмей отіп.

Білгенге ғылым шеңде, шапан атақ.
Емес ол болыс, биге жабатұғын,
Туған ел, ұл мен қыз, жұртым қазақ.
Шындықты тарихтан табатұғын.

Түлкі мырза

Көрмдім мен бірақ білдім мен,
Түсіп торға Арыстанның ақырғанын.
Білсе дағы темір тор шықпай тынын,
Сасқаннан түлкікеңді шақырғанын.

Көрдім бірақ амал не, сыртта тұрып,
Тістелеп торды Арыстан тұрғандығын.
Арыстан енді сезді осы кезді,
Төбеден Құдай оны ұрғандығын.

Сүм түлкі жолбарысқа қасқыр деді,
Алалмай болғаннан соң ескі кегі.
Баста да бір өзіне етші жолдас,
Андардың енді қалған болшы бегі.

Жібітті түлкі сөзі ет жүрегін,
Андарға патша болшы өзің деген.
Тар жолда ер жолбарыс есіңе ұста,
Тек қана түлкі болар көзің деген.

... Япыр-ай, мұнан асқан достық барма,
Патшадан асар биік шоктық бар ма?
Жолыңа тәнім, жаным пида деген,
Түлкі де ойлап тұрсам қастық барма?

Сөзіне сұм түлкінің көнді Жөкең,
Алмады жүрегіне бірде секем.
Мен патша сен өзіме ақыл айтар,
Болыңыз жалғыз досым қайран Көкем.

Әр сөзі ку түлкінің майдай болды,
Көңілін көтеретін «айдай» болды.
Қалғаны қасқыр, қоян, аюменен,
Соятын домалатып қойдай болды.

Бір кезде ер Арыстан шығыпты деп,
Өсек сөз орман сайға тарамайма.
Мұны естіп ер жолбарыс ойға қалып,
Түлкіге көзін сүзіп қарамайма.

Ер жөке, қайран жөке, өзіме сен,
Саспасаң бір есебін табасында.
Қылаңдап алдан барып мен алдайын,
Сол кезде ту сыртынан шабасында.

Бұғып кеп қайран жөкең ту сыртынан,
Тісімен желкесіне жабысады.
Ақырып ер Арыстан қысқанында,
Бөксесі Жолбарыстың қабысады.

Көргенде мұны түлкі сыртта тұрып,
Шошынды шыбын жаны селік-селік етіп.
Япырай мұны да бір көрейін деп,
Келеді арыстанға бүлік – бүлік етіп.

Қуандым ер арыстан патшам менің,
Түбіңе бұл жолбарыс жетем деген.
Япыр-ай, неткен залым бұл жолбарыс,
Өзіңсіз болып патша өтем деген.

Терісін сыпыр патшам тірісінде,
Көрейік сонда мұның ірісінде.
Өмірлік досын болып өтейін мен,
Жатқызсаң ет, терісін күресінде.

Тіліне түлкі сұмның ерді Арыстан,
Өлтіріп жолбарысты берді арыстан.
Қалжырап көз тұмандап болғанында,
Түлкіні шын алыстан көрді алыстан.

Онық жең қателігін білді Арыстан,
Жеген соң ерген толді өзі арыстан.
Қайғыны көтере алмай болып ауру,
Зар жылап үнгерінде өлді Арыстан.

Олгеніп Арыстанның білді түлкі,
Үнгерге өзі көрген келді түлкі.
Сол керек екеуіңе деді тағы,
Мырыс етіп ең далаға желді түлкі.

Орманда қоян қоймай жеді түлкі,
Қасқырдан сырт айналып жүрді түлкі.
Янырай мұны да бір көрейін деп,
Құйрығын сылаң етіп бұрды түлкі.

Қасқырға келіп сәлем берді түлкі,
Жүзінде қағып сылаң арам күлкі.
Қасеке сенен өзге патшада жоқ,
Сіздікі аң мен орман барлық мүлкі.

Қасқырға патша деген сөзі жақты,
Тапқандай өзі астына алтын тақты.
Олмесе арыстан мен ер жолбарыс,
Кім белер қасекеңе мұндай бақты.

Сүйіншісі бұл сөзімнің көмекшім бол,
Қиында қысыл таяқ кенесшім бол.
Алдында қалың «аңның» есіңе ұста,
Қайыспай қарсы тұрар демеушім бол.

Құп деді түлкі мырза қасеке деп,
Қалайсыз ісі жұпар жас етке деп.
Көнсеңіз апарайын із суытпай,
Сумандап жылмын қақты бас еке деп.

Қасқырда ес қалмады басташы деп,
Бірақта силастықтан аспашы деп.
Осылай мені силап етсең құрмет,
Сен де бір алтын тақты жасташы деп.

Осылай жас ет іздеп кетті екеуі,
Еткеде қақпандағы жетті екеуі.
Қақпанды жасырғанын түлкі білді,
Кетуін аңшылардың күтті екеуі.

Қарасы аңшылардың ұзағанда,
Сұм түлкі етті мезгеп алшы деді.
Сіз патша, мен көмекші, жол сіздікі,
Ауызға бірінші боп салшы деді.

Майсарып мақтағанға Қасеке деп,
Күржитіп желке жалын жайран қақты.
Ұмтылып етке тұмсық сұққанында,
Тарс етіп қақпан түсті жанға батты.

Жылады түлкісіне құтқара көр,
ұмытпан өлгенімше түлкі мырза .
Егер де осы ажалдан құтқарсаң сен,
Қасекен өле-өлгенше болар ырза.

Қасеке құтқар алман келмес қолдан,
Қақпанға түстің шықпас енді молдан.
Жөнелді бұлақ қағып түлкі мырза,
Бөгемс ей қасеке мені жолдан.

Осылай патшалардың бәрі бітті.
Түбіне залым түлкі күліп жетті.
Арыстан жолбарыс пен қасқырдан да,
Сұм түлкі алған екен өшпес кекті.

***

Ашиды ішім , іші таяз жандарға,
Ұқпаған саналы ақыл, парасатты.
Қор қылған жеңіл, желпі, керегіне,
Терең ой, ақыл, Сабыр, саясатты.

Білімге, ізгі ниет, өнер менен ,
Япыр-ай, кеуде соғып таласады.
Тұрсада күлкі , мазақ, ту сыртында,
Білгені бір өзіне жарасады.

Көрсейші шын ғалымды, ер жақсыны,
Нұрындай шыққан күннің жарқыраған.
Не керек ойсыз, мисыз, білген білім,
Шаң сынды желсіз күнде бұрқыраған

Қаштым мен көр соқырды көрмейін деп,
Тілінен уын шашқан өлмейін деп.
Кейде бір тосып кеуде тұрдым қарсы,
Жақсыны шағуына бермейін деп.

Кеттім де енді айналып келмейін деп,
Қылығын кей жамапдай термейін деп.
Жүргенде қайран басым нет кормеді ,
Кей ісін к...тіп ашып түрмейін деп .

Япыр-ай, қара ниет, харам жапан,
Жағылған күйе сынды ошпейтұғын.
Басының аманында қашта құтыл,
Болса да Ата- кегің, кешпейтұғын.

***

Өкінем осы кезде откенге мен ,
Жаңбырдің тамшысына тең болғанға.
Отпестей қайран өмір ойладық біз,
Жастық шақ су алмастай кең болғанға.

Жаңбырдің тамшысындай алған білім,
Сонда да қуанамын ем болғанға.
Өкінем алыс асын бармағанға,
Тек ғана баста «жаға» «жең» болғанға.

Баруға алыс асын шынға қарай,
Көгермес қилы- қилы кезен болды.
Атылар кеңірдекке тая бассаң,
Орнында Жолбарыстың, күзен болды.

Өкінем ғылым, өнер қорғанына ,
Кіріпштей қаланбаған, қалғаныма.
Кайтейін азда болса ризамын ,
Ғылымның бір тамшысын алғаныма.

Өмірде ғылым, өнер , із қалдырар,
Ойласаң мұнан өзге кімдер тұрмақ.
Жетпеген ағалардың арманына
Жетсін деп шын тіледік келер ұрпақ.

***

Мені сез деп
Тура көздеп
Қара деп.

Арсыз көзден
Пасық сөзден
Жала деп.

Жолың даңғыл,
Болдың ғадыл
Басташы.

Шын ғадылдан,
Ақылдыдан
Аспашы.

Айсыз түнді,
Жарық күнді
Бағала.

Шын сақшыны,
Ер жақсыны
Жағала.

Асыл сөзді,
Ескі көзді
Ардақта.

Ел алдында,
Ер алдында
Ар сақта.

Етсең еңбек,
Өмір көнбек
Шалқышы.

Қызыл тілім,
Біліп білім
Қалқышы.

Жетіп шынға,
Қия шынға
Шырқашы.

Мандай да тер,
Көңіл де шер
Тарқашы.

Ойды сезу,
Алға түзу
Қараған.

Шып тілекті,
Ет жүректі
Балаған.

Туган ұлым,
Білсең ғылым
Панасың.

Сонда бірақ,
Болып шырақ
Жапасың.

Асыл алмас,
Жерде қалмас
Ұқсаң сен.

Беріп сана,
Болып дана
Тусаң сен.

Өтсе де заман,
Барма арман
Біздерге.

Сендік біздер,
Қалған көздер
Сендерге.

Жаңған шоқтай,
Атқан оқтай
Болғаның.

Болып дана,
Сонда ғана
Толғаның.

Бәрін женбек,
Адал еңбек
Қорғаның.

Көрінер сонда,
Бүгінгі таңда
Тұрғаның.

Білмей сырын,
Кетсең қырын
Солғаның.

Ғылым өнер,
Асыл өмір
Жалғаның.

Кімге керек,
Жалғыз терек
Өспеген.

Шын өлкесі,
Көленкесі
Түспеген.

Шын адалдық,
Ұлы адамдық
Болғаны.

Байтақ жердің,
Қалын елдің
Қорғаны.

***

Қараймын ішкен асым адалма деп,
Еңбекпен, маңдай термен таптым ба деп.
Немесе оңай өмір, жеңіл желпі,
Біреуден алып, жұлып қаптынба деп.

Кейде бір өз өзімнен қорықандаймын,
Жанылып ер шындықты жаптым ба деп.
Немесе шын өткенді еске аламын
Құйрығын арамдықтың шаптымба деп.

Немесе шын сүрініп теріс жолға,
Байқамай аяғымды бастым ба деп.
Өмірдің қилы – қилы кезеңінде,
Алдында ақылсыздың састым ба деп.

Әлде бір, қолда барды, маңдай терді
Орынсыз кейбір іске шаптым ба деп.
Көрсемде , көрмегендей күйсе жақсы,
Арамнан қорқып бір кез қаптым ба деп.

Япыр-ай, тар жол тайғақ кешулерде,
Көрінбей ер жақсыға жаттым ба деп.
Немесе еріп арам құндағына ,
Уынан мұздай болып қаттым ба деп.

Жыланның улы тілі кірмесін деп
Кейде бір жан дәрмен боп қаппадымба .
Әлде бір қиын- қыстау кезеңдерде,
Жасырмай ершындықты ашпадым ба.

... Япыр-ай, тұрсам ойлап өмір жолы ,
Сан тарам, қилы – қилы кете тұғын.
Жан барма олгеніңше етседе еңбек,
Түбіне боқ дүние жететұғын.

Бірақта

Ойласам, адал еңбек еткен екем,
Адал дән ұрпағыма еккен екем.
Ғылымды, өнерменен етіп арман,
Болсада аз жиегіне жеткен екем .

Ақ халат ұялмастан кигем екем,
Білімді өзім алған сүйген екем.
Тұрсамда ажал , өмір ортасында ,
Кей иттен жазықсыздан күйген екем.

Сонда да адалдықпен ер шындықтың,
Қамқор боп ортасында тұрған екем.
Аянбай жан тәнім мен тұзу емдеп,
Ажалдың бетін әрі бұрған екем.

«Дақ» салмай ақ халатқа отыз сегіз,
Жылдайын өз үстіме киген екем .
Еліме азда болса, туған елге,
Шынымен рас пайдам тиген екем.

Жақсымен күліп, ойнап жүрген екем,
Жемісін адал еңбек тергем екем.
Өмірім енді қалған аз ба, көп пе,
Қызығын еңбегімнің көргем екем.

Бір Алла Аспаныма берсе ғұмыр,
Шынымен өткедігім армансыз боп.
Ойласаң айдын көлсіз, жағалаусыз,
Қуарар жер жанаты көк орай шөп.

Ұрпаққа жалғыз Алла жар бола көр,
Ұғатын, ғылым, өнер, көзім қалсын.
Ғылымға өнер менен еткен құрмет,
Жастарға сезетұғын, сөзім қалсын.

Сырымбет ұлыма

27-жасқа толуына

Мен арнадым тілекті,
Денсаулық басыңа.
Зор қуаныш, шын жүрек,
Жиырма жеті жасыңа.

Кешегі Сырым ер жетіп,
Ботасын ертіп келген кез.
Ертеңгі күн, еске ұста,
Артта қалар сен бір көз.

Жиырма жеті жасыңыз,
Ақыл, ойдың саласы –ай.
Еркелігің әлі де, еркелігің,
Алдымызда баладай.

Ботасын ертіп келгенде,
Кенейді көңіл даладай.
Еркелігін жан Сырым,
Ойла қашан қалады-ай.

Оқуды созып келгенде,
Мен қуандым баладай.
Көп демейін, аз ғана,
Жалқаулық қашан қалады-ай ?

Ананнан сұрап конфетті,
Жас баладай сорасың.
Шаңырақ бәрі сенікі,
Қашан ерте тұрасың ?

Косіле керіп аяқты,
Жастықты алып жатасың.
Ақша берсе анашың,
Күлімдеп сөздер қатасың.

Құшақтап сүйіп Анаңды,
Ашуып басып жоясың.
Жиырма жеті – иесі,
Еркелік қашан қоясың ?

Есті Сырым ойласың,
Ұмытпа ақыл, барыңды.
Біз десең, әр кез ардақта,
Боташыңдай жарыңды.

Жастығы өткен Өкеннің
Айдос өзен саласы.
Ардақтаған отыз жыл,
Айдоболдың баласы.

Көзіңді ашып Сырымым,
Алды, артыңа қарашы.
Құдай қосқан Ботаңды,
Жүрегіңе балашы.

Сүйген Ботаң кешегі,
Айда болдың баласы.
Туған жерің өзіңнің,
Айдос өзен саласы.

Апаларың, жезделер,
Не десең де көтерген.
Қарызың көп, оларға,
Жоқ кой әлі өтеген.

Ақ қар, көк мұз боранда,
Баруға білек білеген.
Алып келген Боташты,
Қуанменен, Тілеген.

Үй болғанда ордалы,
Астына мамық төсерсің.
Жиендерің өскенде,
Жағдайын сенде шешерсің.

Мен жетпіске, сен отыз,
Ойлан сырым, өткен кез.
Ақберенді сыйға тарт,
Алла берсе маған тез.

Өлсемдағы артымда,
Ұрпағым болсын сүйетін.
Атасының халатын,
Дақ түсірмей киегін! ⁴

Г-деген азаматқа

Қарайып қара бұлттай түнересін,
Қалғандай жеті атаңнан кегің менде.
Жұтсаңда паравозды тойымың жоқ,
Қалып ең шындығыңда неден кенде.

Кім айтар оны ұлдан, сені қыздан,
Ұялар қолындағы нан мен тұздан.
Бұл кезең, қандай кезең кім біледі,
Кетерін кім, кімдердің ұшып күздан.

Тіліне сұм сайқалдың ерген басың,
Ішілмес бүгінгі күн онсыз асың.
Аруақ атқаны емей, несі дерсің,
Бұл күнде шын туысты десең қасың.

Жылпылдап «Докей» көрсең күлесің де,
Ол жаны мытып-мытып бөлесің де.
Жақынға бүгін төмен бетті бұрып,
Өзіңше іштен «тынып» жүресің де.

Ақ ниет, біздің жүрек саған деген,
Болса да «уың» дайын маған деген.
Бұл кезең бүгін бұлай, ертең қалай,
Жан болмас қысылғанда Ағам деген.

Таяқтың екі ұшы бар деген халық,
Бірі «артқа», бірі маңдай тарт ететін.
Өмірге келіп адам, болсаң түлкі,
Кез қылар Арыстанды арыс ететін.

---

⁴ Дақ түсірмей киетін дегенім, білімді дәрігер болып, халқына адал еңбек ететін деген мағынада.

Эпиграф

Ойлап, қайда, білім, өнер еңбегің,
Әлі қанша, айтшы өзін, әркімдерге сенбегің?
Ұлы өмірдің ашып, басып қақпасын,
Қалай, қалай, айтшы сенің жеңбегің ?

Санасы бар азамат өнер деген,
Білім білсең дүние көнер деген.
Ойсыз, мисыз, болған адам,
Шырақтай желсіз күнде сонер деген.

Айырма жақсы, жамап арасында,
Ұлы Өнер – білім, еңбек саласында.
Өмірде өшпейтұғын, кешпейтұғын,
Жазықсыз ұлы жүрек жарасында!

***

Сенбе едің қара бұлттай торлағаның,
Нан, тұзды , аяқ асты қорлағаның.
Жазықсыз жанға жара, ойға арман,
Салғаның келешекте сорлағаның.

Айрылмас бес сауысақ бір қолдан біл,
Айрылар көмекейде ет қызыл тіл.
Япыр-ай, нан мен тұзды етсең аяқ,
Тірідей қара жерге, ойланда кір.

Адамзат білмес білім қатардан кем,
Саналған қой сияқты отардан кем.
Не құны, не бағасы жоқ, ойласаңыз,
Пұл сынды санағанда сатардан кем.

Аз уақыт дәулет пен бақ қонса басқа,
Кім келмес шашып берген дайын асқа.
Бір Алла берсең білім, өнер, сана менен,
Бере көр, қадір білер келер жасқа.

Ақылды, санасы бар адам ерек,
Ойласаң ортасынан болған бөлек.
Өмірдің біліп құнын бағалаған,
Адамға құрмет етер біздің жүрек.

***

Ағынды сарқыраған тоспа бөген,
Сусындар қара жарғас, көкорай шоп.
Адамды «арқыраған» кетпе «төпеп»,
Қарқындар өз-өзінен есіне кеп.

Ағын су болса таза, көкорай шоп,
Тойынар мал жануар, тебін деп жеп.
Есті адам, есіне алса асқандығын,
Мойындар ар алдында жаңылдым деп.

Қадірле суды, жерді, ауа сынды,
Жаныңа шипа болған дәрі сынды.
Етейін қолдан келсе әлі де еңбек,
Текке өлмей алжып тұрған кәрі сынды.

Ауасың адал еңбек, ар мен ұждан,
Табылса білім, өнер, ұл мен қыздан.
Ойласаң алтын, күміс аса алмаған,
Өмірде қара сумен, нан мен тұздан.

Адалдық, қайырымдылық, болса шындық,
Бүркіттей шың басында біздер тұрдық,
Терең ой, ақыл, сана арқасында,
Талайды жақсылыққа бетін бұрдық.

Тамағын бірді шоқып, екі қарап,
Өтіпті өмірінде сақ сауысқан.
Бірде жер, бірде көкте жүрседағы,
Жалғанды ойлап тұрсаң кім тауысқан.

Сондықтан ар мен ұждан санаң болса,
Білім мен өнер, ақыл панаң болса.
Өмірде өлмегенің осы болар,
Ақылды білім қуған балаң болса.

Нұрлы өмір күндей жайнап тұр емес пе,
Өткізең етпей еңбек, күр емес пе.
Қай әке етпес арман жақсылықты,
Жалғайтын ұрпағыңды ұл емес пе?

Ұл болса білім, өнер игергендей,
Емес пе дүниені теңгергендей.
Өлсеңде арманың жоқ, қалса ұрпақ,
Халықты ақылменен меңгергендей.

Окінем осы дәурен өтеме деп,
Бір кезде ауру жеңіп кетеме деп.
Артымда бір-скі ауыз сөз қалдырдым,
Ұрпаққа есті туған жетеме деп.

Білмедік шын қадіріп жастық өмір,
Толқындай жиырма бестеп жүрген қоңіл.
Япырай сондай дәурен өтті деуге,
Ойласаң, айтуға да кімге жеңіл ?

Өмірге келген адам із қалдырған,
Берсе Алла ұрнағым деп көз қалдырған.
Қайтейін жұрттың бәрі Абай болмас,
Арғына өшпейтұғын сөз қалдырған.

Үксап бақ, білімдіге деген Абай,
Болсаңда, болмасаң да соған қарап.
Өзімдік сана, парқым келгеніңше,
Қағазға сөздер жаздым қылып талап.

Бақ, дәулет берсе Алла маңдайыңа,
Ақ бітсе жібітетін таңдайыңа.
Ұмытпа ар мен ұждан, адамдықты,
Өмірдің кез боларсың қандайына ?

Айтсаң айт, ер шындықты өшпейтұғын,
Нәрсе жоқ болса шындық шешпейтұғын.
Өмірде есті жігіт, есіңе ұста,
Баспа аяқ істер болса кешпейтұғын.

Ар ұждан, ақыл, сана бір басыңа,
Берсе Алла мол Ырзықты дәм-асына.
Туысты, дос жаранды ұмытсаңда,
Ет көмек қиындықта Ер қасыңа !

Ұмытпа өлгеніңше туыстықты,
Еске алма жалған үшін «суыстықты».
Адамның, адамдықпен арасында,
Жүретін ең қымбаты сыйластықты.

Ұмытпа білген қадыр Ердің басын,
Ұсынып сыйластықпен берген асын.
Өмірде болғын адал, кесіп айтар,
Дос түгіл сүйсінердей дұшпан қасың.

Еңбек ет талантанып жатпа бұғып,
Аршып ал білім, өнер, құдық қазып.
Қолыңнан келгеніңше, болған адал,
Түссе де өз торыңа дұшпан «жазып».

Біл, үйрет ерген соңға жастарды сен,
Қиынға осы жолда жансаңда көн.
Ақыры қысқа өмірде, болсаң адам,
Еңбекпен білім, өнер игерген жөн.

Болсаңда хан орнына қияда сен,
Парызын Ата-ананың ақтаған жөн.
Жерді, аспан, жалпағынан бассаңдағы,
Арыңды таза қылып сақтаған жөн.

Күйдірсе өсекпенен жаныңды бір,
Қажымай, қайраттанып ақылға кел.
Сол сайтан ұшып жүрген болса да пір,
Кесілер сайрап тұрған бір кезде тіл.

Қарайтса өсекпенен ағыңды бір,
Аллаға тапсырдағы ар жағын көр.
Көре алмас, арам адам ырзығыңды,
Сен шыда адамшылдық парзға кел.

Арамның адамдығын өшіре біл,
Жаңылса ердің басын кешіре көр.
Өмірде «сырлы-қырлы» жүрсеңдағы,
Ұмытпа туғаныңды, туған бір төл.

Арамға намысымды бере алмадым,
Соңына сондықтанда ере алмадым.
Япыр-ай, бұл дүние неткен ғажап,
Көбіне ер шындықты көре алмадым.

Бірі бар, түлкі бұлаң, жылмың қаққан,
Бірі бар, тырнақ асты кінә таққан.
Ойласам, өз-өзіме қалам қ айран,
Кімдер бар бұл жалғаннан опа тапқан ?

Деп айтпан, армансыз деп адамдарды,
Кейде бір кеткен қате қадамдарды,
Өмірде емей арман, айтшы көне,
Ұқпаған нақыл сөзді надандарды.

Арман сол ұл мен қызың түл болса егер,
Сатылып қолда кетер нұл болса егер.
Арман жоқ, өлмегенің осы болар,
Игерген білім өнер ұл болса егер.

Арман жоқ, тарихтың хатын білсе,
Жақсы мен ит жаманның затын білсе.
Өтірік, өсекпенен, адамдықтың,
Адамға қиыспайтын жатын білсе.

Арман жоқ, халқының ұлы болса,
Біліммен жағар шырақ нұлы болса.
Бір емес, екі өмірде олгендігің,
Сөйткен ұл тек өмірдің құлы болса.

Естіге айтқан сырым ашық еді,
Жүрегім Ер жақсыға ғашық еді.
Өмірде алғыс алдым, емес қарғыс,
Көре алмас жалғыз ғана пасық еді.

Өмірде адал, істеп еттім еңбек,
Жатпадым домаланып бейне доңбек.
Жастарға сөз түсінер, айтарым сол,
Арамға болмасыншы мәңгі сенбек.

Кейде бір толқын соққан кеме сынды,
Бірде алға, бірде артқа қайтамында.
Ұрпаққа ақылы бар, үміті бар,
Шынымен өсиет қып айтамында.

Бұл заман болмас ойлан мәңгі тұрмақ,
Сұм ажал бәріне де қармақ құрмақ.
Білім мен өнер қосып, еткін еңбек,
Тусаңыз халық үшін келер ұрпақ !

***

Сыбырлап құлағыңа кетсе сайтап,
Ойлаңыз осы сыбыр шықты қайдан ?
Тіліне әзәзілдің ерсең – ертең,
Түсерсің жұлынып ақ тұрсаңда айдан.

Ермеңіз сайтандікі жөн екен деп,
Өсегін, өтірігін шын екен деп.
Кеземе, салма тағы ақ алмасты,
Теріге исіз тіккен қын екен деп.

Сайтанның күлкі, мазақ соқпағы бар,
Наданның қолға ұстаған тоқпағы бар.
Есектен айрылмасы аргымақтың,
Төгілген жал құйрықпен шоқтығы бар.

Жақсының шам-шырақтай жарығы бар,
Игерер білім, өнер бұлағы бар.
Жаманның сасық кеуде басыменен,
Өсекті теріп жинар құлағы бар.

Япырай сол құлақты кесерме еді,
Кеудені «ісіп тұрған» тесер ме еді.
Алмастай жаркылдаған ер шындықпен,
Тағдырын сайтандардың шешіме еді ?

Ар, ұждан кара бұлттай төнер ме еді,
Басына іс түскенде көнер ме еді.
Жаңбырдай қайран шындық берсе жауын,
Ұясы сайтандардың өшерме еді ?

Ар, ұждан, ақыл, сабыр теңерме еді,
Ойласаң, сонда ғана жеңер ме еді?
Жарық етіп, найзағаймен жауса «жаңбыр»,
Оттары сайтандардың сөнер ме еді?

***

Кешегі жүрген жапалақ,
Бүгін «бүркіт» не дерсің ?
Амалың нешік заманға,
Басыңды иде, көнерсің.

Тышқан ілер жапалақ,
Қасқыр, түлкі ала алмас.
Шыңға апарып қойсаңда,
Бүркіттей «ұя» сала алмас.

Негізің болса жапалақ,
Айналып тышқан шықпассың.
Болсаңда бүгін сен «бүркіт»,
Қасқырды соғып жықпассың.

Жарбаңдаған жапалақ,
Тышқаннан өзге тапассың.
«Бүркіт» болсаң қайтейін,
Ер шындықты жаппассың.

***

Өкінем ойдағы ісім болмады деп,
Көңілім ит наданға толмады деп.
Өкінем алды, аргсыз кейбір құрбы,
Айтылған нақыл сөзді алмады деп.

Өкінем кешегі аяқ, бас болғанға,
Жазықсыз ер жақсыға қас болғанға.
Япыр-ай, арман емей айтшы кәне?
Күні үшін «түлкі-қасқыр» дос болғанға.

Өкінем нақыл сөзді ұқпағанға,
Жағына ер шындықтың шықпағанға.
Ойласаң, қос қанатсыз «түлкі» мырза,
Қияға «бүркіт» сынды шырқағанға.

Өкінем нашар туыс туғанына,
Тышқан боп «дәнді» теріп қуғанына.
Япырай, арман емей айтшы кәне,
Жібекті бөздей қылып жуғанына.

Өкінем, білім, өнер білмегенге
Айтқанды құлағына ілмегенге.
Япыр-ай, арман емей айтшы кәне,
Адамша орнын тауып жүрмегенге.

Өкінем ар, ұжданнан безгендерге,
Жақсыны тұншықтырып езгендерге.
Бас иіп, еттім құрмет тірлігімде,
Қадірін ер шындықтың сезгендерге !

***

*Ожан құдамның 75-жасқа толуына
және Бағи құдағимен 50-жылдық,
жасұя құрғанына*

Әуелі сәлем Ожеке,
Сұлу Көкше жеріңе.
Қарқаралы, Баяннан,
Туып өскен Еліңе.

Сұлу Көкше, оқ жетпес,
Қоршаған сол көліңе.
Біздер келдік тойыңа,
Бас көрсетіп көріңе.

Ожеке, Бағи ал қабыл,
Қызыққа келген біздерді.
Құда, туыс, балалар,
Құттықтап отыр сіздерді.

Елу жылмен, жетпіс бес,
Әркімнің қолы жетпеген,
Мұндай тойлар, ерекше,
Есінен адам кетпеген.

Қайырлы той, шын тілек,
Ожан, Бағи біздерден.
Елде біздің тілектес,
Келмей қалған көздерден.

Қартайғанша түспей жақ,
Шын қызықты көріңіз.
Ортамызда, өлгенше,
Ойнап күліп жүріңіз.

Кешегі Совет, партбилет,
Қалды ма сандық түбінде.
Бас ұсынып Аллаға,
Имам болдың бүгінде.

Әлде болса Ожеке,
Қайратың мол жарайсың,
Сыйға тартсам тойыңа,
Жас тоқалға қалайсың ?

Сауап деген имамдар,
Ойсызге көңіл бөлгенде.
Құдағи Бағи не айтар,
Жас тоқалды көргенде.

Бұл әзіл ғой халайық,
Қадірін қалжын білгенге.
Не жетеді өмірде,
Бағиын бір көргенге.

Құдағи Бағи, ет сабыр,
Тоқалы құрсын, ойын ғой.
Елу жылдық, жетпіс бес,
Қызықтаған тойың ғой.

Қуаныш, әзіл, тілекті,
Арнайық бүгін тойыңа.
Құдағи Бағи, өкпелеп,
Жамандық алма ойыңа.

Ал, Ожеке, арнайын,
Өмірдің көрдің талайын.
Жетпіс бес жыл ғұмырдың,
Үзіндісін алайын.

Партия совет жолында,
Қызмет еттің аянбай,
Қарапайым болдыңыз,
Қос бүйірді таянбай.

Өнеге беріп жастарға,
Үлгі болдың Тұрардай,
Партия – Совет, ұйымы,
Сеніп жұмыс сұрардай.

Сенімін ақтап Еліңнің,
Атқардың жұмыс ерінбей.
Нелер қиын сындардан,
Өттің әр кез сүрінбей.

Үлгі-өнеге, тәрбие,
Алды жастар өзіңнен.
Не өтпеді Ожеке,
Жақсы, жаман көзіңнен.

Соның бәрі бүгінде,
Кеше ғана болғандай,
Өтті дәурен десеңші,
Жетпіс беске толғандай.

Адам болар жастарға,
Болдың Аға, қорғандай.
Кешегі совет жастары,
Үлгі, өнеге алғандай.

Өсіріп ұл мен қызыңды,
Қондырдың қия шындарға.
Ожеке, төздің шыдадың,
Өмірде қатал сындарға.

Сұлу Көкше , оқ жетпес,
Куә болсын тойыңа.
Біздер және халқыңыз,
Риза болсын сыйына.

Осылай халқым әрбір кез,
Жақсылықты ойлайық.
Қарқаралы, Баян боп,
Көкше тойын тойлайық.

***

*Қуан құдамның алпыс жасқа
толуына*

Таза ауа, ұлы Аспанның кеңдігінде,
Кереку, Қарағанды, ендігінде.
Тойыңа алпыс жасар, келіп тұрмыз.
Өтетін Мұса – Шорман теңдігінде.

Ақ бет тау, Баянауыл асқар белін,
Ақ келін қасиетті туған жерін.
Жасыңды алпыс келген, бүгінгі күн,
Қызықтап тойлап отыр сүйген Елін.

Кешегі Мұса шорман, Қаныш аған,
Қолдасын ұрпағыңды Бұхар Бабаң.
Ұлы той, бүгінгі күн, өтіп қызық,
Шалқысын айдын көлдей ірге Жаған.

Омірде қатарыңнан асып баған,
Елқашан сарқылмасын кіндік саған.
Жан жарың Раушанмен қосып тізе,
Жетпейтін дұшпан қолы болсын жаған.

Ұрпағың қия-шында құдай берген,
Еңбегің сенің Қуан, маңдай терің.
Бүгінде алпыс атап, Ата болдың,
Сүйсініп тұратындай туған Елің.

Тұрардай Ел сүйсініп қызығыңа,
Ұл, қызың өміріңе пана болсын.
Қадірін Елмен, Ердің, біле білген,
Еліңе Раушандай Ана болсын.

Ойласаң қысқа өмірді шолып жақсы,
Жалғанда мәңгі бақи кімдер тұрмақ.
Омірде тату-тәтті, құрдың ұя,
Алғандай үлгі өнеге келер ұрпақ.

Жар біткен Раушандай Қуан саған,
Өмірде тайдырмаған, болып «тағаң».
Қызығып ұрпағыңшың, отіні көріп,
Тілеген соны ғана мендей Ағаң.

Халқыма, гүл-жазира заман болсын,
Мал басың өсіп, өніп, аман болсын.
Тойыңа арнап айтқан құттықтауым,
Осымен аяқталып тамам болсын.

***

*Әшім құдамың 63-жасқа толып,
құрметті зейнеткер деген атаққа ие болуына,
және немерем Әйгерімнің үш жасқа толуына*

Жазбады дәмі Көкшенің,
Пышақ тиіп жотама.
Бара алмадым, амал не,
Әйгерімдей ботама.

Зейнетке шыққан бүгінде,
Әшім сынды құдама,
Құдағи Бейбіт, Айгүлім,
Қорған болған ботама.

Құттықтаймын ортақпын,
Екі тойды бүгінде.
Тойлауға маған жазбады,
Көкшетаудың көгіне.

Айта алмадым тағы да,
«Счастливого пути»-ды
Деп айтпаймын бірақта
Әйелдерден «көз» тиді.

Гүлдей жайна боташым,
Денің сау боп өмірде.
Әшім аға, құдағи,
Едің құдам көңілде.

Қайырлы той, өзіңдік,
Зейнетін құда көріңіз.
Ортасында туыстың,
Енді 63-жүріңіз.

Әйгерім, Бейбіт, Айгүл жан,
Өмірлерің болсын таң.
«Счастливого путиды»
Айтуға қалды, аман жан.

Өз атымнан жан ұя,
Балаларым кетті сіздерге.
Жалғыз Алла жар болсын,
Берген қызық біздерге.

15.04.2004 ж.

Ботамның туған күніне

Жарық күннің жарығын,
Көпсіңбес Алла баршаға.
Қарағай, талмен, аққайың,
Тең келмес ісің аршаға.

Түн атасы ай, жұлдыз,
Жарығын күннің бере алмас.
Санасы төмен ұл мен қыз,
Қатарын жақсы көре алмас.

Ақылсыз, ойсыз, санасыз,
Адамға бітпес қасиет.
Өмір болмас адамсыз,
Лйтнай кетер өсиет.

Ақыл, сабыр, терең ой,
Болған найза жүйрік тіл.
Кесек тұлға, тұрған бой,
Ойласаңыз бейне «тұл».

Ақыл, білім, өнерің,
Өмірге тілсіз жетерме.
Жақсының айтқан бір сөзі,
Есіңнен сірә кетер ме.

Өркім білер қадірін,
Мимен жұлын жотасын.
Құттықтайды папасы,
Ақылды туған Ботасын.

Ұзақ өмір, шын бақыт,
Ала берсін басыңа.
Құралайдай жорғалап,
Қыдыр келсін қасыңа.

Ақыл, сабыр, табылса,
Туа біткен қоныңнан.
Дос пен туыс табылар,
Алыс кетпей жапыңнан.

Кетіп жеңіл, еске ұста,
Алыс қылма жақынды.
Бірақ жатқа жіберме,
Еңбекпен тапқан ақыңды.

Тіліне ерме зұлымның,
Тірідей отқы күйдірет,
Сен Анасын еске ұста,
Адал бала сүйдірет.

Ата-Ана туысты,
Сыйласаң Құдай бергені,
Бақ пен Ырыс басыңа,
Қосарлана келгені.

Жалғыз Алла сақтасын,
Тіл мен көзден «тұзақтан».
Ордалы үй боп, ардақты,
Ғұмырың болсын ұзақтан.

Ақылды туған Боташым,
Бала боп маған келгенің
Ардақтаған айдабол,
Сыйға маған бергенің.

***

Кейбір адам жаман деп,
Өсекке еріп зұлымның,
Кім тілемес өмірде,
Қызығын ұл мен қызының.

Өтірік өсек, ылаң кес,
Қанына біткеш зұлымның.
Әрбір талы басында,
Сайтан толған бұрымның.

Барар зұлым ұялмас,
Шындай қылып айтуға.
Төбе шашың тік тұрар,
Жол таба алмай қайтуға.

Сұркия сайқал жылтырап,
Тігісін сөздің жатқызар.
Баласын қайрап әкеге,
Күзендей оған шабқызар.

«Өзі ақылды, өзі жөн»
Туысқа жатқа көрінген.
Сұркияның тілімен
Әке мен бала бөлінген.

Сырты сұлу, іші ылаң,
Тілі мірдін оғындай.
Жүріп кеткен жерлері,
Сексеуілдің шоғындай.

Өмір деген осылай,
Ортада «сайтан» жатады.
Сұркия сайқал бір кезде,
Тәңірдің оғы атады.

Туысқа қылған жазанды,
Балаң алға тартады.
Сенен туған ұл мен қыз,
Кінәні кімге артады ?

Жылтыр киім баршылық,
Талтаңдатар өзінді,
Алдына келмей тұрғанда,
Қоймассың сайқал сөзінді.

Талай жақсы қор болған,
Зұлымның осек сөзінен.
Өтіп шығар, асықпа,
Жайдың оғы көзіңнен.

Сайқалға ерген ер адам,
Бұтында қошқар дорбасы.
Аты Еркек бишара,
Болған соң солай «жорғасы».

Сүрқия залым «ханымды»
Есі бар адам түсінер.
Сайқалды тапқан Ата-ана,
Кінәлап жұртты іскер.

Тарих жібіп кетседе,
Жібімес сайқал «ішмұзың»
Атынан жақсы айтарым,
К-тіңді ашсын ұл, қызың.

Дүниелі

Ең сен шешесімен баласынан айырған және оның туған-туыс жақындарына жыландай уын
н өскен, екі кісінің басын қоспай өткен Г-деген келіншекке арналады.

***

Дос болма есі араммен жалған үшін,
Қиында кеуде итеріп, шалғаны үшін.
Асыңды адал берген, аттап өтер,
Көңілі түкке тұрмас қалғаны үшін.

Шыныңды ердің құны тұрар болған,
Көрмеген бір тиынға құрбан үшін.
Ант айтып, көрер –көзге, ылаң салар,
Кешсең де өз иттігін құран үшін.

Омірде болма арам, ерген ұрпақ,
Емізген ақ сүтімен анаң үшін.
Ойласаң бұл жалғанда, кімдер тұрмақ,
Бол адал келер ұрпақ балаң үшін.

Қызықпа боқ дүние жалғанына,
Бірге опа, бірге шоқ бол жабсатын.
Жүрсенде аш, жалаңаш, есіңе ұста,
Ар сақта, ер шындықпен табысатын .

***

Тұңғыық терең ойымды,
Шығарып сыртқа ашайын.
Тірлікте пені бітірдім,
Айтып көңіл басайын.

Оқу, өнер ғылымның,
Тамшысың ғана ала алдым.
Қияда тұрған білімнің
Шегіне ғана бара алдым.

Арманы не адамның,
Тарихқа із салса.
Айналаға, адамша,
Ұғатындай көз салса.

Азда болса ала алдым,
Өнердің абзал бағасын.
Жәй ғана дәрігер бола алдым,
Кірлетпей халат жағасын.

От пен өрттің арасын,
Дұшпан салған көрдім де,
Адам емес кей иттен,
Орынсыз айтсам !өлдімде».

Арпалысқан, аңдысқан,
Арасында жүрдімде,
Арқасында халықтың,
Шалқыдым да күлдім де.

Ақ халатты, ақтай қып,
Мен кидім де, сүйдім де.
Арашасы – ажалдың,
Деген сөзді түйдімде.

Ардақтаған халқымнан,
Ошпес алғыс алдымда.
Талай жанды ажалдан,
Аман алып қалдымда.

Ана менен баланың,
Өмірін әр кез сақтадым.
Арпалысып ажалмен,
Міндетімді ақтадым.

Шешкен кезде халатты,
Иесін тапмай жоктадым.
Ұл кимесе – немере
Киер деп соған тоқтадым.

Ұл кимесе қыз киді,
Мұны да құдай бергені.
Өзімдей кимсе – немере
Пәниден «Жәкең өткені»

Ақ халатты кірлетпей,
Шынарымдай қыз киді.
Соның үшін әкесі,
Сол Шынарын шын сүйді.

***

Ақыл, сабыр, терең ой,
Адамына кез келсе.
Тартынайын мен неге,
Жөнін айтар сөз келсе.

Оқу, өнер, шамшырақ,
Қазып, аршып, алғанға,
Ойсыз, арсыз сен бір жан,
Кедергісін жалғанға.

Етектен тартып жақсыны,
Жабысып өткен арамай.
Сен кімсің де, жақсы кім,
К-теніне қарамай.

Жыртсаңда етек, жең қалар,
Жалғасы боп жағамның.
Тарихқа жол салған,
Бағасын білші ағаның.

Тіміскелеп, найда іздеп,
Итше арам жағалар.
Ұмытылмас өмірде,
Дана туған Ағалар.

Даңқы, аты, ғылымның,
Әлемге тарап кетпей ме,
Қаныш, Шапық, Марғұлан,
Қазағыма жетпей ме !

***

Көз көрдім, құралайдың өзі екен деп,
Мөлдіреп, төңкеріліп тұнып тұрған.
«Досымның аяп айтқан» сөзіне еріп,
Сөндірдім махаббатты бетін бұрған.

«Ер» көрдім өзі шешпейді, басқаға жоқ,
тогетін дайын асты тасып тұрған.
Япырай төс соғысқан досым десем,
Жан екен арамдықпен пісіп тұрған.

Үркіттім қайран, «марал» ет кешірім,
Жапанда өз-өзіңмен шошып тұрған.
Айрылдым қапияда, ұстай алмай,
Өзіңді, өмір маған қосып тұрған.

Сол асыр басқа қорық айдынында,
Еске алып жастығыңды ерке Марал.
Тимеймін, жете алмаймын, өзіне мен,
Арада болғаннан соң өтпес Арал.

***

Қалып ойға,
Түсіп «торға» өткінші кез.

Көрдің бұрын,
Кеттің қырын өттіме тез ?

Қарт бурадай,
Қан сорардай шабынған.

Кезі екен ғой,
Озі екен ғой қағынған.

Қара басты
Шындық қашты амал не ?

Сүйері жоқ,
Қорғаны жоқ қамал не?

Алтын қындық,
Болса шыңдық тамана.

Тіпті қатты
«Заңы батты» жаңана.

Арыс етеді,
Сөзі өтеді қабанның.

Озі шешпек,
Піскен пішпек сабанын.

Ой қара,
Толған жала өрт екен.

Іздегені
Көздегені сот екен...

Кешпесең де
Шешпесең де ғадылды.

Ер тұрағы
Шамшырағы жағылды.

Ер қайтпады
Тұрып алды сөзінде.

«Қанды қылыш»
Партияның кезінде.

Болды сұмдық,
Адал шындық
Ақтады !

Ердің паркы
Сүйген халқы жақтады !

***

Серме көңіл айға арқан ататындай
Қасыңда сұлу қыздың жататындай.
Ассада алпыс үштен жанған жалын,
Кезі емес мұздай болып қататындай.

Ертерек жарық күнің бататындай,
Уқалап көрпе жастық жататындай.
Қасыңда бұлаңдаған «түлкі» болса,
Бір оқпен «көзін» дәлдеп ататындай.

Алпысты жиырма беске берме көңіл,
Тіліне кейбіреудің ерме көңіл.
Өткенді, өтіп кеткен есіңе ұста
Жамандай сары уайым терме көңіл.

Өмірің әлде қысқа, әлде ұзақ,
Сайраңдап, жайран қағып серме көңіл.
Қылаңдап «қызыл түлкі» кездей келсе,
Олжанды басқа адамға берме көңіл.

***

Көрермін алдым тұмап, шаң болса да,
Шығармын қилы-жартас шың болса да.
Өмірде қапияда кеткен қалқа,
Өзіндей көрмес едім мың болса да.

Ағармас қалған көңіл»хан» болсаң да,
Жарқырап нұрын шашқан таң болсаң да.
Орныға жан мен тәнін бірдей берген,
Қойнымда сенен өзге жан болса да.

Сақталмас асыл алмас қындығы жоқ,
Жалған сөз неге керек шындығы жоқ.
Алысқан, арналысқан уақыт болды,
Деп айтпа асыл Еркем, жандығы жоқ.

Тұтқасын бұл өмірдің әркім ұстар,
Ертең ақ ұшып кетер, бейне құстар.
Япырай неткен, нәзік жан едің сен,
Өмірлік қайран көңіл болған құштар.

***

Жанар еді сонда бізге шырақ оншес,
Болса ұрпақ қиындықтан мәңгі безбес.
Кейбір жас, білімі жоқ , түкті сезбес
Қайтеді тарихты, келешекті,

Ескіні жаңаменен білген ұрпақ,
Бетінде тарихтың солар тұрмақ.
Игерсе оқу, өнер игілікке,
Терістің шын түзетін бетін бұрмақ.

Алса егер теріп соның бағаларын,
Арнасын салған жағаларын.
Жас ұрпақ қосса үлес ғылымға деп,
Ақтар еді сенімдерін ағалардың.

***

Ойланам да ойлаймын,
Жүрекке терең бойлаймын
Тоймаймын да қоймаймын,
Бірақта шындық жайлаймын.

Сенемін де жеңемін
Болса да қиын жеңем деп,
Еркіндікпен келешек,
Ізгі ісіне сенем деп.

Надандық пен адамдық
Түп нұсқасын шешем деп,
Білім өнер олда көнер
Қиын жолды кешем деп.

Барлық ғұмыр , басым жұмыр
Жер анадай айналған.
Есті құрбы барлық іске
Ақылменен ойланған.

Ер көңілде, бұл өмірде
Білімменен тойланған.
Ақылды жас, болаттай тас,
Жеңбей оны қоймаған.

Тек тарих, бүкіл халық
Даналарын ұмытпас,
Сенбей оңай, жеңбей қоймай,
Ерде бекіп шынықпас.

Эпилог

Бұл кезең, бұлт басқандай болған кезең,
«Аурудан» барлық денең «солған» кезең.
Япырай аз күндерде, тұрсаң ойлап,
Қатардан көз жазғандай қалған кезең!

Сол бір жас,
Ойла бас, қандай еді,
Арлы жан,
Нұрлы таң сондай еді.

Аршын төс,
Қилы қас балғын еді.
Өткен күн,
Айлы түн қалған еді.

Өтті өмір,
Бұл көңіл айдасың,
Сол бір жан,
Нұрлы таң қайдасың?

Балғын саң,
Шығар жан қысқанда,
Елтіп тән,
Шықпай жан құшқанда.

Қос анар,
Нұр шашар сорғанда,
Шықпай жан,
Атпас таң болғанда.

Шалқыдым,
Балқыдым,
Алып нәр
Елтідім, «бұлақтан».

***

Бұралып, сылақ қағып тұрған кезең,
Сүйгенім деп, майыңды бұрған кезең.
Янырай өтті дәурен деуге маған,
Тұрады қимағандай қара көзің.

Өтті дәурен, жан қалқа
Сүйіп, күйіп өткен күн.
Махабаттың нәріне,
Қуә болған айлы түн.

Есімде, балқын, сүйіп айтқан сөзің,
Маужырап балғын тартып асыл жүзің.
Арман не, қайтар ма еді, сүйген қалқа,
Құшақта елтіп жатқан ыстық кезің.

Өтті дәурен, жан қалқа,
Келместей боп, бұл жалған
«Өртке» күйіп, өртеніп
Артыңызда біз қалған!

***

Сұм түлкі жортып келсе, қақпан тұрған,
Ойлайды мұны құрған қай антұрған.
Ойға қап, түлкі мырза қалды тұрып,
Қақианда ісі мүмкін жас ет тұрған.

Ойлайды Арыстанға айтайын деп,
Жас етті сыйға ұсынып тартайын деп.
Қақпанға бір іліксе «патшатайым»
Естіін жан шығардай айқайын деп.

Түлкі екен келді жортып «хан» ордаға,
Сыйлығын тарта келді өзі ортаға
Арысеке, жас етпенен шын суыған,
Қалайсыз ұртап ішер жас сорпаға.

Арысекен сәлем алып жайран қақты,
Шынымен мінезімен түлкі жақты.
Көргенін жасырмай-ақ түлкі досы,
«Ханына» өзі жемейсыйғатартты.

Япыр-ай, өзің неге жемедің деп,
Олжаға арыс екеңде жымың қақты.
Жүріңіз түлкі мырза көрсет маған
Сенде, мен , тойынармыз ашса бақты.

Деп солай тартып берді екі мырза,
Жан түлкім шыныменен болдым ырза.
Осы жол жолым болса, есің ұста
Боларсың жан көмекшім түлкі мырза.

Орманға келіп жетті қақпан тұрған,
Көрген соң шын қуанды етті тұрған
Бас салып Ер Арыстан ұмтылғанда,
Қақпан да екі аяқты басып қалған

Ентелей, жаман шошып ер Арыстан
Құтқар деп, орында деп бұл бұйрықты.
Етті алған түлкі мырза сылаң қағып,
Желеді бұлаңдатып қыл құйрықты.

Тіліне түлкімырза ерді Арыстан,
Қарасын аңшылардың көрді алыстан.
Жанымнан аяқтарым садақадеп,
Қақпанға екі аяқты берді арыстан.

Осылай етті алып түлкі кетті.
Құмары Арыстанның түпке жетті.
Қор болып қалғаннан соң амалы не
Тек қана сақтап қалды осы «кекті»

***

Ақылдың даңғыл жолын салсам екен,
Білімді сусын қанар алсам екен.
Өмірге келгеніме өкінбестей,
Қаланып іргесіне қалсам екен.

Дариға жастық өмір өрттей лаулап,
Жас келе қаптайды екен ауру қаулап
Жастыққа алып қалшы білім шырын,
өткен соң сондай дәурен етпе даулап.

Өмірдің даңғыл жолы білім, өнер
Ерінбей еңбек етсең олда көнер
Ойлама бүгінде жоқ ертең алам,
Үздіксіз жана бермес шырақ сөнер.

Үмтылып алақара өткендерге,
Ғылымның жетегіне жеткендерге.
Артымда келер ұрпақ жалғастырап,
Дегендей арман қылып кеткендерге.

Сенде игер ғылым, өнер, жатпа текке,
Кетсеңде қуып өнер шығып шетке.
Өмірде болсаңадам білім игер,
«Түлкідей арыстанның кірмей к-ке»

Нұр шашсаң жемісінен ғылым, өнер,
Басына бақ пен дәулет өзі төнер.
Күн түгіл сағатыңды текке өткізбе,
Нұрлы өмір, өтер, кетер, бір күн сөнер.

***

Өзімді өзім сүйреп өткен өмір,
Ағайын суық болса кімге жеңіл
Тартсамда тілегімді, жүрегімді,
Ақша қар, қарайғандай болар көңіл.

Мейірім жоқ, ыстық құшақ суығандай,
Тек сапы, тірлігінен панасы жоқ.
Япыр-ай, алды сексен, арты алпыс,
Қалайша айта алмаймын сапасы жоқ.

Сұрамам еш нәрседе, берсеңде алмам,
Өзімдік, сенікі де жетер басқа.
Болса да гүл жазира осы заман,
Келгенше бұл неліктен осы жасқа.

Япырай, бір күн сөніп өтпейміз бе
Кім жүрген, бұл өмірде, өлместей боп?
Ешкімге опа бермес осы жалған,
Тірлікте не көрінді «көрместей» боп.

Не керек кездескенде бас игенің,
Танымас жат секілді қол бергенің?
Маған тек, ыстық мейірім, көңіліңмен
Кейде бір сағынғанда бір келгенің.

Кештім мен өмір жолын, айдын ашық,
Алжым мен білім шырын көңіл толса
Сұрарым туғандардан осы өмірде,
Құшаққа құшақ қосшы өмір болса.

Мейірің сол болады ,сағынғаның
Бір мезет келіп кетіп көңіл бөлсең.
Артында қалған ұрпақ үлгі алардай,
Іс жаса ұмтылмастай ертең өлсең !

***

Қонса бақ жапалаққа «бүркіт» болар
Сары қымыз күтімі жоқ іркіт болар.
Жаманғабақ пен тақты бірдей берсе,
Ер жақсы түтіп тастар түбіт болар.

Болса да сол жапалақ бүгін «бүркіт»,
Іле алмас қасқыр, түлкі, қыран құсап.
Жаманғабақ пен тақты берсеңдағы
Тастамас шашар уын жыланға ұксап

Қия шың, қыран бүркіт тұр емес пе,
Жақсышың игі сөзі нұр емес пе
Айырма жақсы, жаман білімінде
Әйтпесе екеуі де «ұл» емес пе

***

Жар болсын жалғыз Алла, Ботам⁵ саған,
Жыртылмай жең мен етек аман.
Жан калып, аман есен келгеніңде,
Сый қылып әділетті тартшы маған.

Келгенде алпыс үшке менің жасым,
Сыйлығы жалғыз Алла, пайғамбардың.
Сондықтан Бота, Сырым болма қарсы,
Қойыңдар таңдап атын қалғандардың.

Досым бар, қасым тағы, туғандардан,
Өмірде еш әділет таба алмаған.
Көрместей болса тағы кейбір туыс,
Алдында ер шындықты жаба алмаған.

Қақ жарып, қара қылды кесім айтсаң,
Адамға өмірінде сол әділет.
Көрмеген атасының шындықтарын,
Шешсін деп Алла бүгін бұл Әділет⁶.

⁵ Ботағөз келінім перзентханада жатқанда Атасының арнап жазған өлеңі .

⁶ Әділет – балаға қоям деген аты.

Есеңе ал бұл сөзімді келер ұрпақ,
Бір кезең кездей болса әл кеткендей.
Омірде алсам дағы өлмегенім,
Артымда ұрпақ қалса Әділеттей!

Өтіңдер Боташымды бетке қақпай,
Жалғанның қызығы үшін кінә тақпай.
Омірден өтейін мен де, Әділет деп
Дос түгіл туғандарға мәңгі жақпай.

Жауабын ер шындықтың бер Әділет,
Күресіп жақсы, жаман қор Әділет.
Дақ салмайақ хахатқа өткен Атаң,
Қадірін сол Атаңның біл, Әділет.

***

Бірде жалын, бірде ызғар толықсыған көңіл-ай,
Бірде бар да, бірде жоқ сырғып өткен өмір- ай.
Тартыс, күрес бұл жалған тірлігінде,
Ойла, бойла айтшы кімге жеңіл- ай.

Лаулаған ой, жастық шақ, шарпиды да күйдірет,
Бірде ылаң, бірде ыстық құшағында сүйдірет.
Ақылды туған қыз бен ұл игеріп білім өмірді,
Тасқынды бөгеп өзіне, дегеніне көндірет.

Ақылсыз туған қыз бен ұл күйген кеуде, бос қуыс,
Талтаң, талтаң, кердеңдеп, шырақты жанған сөндірет.
Ұқпаған нақыл сөзінді ағайын және кей туыс,
Біздер дұрыс, сен қате, дегеніне көндірет.

Өткен өмір бейне түс, өтер кетер сыландап,
Кәрлігінде жастық шақ көрінер көзге қылаңдап.
Қара көздің жанары арпалысар бермен деп,
Шыбын жанды өзіндік келгенде алған сумаңдап.

Кеш болады ол кезің алысуда шабысып,
Қап, шіркін- ай дегендей ақылменен табысып.
Қалар денең жаны жоқ, екі метр бөзбенен,
Қара жерге дос болып мәңгілікке жабысып.

Жиен-ай

Нағашы деп айтасың,
Жақсы тұрған кезінде.
Кейде беттеп қайтасың,
Тұрғанда бәрі өзінде.

Кездесе басты бір иіп,
Білдірмей жылжып өтесің.
Немесе беттен бір сүйіп,
Алдап оны кетесің.

Апам барда жан жиен,
Осылай алдап кетесің.
Көзі тойса аламның,
Япырай, айтшы не етесің.

Айналайын жан жиен,
Екі жүзді болмашы.
Арадағы туғандық,
Көз кетсе де солмашы.

Апа бауыр бір қаннан,
Тарағанын ұмытпа.
Бақ қонса да кей жаннан,
Берсе де алтын құнықпа.

Шығып кетпе жан жиен,
Ата қазақ салтынан.
Нағашылар ұмытпас,
Бір айнымай қалпынан.

Шыншыл жұртың өмірде,
тек нағашы еске ұста.
екі жұртың көңілде,
кетер айтып кей тұста.

Қарындас

Ер жігіттің тар кезең,
Басылғанда шоқтығы.
Қанатымен су себер,
Қарындастың жоқтығы.

Тар жол тайғақ кешулер,
Кімді жарға тіремес.
Қарындас кімде бар болса,
Шыбын жанын аямас.

Апа, бауыр, ағалар,
Қарындастай егілмес.
Шыбын жаны шығардай,
Көзінің жасы төгілмес.

Сөйткен қарындас,
Маған құдай жазбады.
Менен де басқаөзгеслер,
Армандаған аз ба еді.

***

Ынжық болса туған ұл,
Өлмесеңде өлгенің.
Ұмытылар бәрі де,
Тірлігінде коргенің.

Ақыл айтсаң бұртиып,
«Өзім білем» демей ме.
Түзу тартсаң қисайып,
Жегіздей жанды жемей ме.

Тісте бармақ амал не,
Шын ақылға қонбесе.
Амалың барма не дейін,
Ақылға, жөнге сенбесе.

Аяймын да қимаймын,
Ұлдарды мұндай туатын.
Өзіме өзім сыймаймын,
Көргенде жынды қуатын.

Жақсы болса туған ұл,
Алмас қылыш қорғаның.
Білім, өнер игерсе,
Шың қияда тұрғаның!

***

Деп кеткен талай боздақ қайран ел деп,
Қан тамған қасиетті туған жер деп.
Жетпесем мен жетпедім кейінгі ұрпақ,
Алтынды жезден бөліп ал да көр деп.

Тер төктім елім үшін дегені жоқ,
Елі үшін алған беттен қайтқаны жоқ.
Тұрса да наған тіреп ту сыртынан,
Ұлдары 37жылдары ел сатқан жоқ.

Кешегі талай боздақ болған құрбан,
Елі үшін жауға басын игені жоқ.
Ұлдары басқа жұрттың келсе де тең,
Оз елін қазағымдай сүйген де жоқ.

Ақ , кызыл 37 жылдары қара түндер,
Басынан не өтпеді сорлы қазақ.
Қан тамған қылышынан партияға,
Қасқайып шен қиса да тұрды қазақ.

Ар үшін жаным пида деген жолда,
Намысын бермей жолда өлді қазақ.
Қан мен тер арқасында бүгінгі күн,
Шырағын тәуелсіздік көрді қазақ.

***

Қара көздің жанары, күннің нұры емес пе,
Бет, пішіннің бейнесі адамның сыры емес пе?
Тарихты білдіріп жалғанда өзіндік,
Ақындардың өмірде жырлаған жыры емес пе.

Мұхиттайын толқыған көңілім менің демес пе,
Кездессе құрбы ақылды осы теңің демес пе.
Ақылды туған ағайын, айтады да көр дсйді,
Бас шығарсаң жағадан қалғаны жеңің демес пе.

Кеспей жолын жақсынын сыйла да тыңда демей ме,
Оқу, өнер үйренсең қияда орның демей ме.
Жапалақпен қара құс аулары тышқан болғанда,
Қыран бүркіт қалықтап тұрар шыңда демей ме.

Арам жанның зорлығы жақсының жапын жемей ме,
Аяқтап шалын колденең сұрланып қырып тұрмай ма.
Атадан кегім кетті ден қыр соңыңнан қалмайды,
Арам торып білдірмей аяғыңа құрмай ма.

Қия шыңға сұм жылан өрмелеп олда шықпай ма,
Бүркіт жокта сумандап ұяға басын тықпай ма.
Қайрап қыран қияға зуылдап жетіп келсе де,
Балапаннан айрылса жолда жапы шықпай ма.

Көргені жоқ көрері аз жаман туыс ағайын,
Алдыңда дұшпан етесін сөзіңді жерге жықпай ма.
Ақылды туған ұл мен қыз ақ алмастай жарқ етіп,
Қыран бүркіт сияқты, қиядан бір- ақ шықпай ма.

Накыл сөзім, білсеңіз, кісі есіне жетер ме,
Ар намысты қадырды ойланбастан білегің.
Терең оймен парасат, ақыл, сабыр, ер шындық,
Ит наданға кез болса ойсыз, ессіз күлетін.

***

Жеті атадан бір ата бай болса да , сен байсың,
Ер көңілің мұхит қой өміріңде тарылмас.
Жеті атадан қу кедей бай болса да толықсып,
Көн торсықтан тырысып сезбесе де айрылмас.

Негізі кедей бүгін бай тұрсаң ойлап,
Бейне жылан ысқырып, айбат шегіп тұрады.
Тар жол тайғақ кешуде түссе ісін өзіне,
Кекшіп бас, өр кеуде зорға мойын бұрады.

Сұрама қарыз, бермейді кешегі кедей, бүгін бай,
Кеуде көкте, бас қайқы, аяқ талтаң жүргені.
Жер де көкте соныкі, тіпті ауа жұтатын,
Жанға батыр, ыржиып, сықылдықтап күлгені.

Жалғыз Алла жар болып, күніңді соған салмасын,
Өтсе де қиын күн мен түн, айқара сені басатын.
Батырлық, батыр сол болар,
Денсаулық, басқа жоқ, нан мен тұздан асатын.

Қ-ға

Сенде бір қаржастың баласы едің,
Ата тек, үрім- бұтақ қаның бірге.
Айрылмас бес саусақ саласы едің,
Бөлінбес дастарханың босаға ірге.

Жүгірді кара мысық әлде қалай,
Жау болып шығакелдің ататындай.
Япырай қандай пасық, арам едің,
Бауырды күнің үшін сататұғын.

Арқасы жалғыз алла, оқу, өнер,
Өзеннің өткел бермес саласымын.
Анайдың бес баласын білсең ессіз,
Кешегі құл, жәдігер баласымын.

Атамыз- Шорман мұса Қаныш еді,
Танытқан алты алашты әлемге бір.
Айтқаным өкпе, назбен, намыс еді,
Дем берген демеушінің к-іне кір.

Жыланды үш кесседе кесірткедей,
Атаның нақыл айтқан сөзі қандай.
Соншама не көрінді есірткендей,
Ақымақ, түбің таяз, сорлы мандай.

Өнердің шет жағасын алған бүгін,
Тұрармын сенен биік қияда мен.
Сен түгіл, жете алмаған ата- тегің,
Жапалақ жалп- жалп еткен ұяда сен.

***

Қара құсым жапалақ,
Бүркіт болам деген күн.
Жақсы қалып қападақ,
Шықпай дауыс өшкен үн.

Сұңқар менен лашын,
Ылай суда қалған кез.
Көкке керіп құлашын,
Қанаты бүркіт талған кез.

Қарсақ, түлкі жиылып,
Қасқыр болған осы кез.
Қанатынан қиылып,
Торға бүркіт түскен кез.

Ер арыстан мертiгiп,
Апанында қалған кез.
Арақ, наша елiртiп,
Қылмыс жолын салған кез.

Бүлдіршiндей жас қыздың,
Арыздыққа барған кез.
Дәм атасы нан, тұздың,
Иiсiн арақ жарған кез.

Нелер сұлу қыздардың,
Басын доллар алған кез.
«Қияда тұрған күздардың»,
Мүжiлiн, құлап қалған кез.

Ру, таныс, доллардың,
Хан тағына жеткен кез.
Талай жақсы ұлдардың,
Есiктерден өткен кез.

Буына доллар піскендер,
Дүние кiлтiн шешкендей.
Арыз жолға түскендер,
Жұмақ кешiн кешкендей.

Ғарыш пенен әлсiздiң,
Шын далада қалғаны.
Доллар досы болғанның,
Болып тұр ғой жалғаны.

Ары тапталған сұлудың,
Барынан да жоқтығы.
Мың есектен жоғары,
Арғымақтың шоқтығы.

Ана деген атақтан,
Кет аулақ жезөкше.
Ит пен мысық жорғалап,
Не көрмеген бұл бөксе.

Доллар қуған сұлудан,
Кемпір артық сексенде.
Далада қалып сөрларсың,
От пен жалын өшкенде.

Сексендегі кемпірдің,
Ары таза, намаз бар.
Жезөкшенің көптігі,
Артып алар «камаз» бар.

Жұмақ болған бір кезде,
Алты алаштың даласы- ай.
Негр, қытай таптаған,
Сорлы қазақ баласы- ай.

Көріп тұрып осыны,
Бітпес жүрек шарасы- ай.
Қыз бен жігіт ойланып,
Бір мезет артқа қарашы- ай.

Қаныш сынды ұл тапқан,
Бұл да қазақ анасы- ай.
Ары үшін қиған жан,
Қазағымның данасы- ай.

Ана болар сұлудың,
Ар, намысы тапталмас.
Бұлай болғың келмесе,
Ана сүті ақталмас.

***

Қара құс, болып бүркіт шыңға шықпас,
Пышақты ақ алмастай қынға сұқпас.
Болса да бүгін адам, негізгі жоқ,
Кейбір жан адал арлы сөзінді ұқпас.

Қай ана тұрсаң ойлап бала таппас,
Шын жақсы алса дағы жала жаппас.
Салсаң да қап түбіне бізді тығып,
Күндерде тесіп шықпай ода жатпас.

Қыс түссе өзен болмас, мұз боп катпас,
Ер жақсы қысылғанда, Ерді сатпас.
Берсе де қазы, қарта, ықылассыз,
Ас болып ішіңізге сенің батпас.

Шындықтап кетпес алыс, ар мен ұждан,
Бірінші сұралатын ұл мен қыздан.
Ін қазған мың жапалақ болғаныңша,
Бүркіт бол, көрінетін айдып күздан.

***

Жақсының өзі өлсе де, сөзі қалған,
Игерген оқу, өнер көзі қалған.
Япыр-ай, Алла әмірі, амал нешік,
Ойасаң жақсы өліп, езі қалған.

Ешкімге опа берме осы жалған,
Жете алмай арманына әркім қалған.
Көрем деп, әлде бірде жетемін деп,
Жақсының тірлігінде көзі талған.

Өмірдің жалғаны үшін басты сатқан,
Зардабын бұл шитіктің жақсы татқан.
Қас емес, досың емес, кей туғанның,
Ісіне қайран жүрек мүз боп қатқан.

Япыр-ай, ертең олда өлмес пе екен,
Алланың әміріне көнбес пе екен.
Туысқа жалған үшін, кетсе қырын,
Алдына баласының келмес пе екен.

Ойласаң ар мен ұждан тұр емес пе,
Жемісі ақыл, сабыр, нұр емес пе.
Жалғанда «түлкі болып» сүрген өмір,
Өткінші жаңбыр, сынды құр емес пе?

Менде жоқ, сенде бар деп тарылмаймын,
Туыстан артық адам таба алмаймын.
Бірақ та жалған үшін кеткенінді,
Алдында ер шындықтың жаба алмаймын.

22.05.2004 ж.

***

Арам пасық,
Ісі сасық қуған өсек.

Сағар кетер,
Түпке жетер болып төсек.

Болып пана,
Өзі дана талтаңдар.

Көрсө дөкей,
Болса өңкей қалтаңдар.

Болса кіші,
Болмас ісі кекжиер.

Сондай сандар,
Білген жандар тек жүрер.

Ішіп «асын»
Қасып басын ісінер.

Дөкей сөзін
Іштей өзін түсінер.

Болып мамық,
Салып жастық бастыққа

Ашып шампан,
Тост көтерер «достыққа».

Жүрегіне,
Тілегіне қосарға

Балқып өзі,
Беріп қазы асарға.

Сіздікі не,
Біздікі не алыңыз.

Бір көсіліп,
Шын шешіліп қалыңыз.

Жолынды оңдар,
Міне доллар сіздікі.

Болдык сүйеу,
Болмас басу біздікі...

... деп көсеңіз,
Сіз білсеңіз боскені-ай.

Үшып Дөкей,
Жегіп өңкей өшкені-ай.

Қайран доллар,
Сені қолдар кеттіме.

Іс шегіне,
Өз түбіңе жетті ме?

***

Терең ой, ақыл, білім, төзім досың,
Аса алмас сонда өзіңше жүрген қасың.
Ар, ұждан, қайырымдылық, етсен еңбек,
Сол кезде сінер бойға ішкен асың.

Алыстан қия-шыңды көрсең биік,
Секірме шығамын деп болып кесік.
Арамдар жылап сынды өрмелеген,
Сыпсада кетіп құлап ұн боп сүйек,

Қия, шың, асқар таулар мұнарларынған,
Неліктен «жылан» соған құмарланған.
Тырнақпен қыран «бүркіт» бір қысқанда,
Басынан айрылмай ма жұмырланған.

Япырмай таң ғажайып өмір жолы,
«Бірде жаз, бірде боран» неткен долы.
Жыландай шашып уын, есіңе ұста,
Арамның қия-шыңға жетсе қолы!

Есті адам күресе біл, адалдыққа,
Жол бермей шашар уын арамдыққа.
Жіберме, келсе қолдан көр наданды,
Бұра көр, болсаң адам ғадылдыққа.

Тигізбе шын кесірін адал жанға,
Келешек нұрын шашар атар таңға.
Қолыңнан кетсе келмей, амалың не,
Тапсырда отыра бер, тұз бен нанға!

Эпилог

Сағындым, қайран інім, қайдасың деп,
Әлде қыр, әлде мүмкін сайдасың деп.
Жас келсе бұл сағыныш неткен астық,
Ойлама іздеп отыр пайдасын деп!

Ауруға жаттым болмай жеңбесін деп,
Шынымен келмей тағдыр көнбесін деп.
Келгенде алпыс үшке «Пайғамбардың»,
Ой еді, ұрпақ «іріп» сөнбесін деп!

***

Сол арман, жаман туыс «дау жан жалы»,
Білмедім осы өмірден не таңдары?
Не ыстық, не суыққа мейірімі жоқ,
Бір кезде жүрсе дағы тек жандары.

Япыр-ай, Абай айтқан болдым Оспан,
Кезінде тобықтының басын қосқан.
Не аға, не ініден көрмей мейірім,
Жан болдым, жаяу сынды жолды тосқан.

Талпындым өмірідме татулыққа,
Кетпе деп жазықсыздан қатусыққа.
Алыстан сыйласатын жат сияқты,
Бары сол кез келгенде амандықта.

Япыр-ай, тастан қатты боларлықтай,
Жапанда жалғыш ағаш соларлықтай.
Не болды аға, інім, мейімің жоқ,
Барма күн, осы әдетті қоярлықтай?

Менде де, сендерде адаған бақ,
Кезінже бәрімізде болды да «тақ».
Япырай, артың алпыс, алдың сексен,
Ойлайтын туыстықты біреуің жоқ!

Осымен өтсе де өмір, қоямызба,
Немесе бұл әдетті жоямызба?
Тірлікте мұз сияқты көңілменен,
Астына қара жердің сыйамыз ба?

Бір, бірлеп, бір кездерде саламызда,
Окінің сонда бармақ сорамызда.
Өлген соң «Қайран, Оспан»- деген Абай,
Шашылған тобықтыдай боламызда!

Арман жоқ, ыстық мейірім, жүрек болса,
Құшақтар бауырым деп білек болса.
Япырм-ай, қалдым жалғыз Абай сынды,
Шынымен жүректері бөлек болса!

Арнайып таң нұрындай жақсыға кең,
Бір өзі карап тұрсаң аспанға тең.
Игеріп оқу, өнер, болып камқор,
Халқына болып жүрген жаға мен жең!

Сыйладым, қимадым да жақсыны мен,
Болған соң, ақыл, мінез, өзіме тең.
Япыр-ай, тар жол, тайғақ кешулерде,
Адамға болатыны жаға мен жең!

Көп болса қайран жақсы өмір гүлдер,
Өсер еді тәрбиемен ерген «төлдер».
Осынша ақыл айтар келешекке,
Кей надан осыны айтшы, өзі кімдер?

***

Жарқ етер кара көздің ұшқынындай,
Өзеннің жарға соғар тосқынындай.
Кісі еді, жанға жара, ойымда арман,
Бұл сырды жария қып ашқанындай.

... Жан еді ойы зерек, арманы бір,
Жайнаған ормандағы ол қызыл гүл.
Маралдың еркесі еді, мөлдіреген,
Айтуға, сипаттауға жетпейтін тіл.

... Шамшырақ жарқ етті де сөнді бір кез,
шарпып бетті, өрттейін өтті тым тез.
Дариға балдай кезен өтті деуге
Бүгінде жүрегімнен табылмас сөз.

Есімде жаудыраған кара көзің,
Өлгенше мен сендікпін деген сөзің.
... Мезгілсіз соққан дауыл толқынында,
Дариға кете бардың сол бір кезің.

Менде бір, қуған арман әркім сынды,
Қалайша бұзып қоям асыл мұңды.
Ойласан бұл тіршілік, құр сияқты,
Сындырып алғаннан соң ойын қынды!

***

Кейде бір, көңіл шіркін толқиды кеп,
Қайдағы, қайдағысы бойыңды жеп.
Ішiнен мың ғажайып, алдымазан,
Ес бiлер арттағыға айтайын деп.

Жақсы не? – ер шындықты жақтау екен,
Өлгенше ар, ұжданды сақтау екен.
Болса да толқын сынды кейде көңiл,
Түбiнде қанағатқа тоқтау екен.

Парызын ата-ананың ақтау екен,
Жөн iске бас көтеру, бұқпау екен.
Өмiрдiң тар жол, тайғақ кешуiнде,
Өлсеңде Ердiң басын сатпау екен.

Досыңа адал ниет, ақ дастархан,
Қысылса көмегiңдi аяма жан
Өмiрде алтын, күмiс артық емес
(Табылған маңдай термен бiр үзiм нан)
Сол артық еңбекпенен табылған нан.

Ойлаған толқын ойдың жаманы дерт,
Апаттың кесiрi көп, мезгiлсiз өрт.
Өмiрде есте қалар, ұмтылмастай,
Жақсыға айнымаған берiлген серт.

Өмiрде толып жатыр, айтарға көп,
Жамандар қыркүйекте шабылған шөп.
Кең ашып құшағыңды еткiн құрмет,
Ер жақсы ақыл айтса жаныңа кеп.

Болсаң сен өмiрiңде ер адамды,
Шалма сен, адал, арлы шын қадамды.
Қорлама, зорлама да есiңе ұста,
Ая сен санасы кем шын наданды.

Ляма жыландайын сұм арамды,
Қиында кеуде бөліп, бас аларды.
Ля сен, сыйла тағы етіп құрмет,
Тар жолда төс соғысын дос боларды.

***

Білімнің ойлада біл дана жағын,
Сонда бір жапатының сенің бағың,
Өмірде ауыз тимей кетпе балам,
Өзіңді сылап тұрып берсе ағын.

Ақ астың исесі бар, киесі бар,
Тең болған аққа ғана, ұждан мен ар.
Нақылып үлкендердің ұқсаң сөзің,
Өмірде өтесің сен болмайды қор!

***

Таң нұры сепкен сәуле жер бетіне,
Әр нәрсе болған қымбат өз кезінде.
Тарихтан ғылым, өнер, алып орын,
Жалғасын, ардақталған жер жүзінде.

Тек ғылым ашар көзін тарихтың,
Рухани сәні болып бар халықтың.
Шырағын бар әлемге жарқыратың,
Көруге бізге жазған сол жарықтың.

Ашылған ғылымменен тарих сыры,
Кетседе сан миллион оның жылы.
Халқына тарихты берген ашып,
Тек қана ғылым қуған қызбен ұлы.

Не өшпес, өтсе ғасыр, тек тарих,
Ұрпаққа болып мұра қалған әр кез.
Атағын Отанының шығаратын,
Тағы дағылым қуған ұлменен қыз.

Езгіден шын құтылдық бүгін қазақ,
Орыстың құлдығында болған мазақ.
Ұл мен қыз ақылы бар, білімі бар,
Сөндірмей тарихты жалға ұзақ.

Тарих өткені бар, келері бар,
Ұрпаққа сүт беретін анасындай.
Ғылыммен із қалдыруға, өшпестей ғып,
Ұл мен қыз болар оның панасындай.

Жанар еді сонда қазақ шырақ өшпес,
Өмірдің талқысына жақсы төзбек.
Қайтеді тарихты, келешекті,
Кейбір жол, білімі жоқ, түкті сезбес?

***

Ақыл, сабыр, парасат, бойына бітер жақсының,
Өле-өлгеніне өзгермес, кім болсада өмірде.
Өсек -өтірік, кекшілдік, ісі болар бақсының,
Өзгермес те, жүрер де, пасық, падан қоңілде.

Жақсы адамның жаны жай қорғасындай балқыған,
Іс түссе де басына өзін-өзі тежеген.
Ісік кеуде, өзіндік «дариядай шалқыған»,
Арам пенде, адалға сұм қанжарын кезеген.

Ұл мен қызын жақсының жалғыз Алла сақтасын,
Келешекте халқына, шын қамқоры тиетін.
Қандай жағдай болса да, кезіктірме арамға,
Бұлталандап, бұлданып, өз арамы сүйетін.

Көрмесемде, көрсемде, ер жақсыны сыйладым,
Түзу жолдан өмірде, өз бетімді бұрмадым.
Егесе де, жықса да, шетке теуіп кетседе,
Наданға қармақ құрмадым!

***

Япырай, бүгінгі күн қандай болды,
Күн мен түн, санайтұғын сандай болды.
Келгенде 63-ке, пайғамбар жас,
Көрерім алда қандай маңдай болды?

Ұйқысыз өткен түндер жанға батты,
Оянам жоғалтқандай кейбір затты,
Алғаным ес білгелі еді алғыс,
Жасаған неге болдың маған қатты?

Кейде бір жан қиналып, ойға батам,
Басымнап өткен өмір еске түсіп,
Корем деп ойлап па едім, бұл бейнетті,
Жасында Пайғамбардың ішті кесіп?

Бұл өмір тұрсаң ойлап күрес екен,
Өтетін қилы-қилы белес екен.
Жарық еткен найзағардай жастық өмір,
Жас келе бұлаңдаған елес екен!

Қажысам ауруды ойлап ойда болмас,
Жұмыр бас, Алла әмірі қайда қалмас.
Конессін, қонбессенде, амал нешік,
Барлық жан, қалқып, толқып айда тұрмас.

Қорықпан ажалды ойлап жұмыр басқа,
Бітгім деп айта алмаймын тілім тасқа.
Жақсы еді, болып қорған тұра тұрсам,
Сырымбет, Ботакөздей екі жасқа.

Немерем қойған атты Аспан еді,
Уайым қуанғаннан қашқан еді,
Алладан үл болса деп немерені,
Ер Жәкен, сұрай-сұрай тосқан еді.

Тілекті жалғыз Алла берді маған,
Соңымнан Аспандияр ерді маған.
Көргенде 63-те еркек кіндік,
Көрінер кеңейгендей өріс жаған.

Өмірде қуаныштың шегі болмас,
Жаманның жеті атадан тегі болмас.
Адамның осы өмірге келгеннен соң,
Көтермес ауыр-жеңіл жүгі болмас.

Төземін бұл бейнетке амал нешік,
Артымда Аспандияр алтын бесік.
Арманым осы өмірде болмас еді,
Болса егер аман-есен босаға есік.

Жан Аспан, атаң дәрігер болшы сондай,
Ажалмен арпалысып тұршы сондай.
Дертіне аурулардың, шипа жасап,
Ажалдың бетін әрі бұршы сондай.

Атаңдай ақ халатты киші ботам,
Сол жолда қиындыққа төзші ботам.
Бақ берсе, тақ берседе, жалғыз Алла,
Арқасы адал еңбек сезіні ботам.

Арамды семсер сынды жалын бөгеп,
Жеткізбей адалдыққа тілші ботам.
Дақ салмай ақ халатқа өткен Атаң,
Қадырын сол атаңның білші ботам!

Жақсы жан күн нұрындай деген қазақ,
Өмірі әлде ұзақ, әлде азақ.
Қалмаған, қыр соңынан арам жандар,
Тұрса да арттарында күлкі мазак!

Жақсының жайсан жанын күйдіремдер,
Алдыма қайран басын идіремдер.
Болса да қыран Бүркіт – қиып қатан,
Жүлдеген жапалақтай көндірем дер.

Жоқ арам, жағасына қолың жетпес,
Көрсен де қорлық сенен, Елден кетпес.
Өтсе де талай-талай, өмір жолы,
Істеген арамдығың естен кетпес!

Жақсы жан кең жазира дала сынды,
Алдында үлкен-кіші бала сынды.
Арам жан, сен бір шалшық ісі шығар,
Ер жақсы айдын мұхит сала сынды.

Жақсы жан шын қиында, ерді сатпас,
Қан тамған қасиетті жерін сатпас.
Жазықсыз, арам жандар, жара салса,
Шіркін-ай, ер жанына неге батпас?

Бастада шын жанына батты демес,
Арам жан қапияда атты демес.
Надандай шабалаңбай, іштен тынып,
Жерімді осал арам тапты демес.

Тек қана нұрын шашқан бейне пішін,
Білдірмес, өткен өмір өткелдерін.
Қажымас, қайраттанған неткен мүсін,
Кім білген, кейде жасын төккендерін?

Кім жеткен арманына тұрсаң ойлап,
Кетігін дүниенің тұрсаңда ұстап.
Опасыз дүниеге кетіп, естіп,
Тұрмайық арам жынды, ессіз қоштап.

Қимайық, ардақтайық, есті жанды,
Ойлайық, ертең сөнер нұрлы таңды.
Алдыңда жалғыз Алла етіп құрмет,
Сыйлайық, адал еңбек, түзбен нанды.

***

Өткен уақыт қайтпайды,
Алдағы сырын айтпайды.
Жастықта кеткен қателер,
Жемей жанды жатпайды.

Өтпес деп ойлап жастықты,
Айға арқанды лақтырдық.
Махаббат, асыл достықты,
Өзгеден бұрын жақтырдық.

Сұлу қызбен, келіншек,
Сара тұрғын бал болды.
Буына елгіп ғашықтық,
Шығар шықпас хал болды.

Қос анары сұлудың,
Тірес кеуде өр болды.
Жан мен тәні арудың,
Шығар, шықпас бір болды.

Қос анар мен сүйрік тіл,
Жан балқытар шын болды.
Балғын сан мен қыпша бел,
Шыға алмайтын ар болды.

Таңдаған нәпсі, сүйген Ер,
Алдында кемпірдің қор болды.
Балғына жүзі сұлудың,
Болды елес осы кез.

Қос анары арудың,
Болмас та, болмас ішің сез.
Ыстық сұлу, құшағын,
Енді қайтып қыспасын.

Сұлу қызбен аруды,
Мәңгілікке құшпассың.
Отті дәурен басымнан,
Деуге тағы қимассың.

Балғын жас боп, өмірге,
Енді қайта тумассың.
Опасы жоқ, бұл жалған,
Басында әркім тұрмассың.

Жастық өтіп, кәрілік,
Басыңды қалай, бұрмассың?
Қартаймас көңіл жалғанай,
Бұрынғы жастық тұрғандай.

Шыны менен бұл дәурен,
Басыңды артқа бұрғандай.
Туған елмен сұлулар
Ұмтылар іс емес.

Көзден ұшқан арулар,
Ойлап тұрсаң түс емес!
Алпыс үшке келсемде,
Әлі де болса кеш емес.

Өзім өткен жастығым,
Ойлап тұрсам еш емес.
Жастық жалын от екен,
Білмей өткен күйгенді.
Тең болсада төрт түлік,
Ұмытпассың сүйгенді .

Жылпос - арам-ай

Сыртың жылмаң, ішің кір,
Түлкі бұлаң арам-ай.
Болғандай сың өзің пір,
Күнің түспей, қарамай.

Анғал адам, сенеді,
Жан болмас деп өзіңдей.
Көрінерсің, сыландап
Жан ашыры көзіндей.

Жанда нидә сендік деп,
Кіресің ішке жылмыңдап.
Не айтсаңда кондік деп,
Бас иерсің қылмыңдап.

Ішке кіріп сенімге,
Сырын жақсы білерсің.
Байлап басын «өлімге»
Сықылықтап күлерсің!

Күндерде күн бақ тайса,
Кетерсің безіп жапына.
Сызып тастар, сол күні,
Достарының санына.

Қайран аңқау жақсылар,
Қап ұрарсың артынан.
Ұмытылар нан мен тұз,
Бөліп берген ұртыңнан.

Аңқау жақсы, еске ұста,
Арам тілін алмаңдар.
Тар жол тайғақ, кей тұста,
Қапияда қалмаңдар.

К-ге

Із суытпай келетін,
Кетті қайда туысқан.
Қадірінді білетін,
Жат болды ма туысқан.

Күн де түнде өтеді,
Ойлап тұрсаң осы кез.
Ортамызда жүрсінші,
Ойлан тағы, шешіп тез!

Орта жастан асқан шақ,
Толғандырмай қоймайды.
Басыңда бақ, аста тақ,
Туысыңдай болмайды.

Бүгінгі күн, ертең жоқ,
Өтеді де кетеді, қайтпайды.
Алпыс үште ер Жәкең,
Енді саған айтпайды.

Опасыз жалған осы кез,
Әр нәрсенің ауыры- ай!
Жаман жақсы болса да,
Өртеген ішті бауыр-ай!

***

*Қуан құдамның
алпысқа келген мерекелі тойына*

Ағайын туыс дос- жаран,
Тойға келген бүгінде.
Тойлайық та жырлайық,
Сары арқаның көгінде!

Тілейік біз ақ ниет,
Ақша қардай көңілден.
Той иесі Қуанға,
Алпыс жастық өмірден.

Қайырлы болсын Қуанжан,
Алпысқа келген қызығың.
Токсан үшке бұлардай,
Сенің де жетсін сызығың.

Әкең тіккен орданды,
Ертіп ұрпақ кеңейтсін.
Жетіспеген кемтігің,
Қатарыңмен теңілтін.

Оқып білім жастайын,
Өмірден алдың үлесті.
Өзіңнен алып тәрбие,
Соңыңнан еріп үл өсті.

Игеріп оқу, білімді,
Есейдің еңбек жасыңнан.
Шыдадың да төздің сен,
Өтсе де қиын басыңнан.

Қарсы тұрып қиынға,
Істедің еңбек аянбай.
Бүгінгі күн ағасың,
Озің туған Баянға.

Раушан, Қуан бас болып,
Үлгі бердің жастарға.
Жас та болсаң бас болдың,
Қатар жүрген достарға.

Өткіздің тағы басыңнан,
«Ақ пен қызыл жорығын».
Қиянатпен бөліспей,
Халқыңның мүлігін.

Халқың қорғап сен жеңдің,
Абырой беріп басыңа.
Алғыс алдың еліңнен,
Келгенше осы жасыңа.

Алғыс алдың әрқашан,
Жас пен кәрі үлкеннен.
Сүйеу көрдің өмірде,
Сүйген жарың Рекеңнен.

Парасат, әзіл жарасар,
Кең пейілді жандарға.
Өркім құмар тірлікте,
Өмірдің жолып таңдауға.

Тізе қосып екеуің,
Үлесін өмір алдыңдар.
Ұялмастай ұрпаққа,
Ізгі жолды салдыңдар.

Басқардың Қуан еліңде
Жас болсаң да сен көпті.
Өзіңнен озып бұл күнде
Игерген білім ұл өсті

Ербол, Марат, Рүстемің
Болсын ағаң Қаныштай!
Бұқар, Шорман, Мұсадай
Жібермеген намысты-ай!

Мақтан етсең көп емес
Ақ келіндей жерінді
Баян аулы, Жасыбай
Ақбай таудай белінді

Қаныш туған ақ келін,
Сенің де өскен жерің ғой.
Бұқар, Шорман, Мұсалар
Арқа сүйер белің ғой.

Ұрпағың өссін солардай
Ақ келіндей жеріңнен.
Немере сүй Қаныштай
Шорман, Мұса елінен.

Ұстаздық етті Раушан
Мындаған бала түлекке
Мұндай ұстаз балаға
Анасынан бөлек пе?!

Жақсы, жаман өмірдің
Білген әр кез бағасын
Құттықтаған өзінді,
Жағалтайдай нағашың!

01.08.2004 ж.

Қуанышқа

Тойға берген батам

Жалғыз Алла жар болып,
Бақыт берсін басыңа.
Бақыт, дәулет егіз боп,
Ырзық берсін асыңа.

Ар мен ұждан қасиет,
Кетпесін мәңгі басыңнан.
Тар жол, тайғақ кешуде,
Табылсын жақсы қасыңнан.

Артыңнан ерген ұрпағың,
Намысын жатқа бермесін.
Өмірдің қатал сынында,
Тірлікте бейнет көрмесін.

Дәулет құсы басыңнан,
Ұшып, сірә, кетпесін.
Көре алмаған дұшпанның,
Жағаға қолы жетпесін.

Сыйлап өткен ұл мен қыз,
Алдыңнан кесіп өтпесін.
Дәм атасы нан мен тұз,
Дастарқаннан кетпесін.

Абырой, атак, ұжданың,
Жақсыдан азға көнбесін.
Ұрпағың өсіп, жетіп ер,
Шырағың мәңгі сөнбесін.

Жоқтау

*Әкесіне арнап
Нүргүлдің жоқтауы*

Жан әкем, қайран әкем кеттің бүгін.
Жалғаннан, пәни аттап жеттің бүгін.
Айтайын, өміріңді, қайран әке,
Алдында көпшіліктің, зарлап бүгін.

Он бесте трактор мен соқа мініп,
Еліңе болсаң да жас еттің еңбек.
Жиырмада мұғалім боп бас көтеріп,
Әпердің ата- анаға еркін теңдік.

Жиырма мен қырық жастың арасында,
Өсірдің үш партия ұрпағыңды.
Жауыңа арыстандай айбатты боп,
Бермедің намыс түгіл ұрпағыңды.

Өмірдің тар жол, тайғақ кешуінде,
Болсаңда отыз жаста бастай болдың.
Ақыл, ой, қайсар мінез арқасында,
Дұшпанға атылатын оқтай болдың.

Шешпеген шаруа өтпеді өз басымнан,
Сүрінбей өте білдің дос, қасыңнан.
Тура жол, қайсар мінез арқасында,
Елінде көзге түстің сен жасыңнан.

Досыңа пана болдың қорғандайын,
Қасқайып дұшпаныңа тұрғандайын.
Құлдардан шықты, кәне, айтыңдаршы,
Қай ұлың осы әкемдей болғандарың?!

Жақсының жөн сөзіне тоқтай білдің,
Жарлыны жетім жесір жоқтай көрдің.
Қисынсыз қарсы келген дұшпаныңды,
Астыңа жастық сынды жастай білдің.

Ойсызға ойды қосып, қоштай білдің.
Жақсыны қадір білген достай көрдің.
Егескен, көре алмаған дұшпандары,
Әкемді жанып тұрған шоқтай көрдің.

Осылай жақсы жанды сүйіндірді,
Дұшпанды көре алмаған күйіндірді.
Нағашым баста биге тартқан-әкем,
Қалғанын қойдым жауып жиендерді

Балта би, нағашымдай кесім айтты,
Қараны ақтан бұрын шешім айтты.
Қарамай бет жүзіне дос пен дұшпан,
Әділдік қарсы тұрып кесіп айтты.

Қош есен қайран әкем, балғын әкем.
Жақсының жүрегінде қалған әкем.
Өмірде ел намысын, ер намысын,
Дұшпаннан жұлып, тартып алған әкем.

Тусаң да рулы елдің Құлдың ұлы,
Шаруаның жанұясы ортасында.
Арпалыс, кері кету кезеңінде,
Тіріңде болдың бірақ елдің ұлы.

Дұшпанға найзағадай болған әкем.
Жақсыға гүл- жазира қорған әкем.
Өлсең де өлмегенің осы болар,
Алдымда ұлы тұлға тұрған әкем.

Аларың алла алдында жұмақ болсын.
Адал жан мәңгі сонда тұрмақ болсын.
Жауына жолбарыстай, досқа қорған.
Артыңда дәл өзіңдей ұрпақ болсын.

Құдам Мараттың отыз жасқа толған күніне

Маратжан, бүгін отыз, ертең сексен,
Зымырап уақыт өтер, сағат сынды.
Жастықта босқа өткізген кейбір күндер,
Ойласаң, жасың келе ағат сынды.

Денің сау, басың аман, бақ пен тағың,
Алланың нұрын себер бағы болсын.
Артыңнан ерген Рүстем, Алдиярың,
Көзіңнің қарасы мен ағы болсын.

Дұшпанға намысыңды бермей тұғын,
Ақылдың торға түспес, кең шары бол.
Қаймықпай дұшпанына ермей тұғын,
Ерболдың білегінде семсері бол.

Қосағың, Алдияр мен аман болсын,
Қуаныш, Раушанның тірегі бол.
Артыңнан іні болып туған саған,
Рүстемнің қамқор аға жүрегі бол.

Жүрегің, тілегі мен бірге тартар,
Көп болмас мен сияқты нағашылар.
Болсаңдар бірің қорған, бірің дауыл,
Ұрпақтың Қуан құрған бағы ашылар.

Әрі апаң, әрі жеңге шынарыңды,
Сыйлап өт Эла сынды құмарыңды.
Өсір сен, білім, өнер алып беріп,
Матипуда Алдиярдай тұмарыңды!

Сен отыз, әкең алпыс, ұлы тойы,
Жарылғап жалғыз алла десін қабыл.
Тұрсаңда шың қияда, есіңе ұста,
Қасынан ғаріп, жесір, өзің табыл!

Алғысын көпшіліктің кетпе басып,
Болдым деп кейде бірде сырғып тасып.
Ұмытпа, адалдықты Марат жиен,
Ағаңнан Қаныш сынды кетсеңде асып.

Сыйлап от Ерболюнды, кетсе де көз,
Тайдырмас айдын мұздан тағы сынды.
Ақыл мен парасатты еткен құрмет,
Ұмытпа, мен сияқты нағашыңды!

Бір мезет қатты ауырғанда

Қатардан қалып,
Отырмын налып, бүгінде.

Жүруші едім,
Күлуші едім, тегінде.

Тән жарасы,
Сен қарашы, үңілде.

Кім көрмейді,
Не жүрмейді, көңілде.

Жанға батты,
Ауру қатты, өтті бірақ.

Сол кездерде,
Кей ездерд,кетті жырақ.

Балғын торпақ,
Туған ұрпақ, кетпеді.

Сенсең сен бір,
Айтуға тіл жетпеді.

Болып құрақ,
Жағып шырақ,зыр қақты.

Папашым деп,
Әлпешім деп, үн қатты.

Мұндай жандар,
Кіндік қандар, өшпеген.

Әке болмас,
Ана болмас,кешпеген.

Басыма бақ,
Астына тақ, бала көр.

Жалғыз алыа
Түзу жолға сала көр.

Алсын қалап,
Таудай талап, «торпағым».

Болмас әңгі,
Өшпес мәңгі ұрнағым!

***

Көңіл суып,
Ой туып, жалындаған көңіл -ай

Бірде олай,
Шын солай, қақарланған өмір- ай

Алды, артыңды,
Не тартыңды ойлап қана қойдың ба

Әлде соған,
Болған «қоғам», тіліне оның тойдың ба?

Жылтыр жүзі,
Болған кезі талтаңдатпай қоймаған

Қырын қалмай,
Бөліп алмай, бір құлқыны тоймаған

Еріп соған,
Болған қорған, айтшы, кәне кім еді?

Жарқабақтан,
Жанасактан, сұрағаның «ін» еді.

Өткен күнің,
Сенің үнің, бүгін неге шықпады.

Көріп қырын,
Ішкі сырын, әлде, сорлы ұқпады.

Шын адамдар,
Шын қарамдар, ойла кімді жықпады?

Қорлығы да,
Зорлығы да білсең естен шықпады.

***

Келген жаның,
Тамған қаның, туған жер.

Нұрлы таңың,
Бірге жаның, туған ел.

Кеттің алыс,
Қалды қалыс, сол кезің.

Балғын жастық,
Көңіл мастық, есінде ме әр сөзің

Таудай талап,
алдың қалап, оқу, өнер шырағын

Қосып қадам,
Болдың адам, еңбек болды тұрағың.

Болса да ауыр,
Болды тәуір, еңбегінде, бәрі де.

Көріп санат,
Көріп қанат, өрледің де, ұштың да.

Балғын жүзді,
Қара көзді, сүйдің дағы, құштың да

Болған қандай,
Атқан таңдай, сол бір кез...

Атқан оқтай,
Рас жоқтай, өшті тез.

Дүлей күштей,
Көрген түстей, көрінді де бәрі де.

Алды тәтті,
Арты қатты, удай болды зәрі де.

Жассың көңіл,
ошті өмір, батқан таңдай сарғайып.

Ұлы күшке,
Өткен іске, отырамын таң қалып...

***

Ағын суды бүрма теріс,
Оңға ісің баспайды.

Ешбір жанға, қылма зорлық.
Болған түбі басқа корлық.

Шалғын көкті жұдмашы.
Озіңе бәле қылмашы.

Адал жанға, атар таңға,
Қарсы зорлық қылмашы.

Әділ іске, ұлы күшке,
Білсең қарсы тұрмашы.

Әлсіз жанға, адал нанға,
Қамқор етте, басыңды и.

Берген баққа, аста таққа,
Бол риза, қанағат, аспаңыз.

Болдым, толдым, бәрі деп,
Ойла құрбы, таспаңыз.

***

Қаршыға, бүркіт, лашын,
Жайар көкке құлашын.
Ақ, қарасын адамзат,
Ойла кімнен сұрасын.

Бірде айда, бірде көк,
Кердең қағып тұрасың.
Әлсіздерге болып бек,
Ағын суды бұрасың.

Дүниенің тұтқасын,
Ұстап бір кез қысасың.
Ойламайсың бірақ та,
Қиядан қашан ұшасың.

Теңге, доллар көз құртты,
Жылжып кірер, қойныңа.
Артып бірақ кетерсің,
Көп кінәні мойныңа.

Алтын, күміс, гаухардан,
«Шахарыңды» қаптадың.
Нелер сұлу, арудың,
Ар намысын таптадың.

Түнде, күнде, өзіндік,
Деп барлығын қорладың.
Әлсіз бенен жарлыны,
Жалмауыздай жалмадың.

Көрген түстей өтерде,
Шалқып болай болғаның.
Су түбіне кетерде,
Доллардан соққан қорғаның.

Ойла, бірақ кеш болар.
Ар мен ұждан нәсіпті.
Арты құрдым су болар,
Қуған жалған кәсіпті.

Күн нұрындай өмірді,
Қадірле де, сүйе біл.
Ақша қардай көңілді,
Қара жердей қылма кір.

28.09.2004 .ж

С-деген азаматқа

(бір тойымы болмаған)

Дүние жатқан тұтқасын,
Мәңгі кімдер ұстаған.
Ұстай алмай, мәңгілік,
Азба жарға ұшпаған?

Қанадай ыстық сол «тұтқа»,
Коргеннің көзі тоймаған.
Жетсе қолым деп арман,
Деп таларлар қоймаған.

Жеткеннің қолы жабысып
Бірде босап, бір қысып.
Көбелектей айналар,
Бірде тоқып, бірде ысып.

Біреу ұзақ, біреу аз,
Үстаған алтын тұтқаны.
Қақпасын ашып тығам дер,
Аз болғандай жұтқаны.

Талтаң, талтаң басады,
Жеткенің қолы тұтқаға.
Ұмытылар бәріде,
Жүргені еніп бұтқада...

Күнің көзін қатқалар,
Көлеңкесі мендік деп.
Алдында «Дөкей» қалтырар,
Осының бәрі сендік деп.

Тұтқаны тартып күржиер,
Басқадан асып ұшқансоң.
Тұтқа түріл, қақпада,
Ашылар талай жұтқансоң.

Қолда шаршап ашылар,
Татмайтұғын күш қайда.
Желігінде басылар,
Мәңгі ұстар к-т қайда.

Өмірдің жалған тұтқасы
Еріп бір кетер мұз екен.
Ағымдық армен, парасат,
Қадырлы нан мен тұз екен⁷.

01.02.0 2005 жс.

---

7. Бір жыл жастайынан үзенгіге аяғын салып, ат жалын тартып мінген, Коммунистік партия кезінде белгілі қызметкер, бірақта халыққа деген ешқандай қашқыры болмаған, найдасын ойлаған адам.

Бір азамат «құрдасыма» інілерінен

Жүрекке бойлап,
Тереңнен ойлап,
Көрдінбе бұл кезіңді.

Нені сезін,
Кімнен безіп,
Мезгілсің кімге сөзіңді.

Ақыл, ойға ептісің,
Қырқасында жетпістің,
Бурадай неге шабыңды.

Ойландың ба,
Толғандыңба,
Қай Құдайға табыңды.

Өткенді ізіп,
Ақылдан безіп,
Не көрінді осы кез.

Кәрі «терек»,
Кімге керек,
Ойсыз, мисыз, шайпау саз.

Мұнды емшің,
Жынды емессің,
Бөтенге кеткен есең жоқ.

Көзіңді шұқын,
Маңдайдаңнұқып,
Көрсетер, өлді, шешең жоқ.

Сатып байдан,
Алдың қайдан,
Айтшы қайдан, бұл малды.

Өлді әке,
Болдың жеке,
Емдей қарау ұтқалды.

Қатып желкең,
Болдың үйкен бәріне ие болдыңда.

Келді бақта,
Берді тақта,
Жетіліп жылдам толында.

Откен күнді,
Айттар мінді әліде тірі көздер бар.

Тұқым егіп,
Бие жегіп,
Сүйреткен шана іздер бар.

Қол шапаға,
Деп қалаға әкең жеккен «бие» бар.

Киіп тымақ,
Тисы тамақ,
Шана сызған ішке бар.

Қалаға деп,
Болаға деп,
Жеткізем деп тамағын.

Жолға кеңің,
Бие мініп,
Киіп әкең тымағын.

Болсада ауру,
Болма деп зәру,
Осылай тамақ тасыған.

Ұмытып халды,
Бақты малды,
Мінін өзін қалаған.

Жетті қолын,
Болды жолың,
Жастай қалқын, шықтың сен.

Арқасы әке,
Ақылды шеше,
Айтшы нені ұқтың сен?

Жирма астыға келгенше,
Жамаң, жақсы білгенше,
Бауырында Әке бұқтың сен.

Арқасы жиен,
Әке, шешен,
Дұшпанды әр кез жықтың сен.

Болдың ие,
Әкең өте,
Қолда бардың бәріне.

Жігерде болды,
Ақылда толды,
Жететіндей әліне.

Үнімет қолдап,
Ақшаны малдап,
Қолдады барлық жастарды.

Сондықтар олар,
Келер ұлдар елді, менен басқарды.

Соның бірі,
Болдыңі ірі
Сенде олардан қалыспай.

Қоймадың ғой,
Болмадың ғой,
Аржағына барыспай...?

Бердің оқу, оқыдық,
Болсада қиып тоқыдық жерқылмай сені дұшпанға.

Берген манат,
Едік қанат қуанбадың ұшқанға.

Қайран шеше,
Білдік аса зорлаған сені, оқыт деп.

Оқытты сені,
Асырап мені кісе де,
Әке шокпыт деп.

Әкеден қалған
Өзің алған өрбіген малдың негізі.

Жылқы, қойды, қойғанда,
Сиыр, ешкі сойғанда,
Қайда қалды өгізі?

Япырай, бүгін
Піскенде егін өкінсің біздерге.

Қуаны жоқ,
Уану жоқ.

Інге тығып,
Көзін шұқып неге малға салмадым.

Бірін «қазы»,
Бірін «тазы» солай қылып алмадым?

Шашты кетті,
Түйке жетті болмады деп қайрымы

... Дег зорлайсың,
Бір қоймайсың көрмедім деп пайданы.

Болдың күшті,
Ұлдар өсті барлық байлық басында.

Қоланды ғой,
Ұлғайды ғой төрт құбылау қолында.

Шынымен қалай ұмыттың,
Әлде бүгін құнықтың тарихты жабуға.

Қартайғанда мұның не,
Өткенді қозған құның не,
әлде басқа табуға.

Откеңінді білетін,
Дос пен дұшпан күлетін,
Әліде тірі кездер бар.

Шегін, шегін, ел болса,
Әліде жеңер күш болса,
Жүріп өткен іздер бар.

Қайран «түлкі»

Жарық күндей жарығын,
Жеткен ыстық көрінді.
Ақылды бас, өзіңе,
Бірден көңіл бөлінді.

Ақыл менен парасат,
Тұл бойыңнан табылған.
Қандай «қасқыр түлкі» екен,
Аш күзендей жабылған?

Сендей жаңғы, ойласаң,
«Түлкі қасқыр» теңбе екен.
Жабуға сені ойлаған,
Қорғаны оның кеңбі екен?

Ақылмен ойлап, абайлап,
Қақпанды тығын құрсайты.
Сүлі «түлкі мен қасқырды»,
Шынғыртып ұстап тұрсайшы.

Көрейік сонда олардың,
Арыстандай болғанын.
Бұзар менеп, жыныл екен,
«Ақылдың» солған қорғанын?

Азу тісін ақсытып,
Аузын біраз керсеөтші.
Қалай екен жауыздық,
Кезіңмен байқап көрсейші.

Құйырығын жұлып қолыңмен,
Терісін тұзға берсейші.
Арыстан мен жолбарыс,
Қадырын бір кез білсейші.

Ақырсада «Арыстан»,
Опасыздық етпеген.
Қу «түлкінің» ойласы,
Түбіне кімнің жетпеген?

Қасқырда ерін тіліне,
Қақпанға түсіп мерт болған.
Сүлі түлкінің ыланы,
Талай жанға дерт болған.

Ұстасаң ұстта құйырығын,
Арыстан мен жолбарыс.
Далада бірде қалмассың,
Таппасаңда мал табыс.

Кетсеңде ұшып Аспаннан,
«Арыстаннан» арман жоқ.
Ұшып кетсең «түлкіден»,
Окініш – ақ, амал жоқ.

«Түлкі» деп көрген зорлығың,
Сірәде естен кетеме.
Қанша золым болса да,
«Арыстанға» жетеме?

Аң патшасы Арыстан,
Қорғаны ғой аңдардың.
Золым «түлкі» әр қашан,
Тажалы ғой жандардың.

Шықсадағы шабын жан,
Алдына «түлкі» барғызба.
Қу «түлкі» деп болған қор,
Әлде көпте жалғызба?

Неліктен «түлкі» көбейді,
Азайтып аңның төресі.
Пайда болды «түлкіге»,
Бажа менен бөлесі.

Жиып алып соларды,
«Түлкі» мырза сербетте.
Арқасында солардың,
«Арыстанды» меретті.

Естіп мұны сол кезде,
Құлағы «қасқыр» ентетті.
«Түлкі» құрған патшалық,
Тиімді деп сертетті.

Бір күн жүріп күржін,
Тапты «түлкі» мырзасын.
Қайрлы болсын «түлкі ене»,
Келген соң өзім ырзасын.

Пайдасын «түлкі» жымыды,
Келгенге «қасқыр» қолпанған.
«Қасеке» енді дос боллық,
Жүріңіз енді жат бастаң.

Күржиін «қасқыр» сілкінді,
Жинап бойға қайратын.
Көрсеткендей мақтанып,
«Түлкі» екеңе айбатын.

Жас етпенен Сарпаға,
Ниетіңіз барма деп.
«Түлкі» екеңнен сурады,
Әлде қазы, жалма деп.

«Түлкі» күліп жымыды,
Қазы, қарта, жал болса.
Апарсалшы қасеке,
Тура барар жол болса.

Ау «Қасеке» тартайық,
Отарына жылқының.
Сенің де жібір «Қасеке»,
Кеуің қалса құлқының.

Деп екеуі табынға,
Кірді жылқы шетінен.
Сілекейдей су акты,
Табамыз деп етенен.

Сол кезде мылтық тарыс етін,
Ұшты «қасқыр» мертігіп.
Құйрығын тығып «кү түлкі»,
Жатты бұғып ситігін.

Ақырын жымжып көрінбей,
Түлкіде кетті алыстап.
Аңшыларда кенелді,
«Қасқырды» сойып қарыштап.

Желе жартып «кү түлкі»,
Бәлем қасқыр сол керек.
Енді өзім басқарам,
Жер шаһарды шын бөлек.

Өзім ғана, өзім зор,
Шамасы жетер қорсақпа.
«Бажа, бөле» жүрінлер,
Оны да бөліп алсоқпа?

«Бажа, бөле» бас иіп,
Сізсіз де, біз шегеміз.
Арқасында біз, сіздің,
Армансыз боп өтеміз.

Қарсақ пенен қоянды,
Бірін қоймай ілеміз.
Сіз көрсеткен жатменен,
Тартынбайық жүреміз...

Сүйтіп «бөле бажамен»,
Ауланға қарсақ жөнелді.
Үстап алып бір – сүйі,
Өздері жең кенелді.

Білмейді мұны «түлкі» екен,
Айтқан сөзге кен деді.
Бөленің айтқан бұл сөзін,
«Бажасы» да жөн деді.

Үшеуін тығып «ұраға»,
Біреун тартты «түлкіге».
Бірақ олар тап болды,
Енкырланған күлкіге.

«Бажа, бөле», неміне,
Көбірек неге болмады?
Деп қана «түлкі» түнеріп,
Олжаға коңілі толмады.

Жарайды деп «түлкі» екен,
Екүйін бұрып тығады.
Алып урап, сілкілеп,
Тамақтан алпы сығады.

Өлтіремін, қазыр мен,
Онаңдағы шыныңды айт.
Өсер шақтың алдында,
Кешірім сурап мұныңды айт.

Деп «түлкі» екен салды ойран,
«Бөле менен бажаға».
Ыза болып «түлкі» екен,
Қалды солды жағаға.

Тамақтан қысын екеуін,
«Түлкі» мырза қантарды.
Апанан шығып жөнелді,
Көтеріп басқа «шатырды».

Қара торғай

Шырылдап қақты қанат қара торғай,
Кеткенсоң жұмыртқасын «қорсақ», «ғалап».
Кезінде сол «қарсақты» қара торғай,
Жүруші еді жүрегіне «пана» санап.

Бишара шырылдама, шырылдама,
Жүгіріп иіне, қамыс пырылдама.
Айырылған жұмыртқадан, сенбе екеңсің,
Сондықтан жермен көкке зырылдама.

Жіктерін қара жартас қылдың ұя,
Таппас деп, жұмыртқамды аялаған.
Бұл жертас, сенен өзге құстарға да,
Жағасын, қиясымен аямаған.

Шырылдап қақыл қанат қара торғай,
Келешек әлде алда, білсең мал ғой.
Қоймасаң сенінді, көп қорсаққа,
Есіңе ой пана болмас қолын «тоғай».

Мысық

Арқаға қағып сипасаң,
Бұландатар құйрығын.
Тәптітті сүтпен ет берсең,
Орындалар бұйрығын.

Сипай-сипай қақсаңыз,
Тізеден төске жетеді.
Риза болған «мысекен»,
Тәптіге ұйқыға кентеді.

Жатып ғажап түс көрді,
Жас етпенен, сар майды.
Бұқпай-ақ ұстап жүр екен,
Талып жатқан торғайды.

Үмтылам деп жас етке,
Шоным «мысық» ыршыды.
Үйқылы ачу, ескен,
Тізесін, ие – тістеді.

Ашуланып иесі,
Мысығын тартты басынан.
Ырылдап «мысық» мол кетті,
Иесінің қосынан.

Үйқыға көзі кейткенде,
Алды мысық кеңірдек.
Жан тапсырды «иесі»,
Асыраған шын бөлек.

Қайран «мысық» пысықсың,
Бірақ сипау сүйетін.
Толай «иен» бар шығар,
Тамаққа тісің тиетін?

Бұлай болса есті жан,
Сенүге жыртқыш болама?
«Мысық» болсын, «ит» болсын,
Жақындатпа, жолама!

Сабынды көл

Жиегінде Баянның, Сабынды көл,
Суың ағар, жайылпы, тасыса сел.
Кірді жуып, сабынсыз кірін ашып,
Болада екен, риза орныққан ел.

Суың салқын, молдірсін, түбін терең,
Сезбегендей еш нәрсе, болып керең.
Танымайтын жандарға болып сұсты,
Шыныменен беремейсің рас рең.

Баянаулы жері тас, тал мен арша,
Болған арман жалпыға рас қанша
Ақбет тау мен Жасыбай мұнарланып,
Тұрғанында ғажайып болар сонша.

Ақ қайың, жасыл арша, тал қарағай
Көрінер жұпар иесің жас баладай
Көк орай шалғын құрақ жағалауың
Қарасаң жасыл қызғылт көз таладай.

Кардон

Жасыл шөп, молдір бұлақ, килы жартас,
Кардонды⁸ Ел мақтаған көрдім алғаш.
Ақ қайың, жасыл арша, салалы тал,
Мөлдіреп таза бұлақ аққан қиғаш.

Шықсаңыз аттан бір кез тау басына,
Дәрідей әсер етер сау басыңа.
Ерекше жұпар иіс, таза ауа,
Ем болған демалатын Ел жасына.

Ортада айдын қорық, Шөкей бұлақ,
Жағасы гүл жапырақ жасыл кұрақ.
Көлі жоқ, Жасыбайдан бар кемдігі,
Халқына дем алуға болған тұрақ.

Шөкейдің жатушы едік ортасында,
Сімірін қымыз, етпен сорпасын да.
Күнінде ақ халаттың мейрамында,
Жүруші-ек асыр салып жартасында.

Үлгі жастары

Достарым бірге оқыған Қайыр, Серік
Бұл күнде асты алпыстан болды «сәби».
Шәкәрім, Жәкітайым, құда Қонан,
Қырықпай, Мағадиым еді Қаби.

Аттарын бәрін жазу болды қиын,
Жүрушек салып асыр, қызық жиын.
Оқыған жеткеншектер ақтап өтті,
Көтеріп орта мектеп, қызыл туын.

Бірі бар профессор, бірі доктор,
Аяғы жақсы маман, білсең шектел.
Үлгінің орта мектеп ұландары,
Әр жерде жүрсе дағы өскен бір төл.

Сұрасаң әр рудан елі «Үлгі»,
Сондада үлгі өнеге берген «Үлгі».
Өсіріп ұлмен қызын, сан тарапқа,
Оқытып қылып адам көрген «Үлгі».

⁸ Бұл Октябрьдің 40 жылдығы атындағы (қазіргі Жаю Мұса) кең шары, Мұрымтал деген бөлімшесіндегі орналасқан жер жұнары еді.

Ортада екі таудың тұрған «Үлгі»,
Жақсыға анасыдай болған «Үлгі».
Адамға қадыр білер, елді сыйлар,
Алдырмас дұшпандарға, қорған «Үлгі».

Бақша бау Қан-ағанның тұр емеспе,
Қарасан көзің тоймас нұр емеспе.
Жамандар мұндай жерді, мұндай елді,
Адамның бар өмірі құр емеспе!

Адамдар бұл өмірдің құлы емеспе,
Бұл жанған отте тұғын пұлы емеспе.
Он үште мүшелі жас келген еп соң,
Жәкеңде осы «Үлгінің» ұлы емеспе?

Ішінде көп қаржастың Ата-тегім,
Рудың таратсаңыз «Құлы» болдым.
Өмірге өзім келген, ризамын,
Таратсан екі аймақтың ұлы болдым.

Ататек, Баянаулы, Керекуден,
Бөлінген, тұған жерден «жекелеуден».
Жылында жиырма тоғыз – «конфискиде»
Кетіпті осы жақа «төпелеуден».

Бір інім өзім менен тудық мұнда,
Қырық бір, қырық төрт жыл санар санда.
Ата тек, Керекеулік, Баянаулы,
Екеуміз Сары-Арқалық осы таңда.

Сондықтан екі отаным, екі аймақ қой,
Жігітке ақтау үшін көп салмақ қой.
Өмірде екі Отаны болған жігіт,
Шынымен сүттің беті «бал қаймақ» қой.

Білгенге мен осылай көрінемін,
Екі елге тең ортаманан бөлінемін.
Сары-Арқа, Сұлу – Баян ортасында,
Болғансоң азаматы шіренемін.

Бітіріп мен оқуды болдым дәрігер,
Еліне Айдаболдың барғам Баян.
Бақ қонған, дұға қонған, Қыдыр қонған,
Жер еді Жаяу Мұса болған аян.

Отыз жыл, отті жастық, еттім еңбек,
Болмады кәрі жасқа, менде мендік.
Салсада алақанға халық мені,
Кей иттеп «Ботен» деген сөзге көндік.

Ит адам, болса да адам, үрер иттей,
Жүрмейме болсаңда ортақ, сені шеттей.
Халқымның арқасында, емін еркін,
Иттерді жүрдім әр кез баса көктей!

Отыз жыл тұрдым, елдің ортасында,
Қазы, жал жедім, іштім сорпасында.
Халыққа жаман дәрігер, атаңбадым,
Маңдай тер, алған білім арқасында.

Алысып өмір, ажал ортасында,
Ем бердім жаңға «демді», салаттыңдай.
Ақтадым елдің берген батасында,
Есінде кәрі, жастың қалатыңдай.

Аты тек туып өскен Баянаулы,
Өткіздім жастығымды етіп еңбек.
Кір жуып кескен кіндік Сары-Арқама,
Мен қайтым, бар болғаннан соң бір күн сонбек.

Жастық шақ өткен, Айдос өзен, саласы деп,
Тотия, далба, жазық даласы деп.
Отыз жыл етіп, құрмет, аялаған,
Өмірде Айдаболдың баласы деп.

Осылай қоштастым Жаңатілек,
Болған соң, өміріме менің ерек.
Жүргенде отыз жылда бөгде ортада,
Тек қана, ақыл, білім болды тірек!

Өмірде не көрмейді жазса маңдай,
Жас өмір, нұрын шашқан екен тандай.
Білетін ер қадырын, еткен еңбек,
Баянның Айдаболдай елі қандай?

Бүгінде бала, туыс, тұған жерде,
Демеймін қалым болар әлде нешік.
Рухым Жаңатілек, Баян болар,
Жатсамда Сары – Арқада, бір төмпешік?

15.05.2005 ж.

Зейнежан

Қызы едің Үлгі, Бабай, Семіз – Бұғы,
Ортада марал сынды секектеген.
Неліктен туған шешең аямады,
«Ақсаққа» бере салды тікектеген.

Білмеді қайран басым бұл «тұманды»,
Қыз едің жігіт түгіл, елге ұнамды.
Жолыма оқу, бөгет болсаңдағы,
Білгенде үгіуші едім ол «кұманды».

Қайтейін қалдым қаны, қайран жастық,
Жүргенде айда көңіл болып мастық.
Өмірде қандай адам, ойлар бірақ,
Қыларден, туған шеше қызға «қастық».

Кеттің ғой ол «Ақсақтан» бөгде біреу,
Болдыма, болмадыма, саған тіреу.
Ойда жоқ, көргенімде Баян тауда,
Жаныма кіргендейін болды селеу.

Құмарттың бір борсыққа сол бір кезде,
Боқ қарып, бұқа мойын білсең езде.
Япыр-ай, сенде, менде, не ойладық,
Көрмеген келешекті шыққыр «көзде».

Қош есен бұл өмірде кездесеу жоқ,
Сырласып бұрынғыдай жүздесеу жоқ.
Жас өмір сөнді бүгін шоқ сияқты,
Сондықтан (ақсақ, борсық) күндесу жоқ.

Ұмытпа, қайран Зейне, құралайым,
Өзімді енді өмірде көрмей кетсең.
Өзіңе шын риза болар едім,
Өлерде көз алдына елестесең!

Біздерде енді ешкімнің хақысы жоқ,
Мойында еш адамның ақысы жоқ.
Ол кезде дің апиың қылған «тұман»,
Қазырде сені құртқан «бақсысы» жоқ.

Бірақта қызыл гүлді жұлғанан соң,
Ағынды теріс қарай бұрғанан соң.
Амал не, қылып арман айтамында,
Әліде көз алдымда тұрғанан соң.

Қош есен құралай көз, ерке марал,
Жолым жоқ, тұрғанан соң, арада «Арал».
Өлгенше осы өмірден, ерке тотым,
Уыңа күйіп ішім, күнде жанар!

Еске алар жан Аспаным өскен кезде

Көкпекті келген жерім бүгін таңда,
Демалыс іздеген соң, бойда жанда.
Бірақта қазақ, орыс, неміс, шешен,
Білеме қадырыңды болсаң «ханда».

Дариға не жетеді кең далаға,
Көк орай, аққан бұлақ ең салаға.
Келгенбіз, таяу, қатар барайық деп
Қалаға орналысқан, біз балаға.

Баянан көшіп келген бір қазақ деп,
Көп болса зейнеткер қой, әрі кетсе.
Өзімді көрген көздер, келіп кетер,
Күндереде бұл Жәкеңнің әлі кетсе.

Жүремін аула ішінде мен Арыстан,
Аумаған ызбары бар шын барыстан.
Қасқырдай қарап шетке қарай берем,
Барма деп, «орман, тоғай» шын алыстан.

Балалар рас жақын жанымызда
Оларсыз атар емес таңымызда.
Қазы, жал, сары қымыз, сар жаяны,
Ұмытпас Өңеш түгіл, қанымызда.

Көк орай, Қожа-қорық шалғын едің,
Барғанда 25-те балғын едің.
Келгенше 55-ке, құрып сайран,
Дұшпанға көре алмаған айбын едің.

Арқасы білім, талап, айдай едің,
Жас өмір нұрың шашқан таңдай едің.
Аршалы сұлу Баян, Жасыбайда,
Жүрген кез, орны толмас, қандай едің?

Жүргенде ақ халатпен, астымда «тақ»,
Кетпеген ұшырсанда, басымнан бақ.
Шыққан соң, зейнеткерлік демалысқа,
Келдім мен туған елге, дәл осы шақ.

Жасыңда болып, толып, тұрған кезде,
Кім ойлар сондай бақыт қайтама деп.
Кеттім мен қимасамда, сондай елден,
Кейбір ит «тойған жерде» айтама деп.

Сондықтан қимай-қимай Жәкең кеткен,
Жас келе бала қорған, әрең кеткен.
Олгенше болмағанға, сол халықпен,
Бүгінде осы Жәкең арманда өткен.

Дариға өткен өмір, жұмақ болды,
Біраққа өмір қатал сынақ болды.
Жүргендер етек смес жағада ойы,
Ақыры аяғымда «тулақ» болды.

Арман жоқ, көрген көздер аман болса,
Келгенге ашық есік, заман болса.
Халықы Жаяу-Мұса еске алама,
Сол Жәкең шыныменен жаман болса?

Сүйікті халықым, олсемдағы жүрегім бір,
Баршаңа ақша қардай тілегім бір.
Періште әмин деген – арманымды,
Келін қып алған Ботам, бүгінде бір!

Аспанның нағашысы Айдаболдар,
Жақсыға қамқор Аға, панасы кең.
Еске алар жан Аспаным, өскен кезде,
Атаға болғандығын жаға мен жең.

Ақмарал

Ақмарал едің сұңқар, көргенде мен,
Ойлаушы ек табылмас деп саған бір тең.
Япыр-ай, Ел көшкендей болды, сол кез,
Көргенде бір жаманға, жабысқан жең!

Нұрлы жүзің, ақша бетің,
Атқан танның нұры еді.
Сұнғақ бойың, қыпша белің
Ақ алмастың қыры еді.

Маралым, қыран бүркіт білмедіме,
Зуылдан қыя-шыңнан келмедіме?
Әлде бір көп жапалақ көлеңкелеп,
Сұңқарды бір өзіндей көрмедіме?

Нұрлы жүзің, кара көзің,
Балдай сөзің, сондай кезің.
Қайда-қайда, Ақмарал
Ойлан-ойлан, шын өзің.

Бір кезде, көрген көзге, болған арман,
Жалғаннан осы ғана алғаныңба?
Ақ иық, ақ сұңқарым, ерке Марал,
Шынымен ителгіде қалғаныңба?

Қызыл гүлің жайнаған,
Тартып солғың солдыма.
«Қалағаның» барғаның
Бір «ителгі» болдыма?

16.02.2005 ж.

Өмірәлі Қажыбайұлы Қопабаевқа⁹

Жан екен қарапайым, жүзі жылы,
Көзбенен кім екенін ұғатұғын.
Шыдамды, бір қалыңты, кең мінезді,
Қиынға қажымайтын, тозетұғын.

Сөзінде парасаттың орны бөлек,
Өзіндік ортасынан шыққан ерек.
Әр сөзі, көз қырымен санасқандай,
Білгенге сезіліп тұр неткен зерек.

Қимылы, отырысы, ер тұлғасы,
Өзіне жарасымды, көрген көзге.
Сезерсің терең ойды, мол ақылды
Зер салып, бір— екі ауыз келсең сөзге.

⁹ 2005 жылы Алматы қаласында болған кезімде, Д.А. Қонаев атындағы Университетке (барған оның ректоры, заң ғылымдарының докторы, профессор Өмірәлі Қажыбайұлы Қопабаевпен) жүздесіп, Димскең атындағы Университеттегі мұражайына кіріп, ағамызды тірі көрсеткенім болдым. Ғалым ініміз Өмірәлі сондай қарапайым, ішкі сыртқы дүниесі кең адам екен. Осындай ұлдар, осындай ғалымдар болса, еліміздің бағы емес пе? Мен оның адамгершілігіне қарапайымдылығына өте риза болып, өзім көзіммен көргенімді, жүрегімнен шыққан сөздеріммен сипаттап өткім келді.

Көргенше, сөйлескенше, Өмірәлді
Жүргенмін көп ғалымның бірі екен деп.
Еңбегін, ғылым жолын, көргенде өзін
Сезіндім Димаш, Қаныш тірі екен деп.

Д.А. Қонаевқа

*Ұлы тұлға, қазақ Елін
біріңше жыл басқарған
Д.А. Қонаевтың музейін көріп*

Ғасырдан өтсе ғасыр, тірлік сөнбес,
Тарих жалғасады, шегі бітпес.
Толса да алтын, гауһар қазынаға,
Ғалымның ұлы тұлға орны жетпес.

Тартса да ауыр азап, жолында өмір,
Қай халық ұмытады ұлын кимас.
Қазаққа болған пана, құрыш қорған,
Сен едің ғалым аға, асыл Димаш.

Алысып дұшпаныңмен ішкі, сыртқы,
Жүрсең де еттің еңбек елді құшып.
Қан тамған партияның «қылышынан»,
Кетпедің кейбір кезде аз – ақ ұшып.

Еңбегің тарихта қазақ үшін,
Ішіне сан ғасырдың мәңгі сыймас.
Дамытқан ғылым, өнер, баулып кадр,
Сен едің ұлы тұлға ағам Димаш.

Еңбегің күн нұрындай сенің сөнбес,
Айналып бір тарихта сенен өтпес.
Қазаққа, ұл мен қызға, туған елге,
Қамқорың әке болған естен кетпес.

Еліне қамқоры мол, қорған болар,
Ұл туар бір өзіңдей жерге кимас.
Ұмытпас туған елің еңбегінді,
Тұтқасы туымыздың ұлы Димаш!

21.01. 2005 ж.

***

*Бұхар жырау Қалқаман ұлының басын көтеріп,
Мавзолей салуға ат салысқан және негізгі
ұйымтастырушы Шопанай Амірхан – ұлына арнаймын.
өз атыман, Ел атынан.*

Ер едің бетке, жүзге карамайтын,
Арамды сесебі, адам санамайтын.
Бастық ең, директор ең, білімді едің,
Еңбегін жұмыскердің қанамайтын.

Лйтпаймын тудың Ғалым, болып дана,
Бір Құдай бір өзіңе берді сана.
Орнатқан мавзолейге еңбегін зор,
Бабаны Бұхар сынды «туған жаңа».

Білмесе, білмей кетсің еңбегінді,
Мавзолей күн нұрындай тұр емесе?

Ішінде көп Қаржастың, төккен терің,
Шынымен Шопанайдай Ұл емесе?

Тірінде, еңбегінде, төккен терің,
Басқаның пайдасына, кетті «тонша».
Ойласаң шындық қайда, халық қайда,
Тірідей ұмытатын, Ерді сонша?

Тұрғанда көкті тіреп, бұл мавзолей,
Ескерер еңбегінді халық болсын.
Ұрпағы Бұхар баба, Алтынторы,
Ағамыз жатқан жерің жарық болсын!

20 ақпан 2005 ж.

Кімдер келмес, опа бермес, жалғанға!

Серме көңіл, өтер өмір білгенге.
Салып теңбіл, болар жеңіл күлгенге.
Ұққан адам басар қадам алдына.
Болса маркау, кетер жалқау артына.

Атар таңды, білер жанды сезерсің.
Тапшы тиын, болсада қиын төзерсің.
Биік тұрған, білім қорған алыңыз.
Асыл құны, игерсең мұны қалыңыз.

Оймен сана, болар пана ұғыңыз.
Алып қолға, жақсы жолға шығыңыз.
Етсең еңбек сонда жеңбек қиынды.
Текке кетер шашпа бекер тиынды!

Жүрме бекер уақыт өтер қайтпайды.
Білсең нақыл әркім ақыл айтпайды.
Білсең жерді маңдай терді төксейтші.
Шығып шыңға жетіп мұнға өтсенші.

Ұқсаң ұлым қуып ғылым көрсеңші.
Оңай емес, егін жеміс терсеңші.
Асыл сөзді ескі көзді ұмытпа.
Сөз тергенге «мол» бергенге құнықпа.

Алшаң басып, жұртан асып шалқайма.
Еріп қуға пісіп «буға» талтайма.
Орынды іске, салып күшке тартынба.
Шайпау сөздер сұққы көздер артыңда.

Қолда барың адал арың қорғасын.
Өзіңе сенсен байқа мінсең «жорғасын».
Үңіл «орға» түспей торға шегініп.
Артын көрмей шыға келмей тебініп.

Өмір долы ауыр жолы байқасаң.
Болса сенбек ұстап «дінгек» шайқасаң.
Дүние «боқ» сұрауы жоқ деменіз.
Білмей басты орынсыз асты жеменіз.

Болмас тұрақ, жанға шырақ сөнеміз.
Қарамай жасқа салса басқа көнеміз.
Болмас жаман жөнге таман келсеңші.
Ақ көңілді бұл өмірді білсеңші.

Бірде боран бірде қыран ойласаң.
Болма керен әрі терең бойласаң.
Болма балай айтқан Абай аптықпа.
Жетпіске қадам сенісер адам таптықпа.

Адал еңбек қиынды жеңбек көнсеңіз.
Қалар артта елде, жұртта сөнсеңіз.
Алпыс өтті кімдер жетті арманға.
Кімдер келмес ола бермес жалғанға.

Тауға ормелеп шықтым мен

Тауға ормелен шықтым мен,
Көріп «бөрі» бұқтым мен күржиген.
Бір адамды көрдім мен,
Кім екенін білдім мен дүрдиген.

Алыстан байқап, басты шайқап,
Жан-жақты жайпап тұрғанын.
Көңілі тасып, ашып қойын,
Кердең басып, әрең мойын бұрғанын.

Күбі қарын, өзі қортық,
Шіренетін қай мыртық ырсиған.
Әдейме, мә - дейме өзі,
Ісіп беті, былдыр сөзі, тырсиған.

Бұқа мойын, жуан жоңы,
Жылтыр беті, жақсы қоны бұлк етпес.
Дария тасып, қаптаса сел,
Асып, сасып, көшседе ел селік етпес.

Елдің қамы, әл жағдайы,
Батпас оған, бар «Құдайы» мыңк етпес.
Алсаңда тістеп бармағын,
Қыя алмассың тармағын қыңк етпес.

Болма әуре, ойлан, тоқта,
Сұғып нокта, салып басқа зорланып.
Күліп қасың, батпайсын,
Ұшып тасың, кетер басың қорланып.

Отыр сорлы, болмай мықты,
Сенерің жоқ, шын нықты төзгендей.
Тұрғанда ұлық, ойлан, сен ұқ,
Болғанда нарық, болар нық езгендей!

Бүгін нарық, болмас нәрсе жетпейтін,
Болған доллар, жері жоқ кой өтпейтін пұл барма.
Бұрмай басты, кірмей к...тке,
Тұрып қарсы, айтар бетке ұл бар ма?

Борсык

Сорлы борсык, ыңырысып, жылжып әрең,
Бар дүние болғандай саған керең.
Тұла бойды май басып, терің жылтыр,
Толған кезің екен ғой, өзің ерең!

Көтермейсің басыңды, шөпті сорып,
«Дәрі» шөпті жегенсоң, кеттің толың.
Бір тынымсыз сорасың, қажымастан,
Кеткенінше жасыл шөп, кеуіп, солың.

Жылтыраған теріңмен, майың керек,
Сондықтанда өзіңе, әркім құмар.
Адам түгіл, ойласаң, қасқырға да,
Жұмсақ етің, бал майың, оғанда ұнар.

Бүгінде шын көбейді, жалған борсык,
Қанжығада «Дөкейге» болған торсык.
Ойраны «қасқыр», «түлкі», «сілеусіннің»,
Үлкен түгіл, балаға емес таңсык.

Көген көздер

Санасы жоқ, ойы жоқ, болса кеуде,
Кімді ойлар, күнде тойлар «қоржынын».
Қия шынға жетемін деп, өтемін деп,
Шашуда ғой, бар «Дөкейге» мал, жанын.

Бүгін пана, ертең жоқ, сенген «қорған»,
Ертең күнің не болар, аш көзіңді.
Неге мұнша өзінді, жан басыңды,
Аямайсың, сезбейсің, ұқ сөзімді.

Еңбек ет, маңдай термен, арың үшін,
Болатын мәңгі Қорған, жан басыңа.
Барында «түлкі», «қасқыр», ойнақ солар,
Бүгінде тегін тосқан су, асыңа.

Бергенін, жиған, терген, тиын тебен,
«Дөкейге» ертең ұшса құр емеспе?
Тапқанды сақтай білсең, орынды іске,
Алдыңда дайын қорған тұр емеспе?

Дүние көздің құрты, қызыл, жасыл,
Сусылдар қолдан, қолға, пұл емеспе.
Қадырын адал еңбек, ғылым, өнер,
Білетін есті туған ұл емеспе?

Сол үшін, әке-шеше, ойдан, қырдан,
Табам деп, оқытуға, жұмыс істер.
Қадырын әке-шеше, ойларма екен,
Бүгінгі жас өспірім көген көздер?

21.02. 2005 ж.

Айдын бұлақ

Тасты жарып, сарқырап аққан бұлақ,
Жағалауың жасыл шөп, еді құрақ.
Суың мөлдір шөл қапар, зәм-зәм еді,
Мал мен жанға, тұрушы ең, болып тұрақ.

Бүгін көрсем, жан жағың, қоға, селсу,
Айдын көзің бітелген көп, қоқысқа.
Осыншама қор қылған, жер байлығын,
Не болды екен, ойласаң көп «жақсыға».

Тасты жарған, мөлдір су, айдын бұлақ,
Табиғаттың силаған көзі емеспе.
Лайлаған, таптаған, көк шалғынды,
Сондай жандар жауыздың өзі емеспе?

М-ке

Кердең, кердең керілген кербез сұлу,
Келмес саған, біздерге қарсы тұру.
Көбелекше айналып, жүрген бізге,
Бөліп көңіл, болама мойын бұру?

Қыпша белің, қолан шашың,
Қоныр жүз, қара қасың.
Айтшы сұлу, маған сұлу,
Неше бүгін сенің жасың?

Кең маңдай, қарақат көз, жылы жүзі,
Аршын төс, қос анары бөлекше еді.
Аққудай, айдын көлде, көрген бір кез,
Ақ бөксе, бұлтынтаған, ерекше еді.

Маржан тісің, мінсіз мүсін,
Сұнғақ бойың, алма мойын.
Кімге, кімге, бұйырар,
Ақтосің, ыстық қойының.

Ер жақсының жоқтығы

Сауысқанның сақтығы,
Ақша қардың ақтығы.
Шын қиында көріңер,
Ер жақсының жоқтығы.

Сауысқанның сақтығы,
Оңайлықпен алғызбас.
Ақша қардың ақтығы
Ізді кімге салғызбас.

Ер жақсының жоқтығы,
Кімге батар, кімге жоқ.
Ит жаманшың тоқтығы,
Бірге майда, бірге «оқ».

Құс аласы Сауысқан,
Бойға біткен сақтығың.
Қайран жақсы батады,
Қысылғанда жоқтығын?

Ерке ұлға

Өзі өскендей жетіліп,
Керден, керден, етеді,
Айтсаң ақыл, өтіліп,
Лағып теріс кетеді.

Өзім білем сендерсіз,
Айтпа маған мұныңды.
Амалың барма, «өлгенің»,
Білмеген бүгін құныңды?

Мынау-анау, не керек,
Бас қатырып ұстауға.
Ақымақ туған жандарды,
Болмайды екен қыстауға.

Негізі жоқ білемің,
Не болар қиын «жолдарда».
Үнемі болмас жаныңда,
Жаны ашыр жандар қолдарда.

Өзім, өзім дегенің,
Білсең бала сөнгенің.
Маңдай терсіз жегенің,
Жетекке басқа көнгенің.

Ойлан бала, кара алға,
өмір долы, кешпейді.
Білім, өнер, ер еңбек,
Мұнсыз торын шешпейді.

Ақыл айтар, әкеңіз,
Білсең мәңгі жүрмейді.
Көз кеткенсоң, басқа жан,
Құлағында тұрмейді.

Игер білім, ет еңбек,
Еңбегің сенің еш болмас.
Әкенің көзі тұрғанда,
Кел ақылға, кеш болмас.

Ақыл, төзім, бір болса,
Шешілмейтін тор болмас.
Білімді қоссаң өнерге,
Тірлікте басың қор болмас.

..Ақыл, білім, өнерің,
Өмірде болар қорғаның.
Етсең еңбек, аянбай,
Қияда сенің тұрғаның.

Тыңдамасаң ақылды,
Су түбіне кеткенің.
Қатарында жануар,
Болып сенің өткенің.

Серпіл, ойлан, кел ақыл,
Аяқтан сүйеп тұрғызам.
Көзім тірі тұрғанда,
Қисығын онға бұрғызам!

Келмесең ақыл, өзім деп,
Амалым барма өзіңе.
Өкіңбе бірақ, жолықсаң,
Омірдің долы кезіне.

27.02. 2005 ж.

Усманова Галина Камалидин қызына

Қарапайым, жайдарлы, кең маңдайлы¹⁰,
Парасатты жан еді Елді ойлаған.
Өткелінде омірдің Ер сүрінсе,
Басын сүйеп, жазаға бір қимаған!

Бас дәрігер боп, 40 жыл басқарғанда,
Ренжітіп көрмеген ешбір жанды.
Ажал менен алысып, өмір үшін,
Сан өткізген ұйқысыз нелер таңды.

Баянаулы, Кереку, Алматыға,
Еңбегімен танылған барша жанға.
Үлес қосып жастардың бақытына,
Жол сілтеген келешек атар – таңға!

Еңбегі бар, сіңірген дәрігер деген,
Қазақстан халқына маңдай термен.
Ақыл, сабыр, ар, ұждан, бір бойында,
Тұрушы еді, парапар бірдей ермен!

Орның толмас бүгінде Баян тауда,
Ардақтаған өзінді халық үшін.
Саясат пен білімге көрсоқырлар,
Кімді жоймас өзіндік «сақтық» үшін.

Ақ халатқа «дақ» салмай еттің еңбек,
Ел мен Ерді силаумен өттің ерек.
Баянауыл, Кереку аймағында,
Ардақты жан өзіңнің орның бөлек.

¹⁰ Павлодар облысы, Баянаулы ауданының Орталық емханасының бұрынғы бас дәрігері, қазіргі кезде еңбекшілерлікке шыққан Қазақ ССР – ның еңбек сіңірген дәрігері, 40 жылдай бас дәрігер болып, бірнеше жыл дәрігерлерді, ақ халатты көгершіндерді тәрбиелеп шығарған Камалидинқызы Усманова Галина деген арнаймын.

Қандай ақыл, терсең ой тарымайтын,
Болсадағы қиынды шешуші еді.
Күн нурындай мінезбен жайраң қағып,
Ердің құны болса да, кешуші еді.

Ұмытылмас игі – ісің елге деген,
Ет жүрегің Баянмен бірге деген.
Есте қалар, еңбегің адал, арлы,
Әсіресе «жаңылған» ерге деген.

Қара ниет, іші тар, кейбір жандар,
Ешқашанда жақсыны ұнатпайды.
Елі түгіл Баянның, ардақты жан,
Тау мен тасы өзінді ұмытпайды!

Мен тілеймін бір сізге ұзақ өмір,
Қартаймайтын ерекше асыл көңіл.
«Ақ сұңқармен ителгі» тең болғанба?
Болған жоқ, сіз кеткен соң елге жеңіл!

Қаби Қошанов деген құрдасқа әзіл өлең

Оқуына шофердің,
Бірге бардық жастықта.
Болып шофер екеуміз,
Тасыдық, бастық, «зам-дыда».

Жасынап Қаби сүюші еді,
Жас ет пенен сорпаны.
Балдызын бастық алған соң,
Ішті майды, торғаны.

Сондықтан сен болдың ғой,
Мал жапуар дәрігері.
Етте , майда, колда жоқ,
Болдым адам дәрігері.

Өмір бізді осылай,
Жастық шақта дос етті.
Ойлап тұрсақ бүгінде,
Алыпыстан асып жас кетті.

Әлі де Қаби сорады.
Жал мен қазы, жаяны.
Мен жатырмын алып дем,
Көленкелеп саяны.

Жал мен жая Қабидың
Бір өзінен аспайды.
Сұрап маза бермес деп,
Көп есікті ашпайды.

Қорықпа, Қаби, келе бер,
Сұрамаймын берші деп.
Жалғыз ғана сағынам,
Кешіктірмей келші деп.

27.02. 2005 жс.

***

Көп болсам да , мен бүгін
Баладан өзге көрмедім.
Қисығына туыстың
Тірідей кейде өлмедім.

Ағынындай толқынның,
Бірі дауыл, бірі шоқ.
Бөлісетін осы кез,
Ақылмен, сабыр, түрі жоқ.

Еті барда, бауыр жоқ,
Сезбегенге, безегенге.
Өлмесең де өлгенің,
Өзін өзі езгенге.

Қырқасында сексеннің
Не ойлайсың, айтшы сен
«Алпыс» «жетпіс» сұрайды,
Пиғылдан жаман қайтшы сен.

Ортасында туыстың,
Сауық, сайран құрсайшы.
Іні, бауыр, немере,
Қорғаны болып тұрсайшы!

28. 02. 2005 жс.

Қайыр Хикметов деген досыма

Жастықтың ыстық шағындай,
Кеуде соғып дос болдық.
Неге бүгін ойласақ,
Көрер, көрмес, қоп болдық.

Қайран «Ыба» сен бөлек,
Тұрушы едің достардан.
Қоспаушы едім өзінді,
Қатарына «бостардың».

Сен бір тұрған «Пол Робсоң»,
Болушы едің жасыңда.
Зор дауыспен ән салсан,
Тұрушы едік қасыңда.

Жылжып өтті жастық шақ,
Саған да жоқ, маған да.
Көрмегенге, білмеске,
Болмас бүгін бағаңда.

Ганон, Зигзот, Ибассың,¹¹
Астар меді өзіңе.
Ерекше еді достығың,
Мақтамаймын көзіңе.

Естіген соң барып ем
Кетпейік деп елдіктен.
Отыр екен, қайран дос,
Арыстандай мертіккен.

Өз, өзіме амал не
Ақылыма сыймадым,
Қаста балдақ «шөккен нар»
Көрер көзге қимадым!

Сенімен мен көріп ек,
Қызығын бұл жалғанның.
Көтермеске амал не,
Тағдырдың басқа салғанын.

---

¹¹ Ыбылыс» - Қайыр; «Гантон» - Қырықбай; «Бүкір Ибас»- Қонан;
«Зигзот» деген- Рымтай деген достар еді.

Көкпекті

Жағаң қоршау, ортаңда өзенің бар,
Орныққан ел, әр ұлттан, «өзегі тар».
Орыс, неміс, кәріс, шешен, татар,
Кешеді екен саудамен бүгінгі хал.

Жан – жаққа, орыс, неміс, кеткен екен,
бұрында жеміс, алма еккен екен.
Қазір де бүкіл елде, бір монша жоқ,
Қадірін басшысының «көрген екен».

Бүгінде оралман көп, орыс аз-ақ
әр жерден көшіп келген сорлы қазақ.
Жеріне орыс, неміс кетеміз деп
Үйлерді сатып жатыр қылып мазақ.

Әкесі салып берген үй мүліктей
Қазаққа сатып жатыр, келмес күшін.
Бере көр, арзан маған деп жүгірген
Көргенде қазақтарды аниды ішің.

Қан тамған, кескен кіндік туған елде.
Не үйің, не күйің жоқ өткенің бе?
Бар жерде, жылы жерде орыс, неміс
Сен байқұс, базар қуып кеткенің бе?

28.02. 2005 жс.

Ойла бала, кеш емес

Жасың келе, көп ауру,
Қажытар құрыш дененді.
Қыз жақсы ма, ұл қалай,
Іздерсің рас демеуді.

Дұрысты айтсаң, шыдамай,
Жақтыра ма ұл, келін.
Аз да болса, мал басың,
Еді ғой, маңдай шын терің.

Жиып терген мал бастың,
Шашылмасын қалайсың.
Кәрі, жасқа күн көріс,
Алдағы күнге қарайсың.

Сол кәдірді жалқау ұл,
Жаныңды жер, біле ме?
Өмірдың нақыл, ақылын,
Бүгінде құлақ іле ме?

Аз ба, көп пе бұл ғұмыр,
Түрінен ауру сезіндік.
Ойла бала, кеш емес,
Шашпа үлесіті өзіндік.

01.03. 2005 жс.

***

Кім білер, алдағыны, келер күнді,
Кәрілік тартып ауру берген сайын.
Өткен соң найзағайай жастық өмір,
Бұл күнде не боларды айту қиын.

Білсең де, білмесең де, өмір ыстық,
Бірақ та мұз боп қатар, бір сөнген соң.
Ажалға жақсы, жаман иген басын,
Тағдырдың жазғанына көнгеннен соң.

Көл Жасыбай

Исің жұпар, таза ауа, суың салқып
Арша, қайын, қоршаған тал, қарағай.
Биік, биік, таулардың ортасында
Көл Жасыбай жатады «жас баладай».

Суың мөлдір, исің бал
Куәсі ғой, арша, тал.
Ашу қысса, толқисың
Бөлек, бөлек, бейне жал.

Көл Жасыбай ауаң ем, өзің дәрі
Шын құмартар келуге жас пен кәрі.
Асуыңнан асқанда, кәріп кеуде
Ер Жасыбай көрінер, сенен әрі.

Тасқында көміліп
Құлаш ұрып, жүзген кез.
Жастық ғұмыр, ойласам
Өтті кетті қалай тез.

11.03. 2005 ж.

***

Жастық шақта ойласаң, қадірін өмір білдік пе?
Үлкеннің айтқан ақылын, құлаққа кейде ілдік пе?
Алпыстан асқан кезеңде, ойға түсіп сол бір кез
Кәрі көрсек несі деп, етіп мазақ күлдік пе?

Неткен ыстық жастық шақ,
Жалындаған, сөнбеген.
Өтті, кетті амал не?
Адам бар ма көнбеген?

Алпыс асу, жетпіс мүң сексен қайғы,
Көрмей өтпес, жазғанын маңдайдағы.
Қайран өмір, сен бір нұр, болған арман,
Тайса нұрың, ой басар қай қайдағы!

Өткір қылыш жастығым,
Оңды, солды сермеген.
Қадырын өмір білеме
Белесін асып көрмеген.

11.03. 2005 жс.

Р – ке

Қара көз, кең маңдайлы, нұрлы жүзді
Қалқа еді, тал шыбықтай солқылдаған.
Ұмыттың әлде нешік, ойла бізді
Алдыңда тартып жүрек былқылдаған.

Неткен нәзік жан едің,
Алма мойын, аршын төс.
Махаббат шырын сормаған,
Айнымайтын едік дос.

Кең кеуде, қос анарың бейне өркеш
Тигенде денем еріп кететіндей.
Бұйырдың әлде кімге қайран еркеш
Әлде күн, әлде түн боп өтетіндей.

Көз алдымда айлы түн,
Аршын төсің, бал тілің.
Ұмыталмас, мен түгіл
Ардақтаған өз елің.

11.03. 2005 жс.

Немерем Аспандиярға

«Ата, Ата» - деген сөз,
Құлағымға ұнайды.
Тоғыз айлық Аспанды,
Ойла, кімдер сыпайды?

Иті менен мысығып,
Көрсен Аспан қуанар.
Барсик, Мияу¹² десеңіз,
Жыласа да қуанар.

Салсаң тербеп бесікке,
Созып қолын керілген.
Өлди-әлди десеңіз,
Тәтті ұйқыға берілген.

Тоғыз айлық Аспанда,
Қызыл иек, тісі жоқ.
Ботам¹³ болса болғаны,
Басқа жанда ісі жоқ.

Неткен ыстық немере,
Айтқан қазақ дана ғой.
«Шүмегі» бар болған соң,
Келешекте пана ғой.

Кейде әкесі сүйеді,
Жапырағым менің деп.
Көңілге келер демейді,
Әке, жаным сенің деп.

Аспаным өсіп ер жетсе,
Жапырағым емес пе?
Кешегі өткен Жәкеңнің,
Немересі демес пе?

Қайран Кенже

Сом теректей бүгінде
Ағаң солып барады.
Жетпіс жеті жасында
Шын өкпелеп қалады.

¹² «Барсик» – итінің аты; «Мияу» - мысықтың аты.

¹³ Ботағоз анасы

Қайран Кенже ойланып,
Барып бірер қайтсаңшы.
Бұл өмірде қол тимес,
Оз аузыңнан айтсаңшы.

«Қарлы боран» болса да,
Етек емес, жағаң ғой.
Жаман, жақсы болса да,
Бірге туған ағаң ғой.

«Айдын мұздан» жастықта,
Тайдырмаған тағаң ғой.
Жаман, жақсы болса да,
Бірге туған ағаң ғой.

Бүгінгі күн, жан Кенже,
Артық бізден бағаң ғой.
Енді кімге айтамын,
Бірге туған ағаң ғой.

Алпыс төртке жас кетті,
Ет жүректі ой тілер.
Менде гүлдеп тұрғам жоқ,
Інім едің жөн білер.

Көзі ашық еді ғой,
Көкіректе санаңның.
Сен бармасаң, жабығар,
Аруағы Анаңның.

***

Гүл жазира, көк майса,
Мамыр айы қандайсың.
Ұл менен қыз оқыған,
Есік емес, маңдайсың.

Гүл жазира, көк майса,
Мамыр айы келгенде.
Жан- жануар қуанар,
Секірген төлін көргенде.

Мен қуанам баладай,
Алпыс төртке келгенде.
Өнер, ғылым игерген,
Ұл мен қызды көргенде.

Санасы бар, ойы бар,
Онер, ғылым таба алған.
Ұлменен қыз, елінің,
Шам шырағы жағылған.

Мыржық

Қотыр ешкі сүйкеніп,
Кез келген жерге қасынар.
Ит наданға нан бітсе,
Ер жақсыны басынар.

Күнделікке мәз болып,
«Дөкейіне» асылар.
Ұшып «дөкей» кетсе бір,
Су сепкендей басылар.

Арман ойы, долларда,
Тұрар әр кез жүргенде.
Жан дәрмені қалмайды,
Есіктен «дөкей» кіргенде.

Етігін шешіп, иіп бас,
Киімін өзі шешеді.
Коньяк құйып «дөкейге»,
Мақтап, есіп, бөседі.

Қызып «дөкей» сен дейді,
Фирмамды басқар сенемін.
Сендей «замдар» тұрғанда,
Қиындықты жеңемін.

Құп, бәсеке, мен сендік,
Басқарамын, шашпаймын.
Өзіңнен басқа бір жанға,
«Секретті» ашпаймын.

Келер күні «фирмада»,
Шіреніп Мыржық отырды.
Осылай Мыржық бір күнде,
Басқарып «фирма» құтырды.

Телефон шалып әр жерге,
Танысты да бұйырды.
Жинап алып, ызбармен,
Жөнге салды «үйірді».

Зыр жүгірді бәрі де,
Мыржекеңнің алдында.
Жаңартғын бөлме іштерін,
Жайнатты тұрған залды да.

Есікке Мыржық жаздырды,
Тыртықбаев Мыржық деп.
Көмекшісін фирманың,
Білсін мені халық деп.

Осылай Мыржық бастады,
Жұмысын істеп, тексеріп.
Арасында кейде бір,
Өз құлқынын ескеріп.

Мынаны ал, мынаған,
Аудар доллар бұлжытпа.
Басқа жанға бір тиын,
Артық беріп жылжытпа.

Осыдай оңға, солға да,
Мыржық айты бітті де.
Талай «доллар» қалтаға,
Мыржекеңнің кетті де.

Бір күні Салық тексеру,
Келе жатыр дегенді.
Естіп Мыржық түнерді,
Есіне алып жегенді.

Шақырып алып «кассирді»,
Дайында доллар мыңдарын.
Мен көрейін бұлардың,
Алдында доллар шындарын.

«Құп келіңіз, қонақтар»,
Әуелі дәмді татайық.
Сонан кейін барлығын,
Көре – көре жатайық.

Асатып жал мен жаяны,
Көтеріп және коньякты.
Қонақтар да риза,
Қайдан білсін «маньякты».

Ал жүріңдер бөлмеге,
Тексеретін, көретін.
Әлде басқа қалайсыз,
Бөлмеге көңіл бөлетін.

Жайып салды алдына,
Бума- бума қағазды.
Маң- маң басып, өзі жүр,
Дегендей мендей «маңғазды».

Иек қағып кассирге,
Тағы коньяк алғызды.
Жал мен жая, колбаса,
Есікке кілтті салғызды.

Кассирге сөзді берейік,
Сыйлы біздің «қонақтар».
Сіз бен бізді бұл кісі,
«Жеме- жемде комақтар».

Сөз сөйлетіп кассирге,
Өзі коньяк алғызды.
Қалтасына әркімнің,
Басып доллар салғызды.

Риза болған «қонақтар»,
Қайтеміз қазып барлығын.
Қол қояық печатпен,
Дұрыс деп салық жарлығын.

Осылай Мыржық шығарды,
«Қонақты» келген өзіне.
«Қонақ та» кетті риза,
Долларды толы сезіне.

Кетісімен салық тексеру,
«Дөкейге» жағдай бес деді.
«Дөкейі» де қуанып,
Қайырлы болсын дос деді.

Мұнан кейін Мыржекең,
Кассирмен бөлді барлығын.
Кітапшаға тіркетті,
Жазғанын салық жарлығын.

Күндер өтті, жыл өтті,
Фирманың күні ол бітті.
Аурумын деп Мыржекен,
Кавказ асып ол кетті.

Келіп «дөкей» тексеріп,
Бармағын тістеп сан соқты.
Жатты Мыржық «ойнақтап»,
Қорқама «трос» ол мықты.

Мыржыққа сенген «Дөкейін»,
Таратып фирма ол кетті.
Мындаған доллар басып ап,
Кассиріде мол кетті.

12.03.2005 жс.

***

Жасымда ғылым барын шын білмедім,
Ауылда аз оқу ғой, көп көрмедім.
Өмірін адамзаттың қорғаймын деп,
Олеңге өз қолымды кеш сермедім.

***

Бойға біткен талантты,
Қос санаңа көп болмас.
Оқу, өнер, ғылымды,
Сүйе білші кеш болмас.

Ақыл, сабыр, терең ой,
Жамандықпен дос болмас.
Еңбек етсең ерінбей,
Өмірде орның бос болмас.

Шығам деп тырыс қияға,
Етекте бірақ қалмассың.
Өзіңді өзің игерсең,
Ешкімге салмақ салмассың.

Жасыңда оқы, болмас кеш,
Игерсең өнер, ғылымды.
Ата- ана айтардай,
Көрші менің ұлымды.

Адал еңбек, шын ғылым,
Шығарар сүйреп қияға.
Болсаң ұлық шалқайма,
Қарайлас шыққан «ұяға».

Қонса бақ пен аста тақ,
Аспа, саспа, шалқайма.
Арамдардан болшы сак,
Иіп басты талтайма.

Ұста бақты бармақтай,
Үркітпе байқа, айрылма.
Негізсіз алтын, гауһарға,
Ақылың болса қайырылма.

Өзгеден өзім астым деп,
соғып кеуде, шіренбе.
Сенен басқа өзге адам,
Олда сезер керек бе?

Бүгін үлде- бұлде деп,
Кигенді бұрын лақтырма.
Болса да жаман туғаның,
Дұшпаныңа қақтырма.

Өтер күндер, жылдар да,
Сақта арыңды бойдағы.
Өзіңмен бірге әкетпе,
Адалдықты ойдағы.

Сілте дұрыс жолыңды,
Артағы жас түлекке.
Салма жара, күн үшін,
Адал арлы жүрекке.

Тая басса, ер жақсы,
Сүйе басын, аяғын.
Кәрі болса енкейіп,
Алып бер жерден таяғын.

Болса да жас, ақылды,
Біл қадірін, сыйлағың.
Білімді қуған ұл –қызды,
Білмесең де қимағың.

Шын жақсыны күн үшін,
Жаманға еріп, қорлама.
Пегізі надан адамды,
Үйретем деп зорлама.

Ақымақ туған ұл, қызға,
Айтып ақыл талпынба.
Болмас іске қабынып,
Ісіп, кеуіп алқынба.

Бұрынғы кедей, қазір бай,
Сұрама тиын қысылсаң.
Кім екенін сезерсің,
Өмірді көріп ысылсаң.

Әкең менен анадңы,
Ардақтай біл, сыйлай біл.
Келін «өзге» туысқан,
«Шымшымасын» ойла бір.

Адалдықты, шындықты,
Болсаң адам, қорғай біл.
Ар, намысты сөкпесін,
Сүйрендеген қызыл тіл.

Апа, бауыр, қарындас,
Бауыр етің, қабырған.
Қиын қыстау күндерде,
Өз жаныңнан табылған.

Ағаң, әкең қорғаның,
Далада сені қалдырмас.
«Тосып кеуде» сен үшін,
«Жау оғына» алдырмас.

Күлкісінде арамның,
Жатар терең амалы.
Шыдамаған құлаған,
Өмірдің талай «қамалы».

Маңдай терсіз табылған,
Ақыдан әр кез, сақтаншы.
Еңбегіңмен ерінбей,
Адал нанды тапсаңшы.

Ұл менен қыз ақылды,
Ойлан-дағы ет еңбек.
Өмір долы, от пен шок,
Емес оңай, ол қонбек.

13.03.2005 ж.

Кей ақындарға

Жел мен суда, жапырақ,
Сөйлеген кейбір ақында.
Абайдың сөзі түр әлі,
Ой мен мида ақылда.

Маңызы жоқ, мәні жоқ,
Шұбырған шумақ сөздері
Тауда, таста – махаббат,
Не ойлайды өздері.

Құлағына ғашықтың,
Сыбырлаған ыстық жел.
Ыстық жел ме, жігіт пе,
Әй ақыным шыңға кел.

Сүйген жүрек, ет жүрек,
Тау мен тасқа теңеме.
Жүректен жарып шықпаса,
Мұңына ғашық сене ме.

Қадірін біл әр сөздің,
Арнасаң ғашық жарыңа.
Ұмытсаң оқы Абайды,
Түсірмей таңба арыңа.

Ой мен ақыл, жүрегің,
Қорғаны асыл сөздердің.
Бір сөзінде, бір Ғұмыр,
Бұрынғы өткен көздердің.

Тұрымтай апама

Сағынамын кейде мен,
Апамды туған өзіммен.
Жастық өтіп, жас келе,
Ойланасың сезіммен.

Құшаққа құшақ бір төсек,
Аймалап жатқан кездерде.
Балалық өтті, жас келді,
Ұмытылды айтқан сөздерде.

Жас кезінде «бауырым»,
Деген сөзің есімде.
Асық ойнап, доп қуған,
Сеніңде болар есінде.

Көз кеткен соң, бұл қалай,
Суындық па, әлде жоқ.
Сенде, менде бүгінде,
Сөнер, сөнбес әлде шок.

Мен бауырда, сен қансың,
Жылытар дене, мүшемді.
Сені көрсем, апашым,
Көргендеймін шешемді.

Сенін жолың, жан апам,
Бөлек еді, өзге еді.
Ортасында жеті ұлдың,
Расымен ізгі еді.

Аға болса, білесің,
Иілмейтін терекше.
Жылытып бір кетсеңші,
Бауырыңды ерекше.

Алпыс төртке келгенде,
Ойла кімге жағынам.
Расым сол, жан туыс,
Кейде, бірде сағынам.

Өзіме

Зырылдан өтті жастығым,
Бүгінгі күні қайтпастай.
Талай – талай сыр қалды,
Бәрін сыртқа айтпастай.

Көрдім өмір таңдарын,
Шашқан нұрын, сәулесін.
Көрдім өмір жандарын,
«Алшы менен тайкесін».

Өткіздім көрдім «жұмақты»,
Жалғанның келмей бетіне.
Бірақ арман сол болды,
Іліктім ғылым шетіне.

Ортасы емес, басы емес,
Бара алмадым жетпедім.
Арманым жалғыз өмірде,
Сусындап ғылым өтпедім.

«Суық дауыл, жел болды»,
Бет қаратпас ызғары.
Адамдарға кез болдым,
Батардай жанға «ызғары».

Арақ, шарап, сұлулар,
Болды қолда, жасырман.
Жастығым жалын, от болды,
Деп басымнан асырман.

Бәрінде көрдім, аспадым,
Ақыл, сабыр, арқасы.
Қалқып майын іштім мен,
Қалғанша түбте «тортасы».

Он мен солға, тек түзу,
Аяқ бастым, сермедім.
Жастығымда шынымда,
Рас бейнет көрмедім.

Бала көрдім, үй тіктім,
Рас көңіл толатын.
Жалғыз Алла жар болсын,
Келешегі болатын.

Доллар болса,
қалта толса
қызық дәурен кешпей ме?

Кім болса да,
мас болса да
тоғіп арын, өзіңдігін шешпейме?

Қандай мазак
көрдiң қазақ,
қалыспадың шет жанның.

Қарамай ма,
тарамай ма
ауру қаптап, бүл қапнан.

Жеңіл көңіл,
арға теңбіл
не болады, қор болар.

Сәнді шеру,
әнді сермеу
бір басыңа сор болар.

18.03. 2005 ж.

Қ-ға

Едің ару, таза арың, өзің шындық,
«Жеңіл, желпі» орын жоқ «етегінде».
Өмір жолы бірде таң, бірде түн ғой,
Кете бардың жаманның жетегінде.

Кімдер айтты, кімдер көрді,
Ақша қардай етінді.
Жанашырың болмады –ау,
Аяйтын сендей жетімді.

Талай жан, көбелектей шам айналған,
Қасыңнан өліп талып шықпаушы еді.
Жас жаның, арың таза, сен бір сәби,
Шынымен өмір күрес, ұқпаушы еді.

Кімдерге арман, кімге жоқ,
Асыл «сәби» құшағың.
Кімдерге жалған, кімге «шөк»,
Есек сынды қосағың.

18.03.2005 ж.

***

Япырай, ұқпайтын бас, неткен адам,
не ақыл, не шындыққа көнбейтұғын.
Өмірдің катал сыны, өткелдері,
Ойлашы кімді аяған «сөнбейтұғын».

Терең ой, адал ақыл, парасатты,
ұқпайды, жеңіл, желпі, жұмақ сынды.
Өз үйі, қосағы мен нәрестеге,
Бір келген бар болғаны қонақ сынды.

Жастықтың жалын атқан шағы емес пе?
Жұмсашы маңдай терді келешекке.
Есті адам ақылменен етіп еңбек,
Жоламас жолында өмір берешекке.

Отбасың, алтын орда білсең бала.
Аяқты тая басқан көтермейтін.
Ақыл мен екеу ара шешсеңдер бір,
Өмірдің қарызы жоқ өтелмейтін.

Тиынды маңдай термен тапсаң егер,
Нан мен тұз өзі қорғар дәм асыңды.
Ақылмен білім өнер еңбек етсең,
Жеңерсің қор қылмассың бір басыңды.

Еңбекті біл бағала, кетпе шалқып,
Өмірдің күлкі-мазақ жеңіліне,
Айтады әке-шеше бір өзіңе,
Шындықты келсе дағы көңіліңе.

Ет сабыр, аспа, саспа, оймен ойла,
Өмірдің өткелі асу отпенен шөк.
Жасында қонған бақты ұшырсаң сен,
Өлгенше бұл өмірдің қайырымы жоқ.

Қос тізе қосағыңмен адал арлы,
Еңбек ет, білім игер өнерлі бол.
«Арыстан» ашып аузын жұтам десе,
Ет сабыр, бұл өмірдің берері мол.

Ойнама өмір жолы жер мен аспан,
Арасы қия жартас терең өзек,
Қиядан құлап ұшып кейбір жандар.
Аз бекен жүрген бүгін қағып безек.

Ойлама көрмеді деп мені қиын,
Мен кордім, төздім бірақ, етіп сабыр.
Отбасы, дос пенен қас жаңдай шаптар,
Аз бекен осы өмірге қақсаң дабыр.

Қу «түлкі» екен

Сырты сұлу, іші мұз, түлкі мүсін кей адам,
Әлде туа, әлде жоқ шын қайырымсыз ойласаң
Бүгін таңда, жетілген ғылым, өнер тұрғанда,
Компьютер ғой әр адам сезбей оны қоймаған.

Сондадағы қу түлкі салып ойнақ ойнаған,
Арыстан мен жолбарыс шын мертігіп, сорлаған
Қайран түлкі, ер түлкі оң менен сол,
Құлқын үшін талайды алдап, соғып қорлаған,

Айласымен амалы , қор,анды темір құрышты,
Тасқын қопан қаптатып, оныда оңай бұзғызған.
Маңдай терсіз, қиынсыз жеңіл желпі еңбекпен,
Граниттай қорғанды, еш қиынсыз тұрғызған.

Амалың не? Барың не ? Қу түлкінің заманы,
Ғарып, жесір, аңқаулар алданып қор боп жылаған.
Жылмың етіп қу түлкі өте шығар сумаңдап,
Қуыс тесік жар мен сай килы қилы жыр адам.

Арыстан мен жолбарыс түлкі еке деп аңқылдап,
Иіліп ақыл бүгінде, шарасыздан сұраған.
Ағынды түзу теріске, бұрғызып та, бұзып та,
Доллар, алтын бастарын, осылай Түлкі құраған!

21.03.2005 ж.

***

Ата тексіз, ит надан,
Кемсітер, ойла өзінді.
Сен кімсің деп тағыда,
Шұқыр екі көзіңді,

Жеті атадан оңбаған,
Тар иық білер іздерді,
Қалай надан жабасың
Көрген соны көздерді?

Өмір жолы от пен шок,
Сөніп, күйіп бардық па?
Қадырды білмес наданнан,
Сыбағаны алдықпа ?

Жақсы білсем, едің күн,
Кешіре көр наданды.
Кімдер біліп, кім білмес,
Түлкі мүсін адамды.

Ақшақардай жүрегім,
Ит наданға сен деме.
Біле білген, есті адам,
Солақ болсын, күндеме!

Жүрегінді таң сынды,
Қара жерге теңеген,
Ит, наданды қайтесің ,
Соғып кеуде мен деген.

Алдына барма наданның,
Әкенің құны кетседе
Ит, наданмен өштеспе,
Жағана қолы жетседе.

Жүрегі таза, ойы шын,
Адамдар да бар шығар,
Накыл сөзді өзің де,
Жетесіз ұлдың қайсы ұғар?

Бұл өмірдің қадірін,
Ойла қашан білдік пе,
Арман емей немене,
Тірлікте тәуба келдік пе?

Бір құрбыға ерекше...

Асқар таудай басыңды,
Опасыз жар басынса.
Төзеде біл, ойла біл,
Жағаңа күшік асылса.

Ар мен ұждан, парасат,
Қалай білсең қиясын.
Опасыз жарды, ол жакта,
Тәңір атар ұясын.

Ыстық құшақ, жас, кәрі,
Ләзаттың болған құрбаны.
Ойнас әдет сұлуым,
Қайда адамның ұжданы?

Іргесіне әлемнің,
Тарих жазған хат қалар.
Ұрпағыңа шіркеу боп,
Өшпейтіндей дат болар.

Ойла сайқал өмірің,
Солар бір күн терекше.
Таба алмассың, көрмессің,
Жарларыңды ереше.

Кімдер келіп, кім кетпес,
Бұл өмірдің көгіне.
Қатын алсаң, қарап ал,
Адал, арлы, тегіне.

***

Сағынамын кейде бір, жақсы адамды ерекше,
Бұл өмірге мән беріп, ескеретін өзіңді.
Алпыс төртке жас кетті, әлі де ұзақ, әлі де аз,
Жер қылмайтын, ұғатын, айтқан нақыл сөзіңді

Мақтан емес, шын еді, Алла берген ақылым,
Қосып бірге өнерді, білімменен өткен кез.
Көре алмаған, күн деген басымды да, ісімді.
Түлкі сынды мүсіндер, ойлап тұрсам осы кез,

Ажал менен алысып, отыз екі жыл өтті,
Басқа емес өз басым, ағыл тегіл тер төкті.
Қиын қыстау күндерде туған туыс ағайын
Қолдау түгіл өзіңді қабырғалап шын сөкті.

Абай айтқан Тәкежан , бәрінде де бар сынды.
Жастығыңда бөлседе, колдағы үзім нанды да,
Басқа емес,өзің ғой, амал нешік көнесің,
Кесірінен ет жүрек талмақ түгіл жандыда.

***

Қылығы ит арамның күлкісі еді,
Жалғанның бұлаңдаған түлкісі еді.
Алысып,арпалысып төккен терім,
Көрсеткен ажалсызға үлгісі еді,

Қаракөз маңдайдағы көрмесім жоқ,
Өмірдің жақсы жаман парасатын.
Тек қана ғылым, өнер, қоссаң ақыл,
Осы екен адамзатқа жарасатын.

Дақ салмай ар, ұжданға ұрпақ өссе,
Қазағым олда өмірдің бағасы ғой.
Кешегі Шорма, Мұса,Қаныш аға,
Әлемнің ғылым мұхит сағасы ғой.

***

Жанарың күн, өзің ай,
Бетің соның нұрыңдай.
Бөлек тұлға, сүмбедей,
Өлде қордың қызындай.

Ақшақардай ақ бетің,
Нұрланады кейде бір.
Кімге барда, кімге жоқ,
Адамзатта сендей пір?

Қос анарың бураның,
Өркешіндей , шөккендей.
Қандай жігіт болсада,
Алдында тізе бүккендей.

Сүйкімді ерін, бал тілің,
Арналар кімге, кімге жоқ.
Махаббатың өзіндік,
Кімге бақыт, кімге жоқ.

Қос анарды, төсіңді,
Сорып жатар түн барма?
Қайра еркем өмірде,
Бір өзіңсіз күн бар ма?

Ақ төсіңді , мықынды,
Құшар, қысар, кім екен.
Ерке тоты сен шырақ,
Саған құмар көп екен!

***

Ойнама өмірменен, білде күрес,
Соңынан,ғылым,өнер жетіп ілес.
Жастықта бос өткізсең уақытыңды,
Жас келе, ғылым, өнер болар елес.

Өмірдің өткелі көп қилы-қилы,
Игерсең ғылым, өнер басың сыйлы.
Шын талап, қажырлы еңбек, еркін басың,
Асарсың өзгелерден болсаң милы.

Он алты, жиырма бестің арасында,
Ретте келер алда жалғаныңды.
Ала алмай шын босасаң үлесінді,
Білерсің шын далада қалғаныңды.

Ер еңбек, ғылым, өнер, жанұяны,
Жасыңнап арман еткен орындағың.
Өмірде шып игерсең осыларды,
Ұшпайды, ұшырсаңда қолыңдағың.

Бес нәрсе болшы ғанық айтқан Абай,
Өмірдің үлесінде тұра тұғын.
Жолама, бол аулақ, бес нәрседен,
Төбеңнен ертең Құдай ұра тұғын.

Сұра сен бір өзіңнен не бітірдің?
Келген соң бұл өмірге болып адам.
Сұрама бір өзіңнен кеш болады.
Ажалға тұрғаныңда бір ақ қадам.

Ойнама өмірменен жанған ол орт,
Абайла, сөнседағы, қаларын шоқ.
Еңбексіз, ғылым, өнер,шып талапсыз,
Созсаңда кокке қолды ол сағап жоқ!

11.04.2005 жс.

***

*Немерем Аспандиярдың 1-жасқа
толған мерекелік кешіне*

Алла берген Аспанды,
Пайғамбардың жасында.
Отыр Аспан бірге кеп,
Атасының қасында.

Мен жетпеген білімге,
Жан Аспаным жетсе екен.
Халықына, еліне,
Білім дәнін ексе екен.

Парсатты пен ұзданды,
Санасына берсе екен.
Жан Аспаным жетіп ер,
Қызық өмір көрсе екен.

Жаксы менен жаманның,
Қадырын әр кез сезсе екен.
Арамдардан әрқашан,
Дер кезінде безсе екен.

Ер жақсының соңынап,
Тартынбастан ерсе екен.
Бұл жалғаншың қызығын,
Жан Аспапым көрсе екен.

Жалғыз Алла құлынға,
Бұхар жасын берсе екен.
Сырым менен Боташым,
Шын қызығын көрсе екен.

Айналайын Аспапым,
Данасы бол ғылымның.
Қабырғасын соқтірмей,
Панасы бол Сырымның.

Өзіңмен бірге туғанның,
Қорғаны бол қорғайтын.
Обалына еш қалма,
Адам түгіл торғайдын.

Шындықпенен адалға,
Басыңды иі, сүйе біл.
Адал ,арлы, жандардың,
Жолдарында күйе біл.

Оқу оқып, дәрігер боп,
Мамандықты сүйе біл.
Ақ халатты Атаңдай,
Дақ түсірмей кие біл.

Шындық пенен жалғанды,
Айыра біл, сүзе біл.
Өмір күрес, дамылсыз,
Ақыл менен төзе біл.

Бүгінгі күн Атаңның,
Басынан жастық өткен кез.
Ауру меңдеп кейде бір,
Күш қуаты кеткен кез.

Болғаныңды, өскенде,
Атаң мүмкін көрместе.
Жан Аспаның мен болса,
Дұшпанға намыс берместе.

Бір өзіңе тілеймін,
Бақ пен тақты құлыным.
Ұрпғымды жалғасам,
Үзілмес менің жұлыным.

Роллан жиенім мектеп бітіргенде

Ролланым, Ер жетіпсің,
Ақ семсердей сермейтін.
Ел менен Ердің намысын,
Дұшпанына бермейтін.

Шырағым жағып ғылымның,
Шырақ болсын еліне.
Қазыбектей ұл болсың,
Туып өскен жеріне.

Нағашың Қаржас, Қанекен,
Ғылымның жақты шырағын.
Жан Роллан сенінде,
Ғылымда болсын тұрағың.

Атың қалсын ғылымда,
Жұлдызы болған Қаныштай.
Қазыбектей бетті бол,
Жібермеген намыстай.

Жүрегінен нағашың,
Арнайды бата өзіне.
Бақыт берсін, Қуаныш,
Ролландай көзіне.

Қабыл алсын бір Алла,
Ақшақардай тілекті.
Сеніменен Қуаныш,
Бөлмейміз ғой жүректі.

25.05.2005 жс.

***

Тенеуі жоқ , теңі жоқ марал едің,
Жете алмаған арада арал едің.
Құралай көз, қыпша бел, қайран Ерке,
Талайларға қол жетпес арман едің.

Болды замап , қалды арман,
Жапды жүрек, солды тілек.
Қызыл гүлім, болды шок,
Басқа, басқа не керек.

Нұрлы таңдай, сырлы маңдай,
Болдың қалқа сен қандай.
Ақша бетің, балғын етің нұр еді,
Ұмыталман, мәңгілікке сол жандай.

Ая жапды, ыстық қанды,
Кетсеңде алыс Маралым.
Қалды сусыз, болды сортаң,
Қу жазира аралым.

***

Ағармас қайран көңіл жер болған соң,
Ақ ниет жауын сыңды жер болған соң.
Қимайсың, кешіресің ит арамды,
Кір жуып кескен кіндік ел болған соң.

Қайтесің сасық кеуде өр болған соң,
Көкірек қап қараңғы көр болған соң.
Айтпайын десем дағы, көрер көзім,
Шыдамас адал сөзім қор болған соң.

Адал сөз , адал ниет , шын парасат,
Игерсең адамдығын өшпей тұғын.
Есті адам, іс жасамас тірлігінде,
Жүрекке жалғыз Алла кешпей тұғын.

Сөнерсің сенде бірде шам сияқты,
Сұм ажал соққан желдей есіп өтсе.
Өлсеңдег өлмегенің осы болар,
Артыңнан ақылды ұрпақ жетіп өссе.

Күн өтер, өтер түндер, жылдар өтер,
Түбіне бөк дүние кімдер жетер.
Ойласаң көп жасаудың керегі не?
Алдыңда келін бала арың кетер.

Жөн айтсаң кейінгі жас несі деген,
Дұрыс па осы сөзді естігенше.
Кәрілер кейде шіркін айтқан екен,
Сұм ажал өзің жетіп келші деген.

Тұрғанда есім дұрыс кетпей халым,
Жақсы еді шыбыш жанды алса Алла.
Кетейін келін бала алдында мен,
Болғандай жылы үйің болмай дала.

Бұл жалған бірге күнді , бірге түнді берер,
Бірге жоқ, бірге толы жанды берер.
Бірге бақ, бірге тақты қоса беріп,
Бірге су, бір үзімдік нанды берер.

Жарық күн , таң мен қоса түнде жетер,
Өтерің бұл жалғанның әркім білер.
Қара су бір үзім нан, болса адал,
Шын бақыт болса да кеш өзі келер.

Роллан жиеніме

*ҚР Алматы Ішкі істер министрлігінің
академиясына түскеніне*

Айналайын Роллан,
Өмірдің аштын есігін.
Ата-анаңмен бүгінде,
Артта қалды бесігің.

Бүгінгі күн Отанның,
Болдың ұлы ант беріп.
Қуаныштың шегі жоқ,
Өзіңді тұрған біз көріп.

Есіңе ұста, Роллан,
Ел мен Ердің намысын.
Атаң қазақ шоқпармен,
Қорғаған жердің қамысын.

Жақсы оқыда, тоқыда,
Баста мида санаңды.
Қуантардай адам бол,
Әкең менен анаңды.

Ұлы мен қызы қазақтың,
Төккен қанын Елі үшін.
Қан майданда шайқасқан,
Ұлтарактай жер үшін.

Өткен ата-бабалар,
Өлсе дағы ел үшін.
Ұлан байтақ жеріңді,
Тастап кетті сен үшін.

Қорғайда біл, сүйе біл,
Памысыңды ел үшін.
Кеуде тіреп тұра біл,
Ұлтарактай жер үшін.

Ішкі,сыртқы дұшпаннан,
Қорға елінді, жеріңді.
Сондықтанда сүйе біл,
Асыл, адал, білімді.

Офицер білсең биік шың,
Әркімнің қолы жетпейтін.
Бақ пен тақты ұстай біл,
Тастап сені кетпейтін.

Пагоныңды иыққа,
Адалдықпен таға біл.
Кейінгі өсер ұрпаққа,
Айтарлықтай аға бол.

Бітіріп оқу елінде,
Жұмысыңа бол ғәділ.
Адал елдің еңбегін,
Қорғайда біл, сен әділ.

Жауыздарды аяма,
Ел жағасын жыртатын.
Келешекте сендерсің,
Солардың көзін құртатын.

Мен тілеймін, көрмеспін,
Полковник болғанды.
Әкең, анаң көреді,
Опанда әрі тұрғанды.

Полковник, генерал,
Болсаң да , елдің ұлы бол.
Ұлан байтақ еліңнің,
Қамқоршысы туа бол.

Оқу, өнер, игерсең,
Білерсің өмір бағасын.
Осыны ғана сұрайды,
Мендей сері нағашың.

Жалғыз Алла жар болып,
От пен шоктан сақтасың.
Ролланым аман бол,
Ел тірегін ақтасын.

Алматыға ниет қып,
Біздер тұрмыз бүгінде.
Ролланға қуанып,
Ұзын жолдың үстінде.

Отанына ант береді,
Қарашының басында.
Ниет етіп жол тарттық,
Болайық деп қасында.

Отанына тар заманда ант берген,
Нағашысы Мұсада.
Полковник болған жоқ,
Дұшпаны өлген құсада.

Келешекете өмірде,
Оқу, білім игерсе.
Полковник, генерал,
Шенін алып теңгерсе.

Қабыл алсын бір Алла,
Тілегімді арнаған.
Ұрпақ едім Шорманның,
Далада сөзім қалмаған.

Айналайын Роллан,
Нағашың жаман өтпеген.
Ерегіскен дүшпанның,
Жағаға қолы жетпеген.

Байлығым менің ет жүрек,
Қызыл тілді сайратқан.
Алтын, күміс , ақша емес,
Сөзім алтын сый тартқан.

Жиені Мұса, Қаныштың,
Ролан намыс берместей.
Мен сияқты нағашың,
Болғаныңды корместей.

Көрмесемде Роллан,
Елің көрсе болғаны.
Келешекте адам боп,
Болшы елдің қорғаны.

Есіңе ұста Роллан,
Баласы бол Алаштың.
Ұлым деді айда бол,
Болсам да қлы Қораштың.

Есіңе ұста Роллан,
Не екенін намыстың.
Болмасаңда ұксап бақ,
Жиенісің Қаныштың.

Үлгі

Атыңнан білініп тұр жердің құны,
Жайнаған бір өзіңді елдің сыны.
Етегі Сарытөбенің айдын бұлақ,
Ойлама жазды екен деп текке мұны.

Қысың қыс , жазың шілде, күзің қоңыр,
Халыққа шын бауырмал, емес қыңыр.
Таза ауа , бау бақшасы ,тоғайы бар,
Жас сәби , өскен жетіп, болып шымыр.

Он үште келдім бала, еттім мекен
Ағамыз, ағартушы болған екен
Бітіріп орта мектеп, жолдама алып,
Оқуға кеткен екең осы Жәкең!

Сары төбе шаңғы тепкен жастығымда,
Үмтылмас құлағаным тастағында.
Секіріп трамплин кеткенде ұшып,
Қалың қар, көрпедің ғой жастанғанда.

Рапық Ақыбасқа

*Павлодар облысы Баянаулы ауданының
милиция бастығына*

Шыққандығың қарадан көрініп тұр,
Адамдығың сондықтан білініп тұр.
Тапталған жақсылардың ары үшін,
Қос жұлдыз иығында ілініп тұр.

Бүгінде басында бақ, астында тақ,
Болған соң сен адамсың сенбегенге.
Жұмсарың қол шоқпарың қара дүрсін,
Жамылып, адал заңды көздегенге.

Болсамда көзге қораш басым алтын,
Білгеннің аузындағы сөзі едім ғой.
Кешегі Қаныш аға, Шорман, Мұса,
Бүгінде шын білсеңіз көз едің ғой.

Адамның бір ұрты май , бірі қанба,
Қалқаман сүмелегін олда жан ба.
Бүгінде заманы жоқ бұрынғыдай,
Сондықтан сен оғыңды текке жонба.

Тұлпардың ауынаса түгі қалар,
Жаманның ізі сайы кегі қалар.
Өлседе қайран жақсы залымдардан,
Күн ертен жарқ ететін тегі қалар.

Сайраған қызыл тілді кесе алмассың,
Бүгінде ер шындықты шеше алмассың.
Залымдар Қалқамандай қоршап тұрса,
Түбінде мұнан артық өсе алмассың.

Он бес күн, он бес тын болмас мағаң,
Болсада шенмен шапан аға саған.
Баста ми көкіректе санам барда,
Болмасын ешпендегі киер тағаң.

Қарадан хан болсада тартар негіз,
Тұрсада бақ пен тақты қолда егіз.
Есіңе ал өткен қанды тегі қара,
Деген сөз Ляз биге ботқа жегіз.

Сен болсаң тегің қара , «басың хансың»,
Баянға қос жұлдызбен бүгін таңсын .
Айырмас ердің басын, адал арын,
Япыр-ай сен бір сорлы неткен жаңсың?

***

Тудың адам,
басын қадам аттадың.
Болдың сәби,
анана әлди жатпадың.
Ата-анаң,
болды пана мәпелеп.
Өстің талдай,
тәтті балдай еркелеп.
Өмірге аттап,
оқуды жаттап құлаш ұрып сермедің.
Қайраң жастық,
көңіл мастық бойға маза бермедің.
Бірақ бәрін,
өмір зәрін білмедің де, көрмедің.
Бірің олай,
бірің былай шайқадың да, тербедің
Бірің бетке,
бірің шетке ұқтың ба?
Қалып мұңға,
жетпес шыңға торғайдайын бұқтың ба?
Болса сана,
айтқан дана мүмкін біліп ойландың.
Қуыс кеуде,
жанын жеуде жеңіл-желпі тойландың.
Қайран сана,
болған пана ақылдыға, арлыға.
Ойлан, толған
болған қорған жетім, жесір, жарлыға.
Ойы зерек,
болған ерек өнер, білім деп айтар.
Сайра тілім,
өнер, білім игер дағы сермеші.

Болмай бақсы,
қайран жақсы білсең намыс бермеші.
Нұрлы таңды,
жақсы жанды, аяла да, біл оны
Жетпес алтын
айтқан халқың болмас, толмас шын құны.
Ойла бірақ,
сонда шырақ талпын, қалма
Шын сез де.
Еш болады,
кеш болады, ах ұрғаның ол кезде.
Шын көңілде,
бұл өмірде мәңгі ойла не тұрмақ.
Адал еңбек,
еш сөнбек осы ғана сез ұрпақ.
Оқы-оқы,
тоқы-тоқы игерсең сен, сол еңбек.
Айтам жасқа,
жетер басқа опасыз жалған, ол көнбек
Оқысаңыз,
тоқысаңыз «зәріне» өмір көнбейсің.
Атқан таңдай,
жаққан шамдай, сенсе де су сөнбейсің.

07.10.2005 ж.

Эпилог

Ақ халатты үстіме,
Отыз сегіз жыл кидім.
Гиппократ бабаның,
Ғылымын ақтап, шын сүйдім.

Зейнетке шығып кеткенше,
Ажалдан жанды сақтадым.
Өмірге деген парызды,
Алдында халық ақтадым.

***

Ұлы сөз қадыр білер адамына,
Өсетін ұл мен қыздың қамадына.
Абайдың өсиетін біле-білген,
Ұл қызды кездестірме наданына.

Дақ салма ата-ананың қадырына,
Шыға біл білім, өнер адырына.
Озі күн, өзі жұлдыз игі адамды,
Адамның кездестірме шадырына.

Туған, туыс кетпесін қайғы, назда,
Жүрсен де бірің «қыста», бірің «жазда».
Білсеңіз қысқа өмірде шын сыйластық,
Тұрсаң да бірің төмен, бірің шыда.

***

Туа біткен ауруға дауа болмас,
Көр соқырда ойласаң сана болмас.
Асырасаң, сақтасаң надан жанды,
Қамқор етер өзіңе наана болмас.

Бұл өмірдің откелін адам білмес,
Жер үстінде, тірлікте кімдер жүрмес.
Күнде туар адамзат, бірақ ойлан,
Бір ғасырсыз өмірге дана келмес.

Туған, туыс пана дер әркім білсең,
Пана болмас бақ тайып төмен кетсең.
Жалғыз ғана басыңа білім өнер,
Игер, тоқы санаңа тіліме ерсең.

Әр жақсыға өзіндік ақыл берші,
Қия, күзде тұрғанын өзің көрші.
Көре алмаған арамдар білсең егер,
Жанды жемей тезірек көрге кірші.

***

Сүріне, қабына
Қызарып бабына
Жүгірді шартық.

Неге сонша,
Терлеп мұнша
Келді ме бастық?

Қаралық алға,
Келетін жолға
Үңіліп кәрі, жасымыз.

Келсе «дөкей»,
Жинар өңкей
Топ-топ болып басымыз.

Басқаны баяу,
Келді таяу
Жон келкесі күржиіп.

Шартық зырлап,
Жұртты жинап
Тұрды қарап ыржиып.

Менің салтым,
Тыңда халқым
Деді мырза талтайып.

Қара жұмыс,
құрсаң тұрмыс
Істе төлеп айып.

Екі-үш айда,
Болмас пайда
Стажер боп өтесің.

Ұнамаса,
Көне алмасаң
Өз жөніңе кетесің.

Деді бастық,
Жаман састық
Не болар деп халіміз.

Амал нешік,
Болдық күшік
Келмес оған әліміз.

Жер мен көктей,
Терді төкпей
Түсінетін ұл қайда?

***

Серме көңіл
Ерме жеңіл
Асылы залым тіліне.

Болған ерен
Сыры терең
Қоймас ұзақ біліне.

Жүзі жайран
Қаларсың қайран
Ісі менен сөзіне.

Болмас суыс
Жанға туыс
Көрінсіді көзіңе.

Баста сендік
Болсаң мендік
Шыр айналар қасыңда.

Ойлан мұндық
Болар сондық
Ішетұғын асың да.

Салмай күшке
Кіріп ішке
Өңменіңнен өтеді.

Сезбей кесек
Болып төсек
Бар сырыңа жетеді.

Сенің үшін
Салып күшін
Жолыңда құрбан «өледі».

Жүрек, бауыр
Болып тәуір
Бар нәрсені бөледі.

Сынды сағың
Тайды бағың
Сырғып қана жоқ болды.

Бұрыңғы жүрек
Айнымас тілек
Жалын емес шок болды.

Қуан бірақ
Есті шырақ
Аман басың қалғанға.

Айтпай сөзбен
Қара көзбен
Опасы жоқ жалғанға.

***

Сүйрік тілің,
Қыпша бөлің,
Балдай еді.

Сендей ерке,
Асыл серке,
Сандай еді.

Көз жанарың,
Қос анарың,
Бірі отта, бірі бал.

Аппақ төсің,
Сырлы мүсін,
Арман еді алар нәр.

Ұмыта алман,
Болса да арман,
Ойла қалқа өзінді.

Бейне белес,
Қылаң елес,
Мөлдіреген көзінді.

Шығып төске,
Салып күшке,
Көргенде.

Қызды қаным,
Шықты жаным,
Бөлгенде.

Балғын санды,
Сендей жаңды,
Қидым ба.

Қалып сенеп,
Өз-өзіме,
Сидым ба.

Жанған шырақ,
Кеттің бірақ,
Мәңгілік.

***

Бақыт, дәулет қонса бас
Не ойлайсың есті жас
Айтшы шынды.

Көкте тұрсаң, қамал күрсаң
Мұхитты аққан, кері бұрсаң
Кеңейер сағаң.

Төменді басып, жоғары тұрсаң
Бақыт, дәулет тұрса тасып, артар бағың.

Не істер едің, сгер бұлай болғанда,
Жолың болып, көңілің солай толғанда.

Айтшы шырақ?
Аста Мәрс, қолда мөр.
Аяқ емес, әрқашан төр

Бола ма тұрақ?
Алтын, доллар, мұнай, көмір,
Көргенің күнде «нұр» өмір.

Ойлар едің не?
Кімге доллар солай болар,
Берер ме едің құлқын тойлар.

Шашар ма едің төге?
Жинап жанға дос жаранды,
Алар ма едің бар ғаламды.

Ойланбай.
Кетпес еді, өтпес еді,
Шашқаныңның болмай шегі.

Тойланбай.
Ұшса бағың, тайса тағың,
Оңалмастай сынса сағың.

Не істер едің?
Иіп басты, бүгіп тізе,
Барыңнан мәңгі безіп.

Кеш тер ме едің.
Көрген күнді, маңдай сорды,
Қандай жаза құрған торды,
Шеш тер ме едің.

***

Сәулелі өмір күннің нұры емес пе,
Игі жақсы жоғары түр емес пе.
Оқу, өнер білмеген кейбір адам,
Келгендігі өмірге құр емес пе?

Игерсең оқу, өнер алдың ашық,
Оқыған ұл мен қызға болдым ғашық.
Дариға ойлап тұрсаң шын арман ғой,
Болса егер санасы жоқ, көңілі пасық.

Өмірдің өткелі көп, ызғар жылы,
Адамның сана болса болар құны.
Арман жоқ пәни бақи екі өмірде,
Болса егер туған балаң елдің ұлы.

Кім өтпес бұл өмірден ертелі-кеш,
Білсеңіз егер білім, басыңда ес.
Өнердің тарам-тарам жолдары мол,
Ақылмен қосып білім, ойлан да шеш.

Игерген білім, өнер дана емес пе,
Ер жақсы туған елге пана емес пе.
Айырар жақсы, жаман қасиетін,
Тек қана көкіректе сана емес пе?

Өмірім өткен менің нүр емес пе,
Қадірім ақ халатта тұр емес пе.
Көре алмай ер басымды өткен адам,
Еріген су ішінде бор емес пе?

***

Негізі жаман адамнан,
Жақсылық күтпе басыңа.
У себеді тарлықта,
Сыйлап берген асыңа.

Тар жол, тайғақ кешуде,
Егілме де, жасыма.
Сыйлама да, жинама,
Көр жаманды қасыңа.

Ұлы өмірдің жолдары,
Бірде тарда? Бірде кең.
Қатар жүрген құрбы, дос
Ойла өзіңе кімдер тең?

Оқу, өнер, ғылымның,
Шегі болмас, ойласаң.
Сен бір ғарып адамсың,
Күнделікті тойласаң.

Шам шырағың тек білім,
Ешқашанда сөнбейтін.
Ызғарына долы өмір,
Білсең солай көнбейтін.

Негізі жақсы адамның,
Парасаты кең болар.
Қара басың оқысаң,
Күн нұрына тең болар.

Жеті адамнан негізсіз,
Жаман оңбас өмірде.
Ұлың болса жетесіз,
Құр көлеңке көңілде.

Талантты туған ұл мен қыз,
Шырағың ғой сөнбейтін.
Жаман болса не шара?
Пенде барма көнбейтін.

Оқылған ұл мен қызыңыз,
Шыңға атар қармағың.
Болса надан, көр болдың,
Тістелер күнде бармағың.

***

Ой, сана, ақыл, дана, баста миың,
Орнына жұмсамасаң, олда қиын.
Бірі бар, алтын, күміс, доллар қуған,
Бірі бар таба алмаған, білсең тиын.

Қиынды жиыстырып айтпа бекер,
Бұл күнде, алтын, күміс болған құнды.
Қияда қия құзға қарап тұрсаң,
Отыр ғой сан жапалақ бүркіт сынды.

Кім тыңдар, кімдер қарар асыл мұнды,
Адалды аршып алып, көре тұғын.
Ауызда темекі мен ішкені арақ,
Кімдер бар, арға көңіл бөлетұғын.

Жастар бар атқан арқан қияға деп,
Шың түбін, қазып білім, өнер алам деген.
Кей жас бар, ой арманы қызық дәурен,
Бір ғана қанағатты алам деген.

Жапалақ болмас бүркіт тарасаңда,
Күн үшін, жүрегіңе баласаңда.
Неліктен, сол жапалақ қияда отыр?
Ұшатын шилі қамыс арасында

Қарқ еткен қара қарға, бүгін сұңқар,
Япыр-ай, неткен бұл күн ойласаңыз.
Шабан ат, жалы қотыр, бүгін тұлпар,
Тереңге зерді салып, толғасаңыз.

Жарқ етпес қара темір, алтын сынды,
Егелеп жылтыр гаухар жақсаңдағы.
Жаба алмас сан тарих, адал сынды,
Кінә артып, арға таңба тақсаңдағы.

***

Нұрлы күннің,
Айсыз түннің
Жарығы ғой.

Көңілі тоқтың,
Қолда жоқтың,
Тарлығы-ай.

Нақылсыздың,
Ақылсыздың,
Хандығы ай.

Бары артықтың,
Сол шартықтың,
Паңдығы ай.

Нақылдының,
Ақылдының,
Шындығы ай.

Қол талмастың,
Ақ алмастың,
Қындығы ай.

Киелі шердің,
Ұйымшыл елдің,
Бірлігі ай.

Бір Тыңбастың,
Құмырсқаның
Тірлігі ай.

Қара көздің,
Асыл сөздің,
Асылы-ай.

Білсең көпке,
Айтшы бетке,
Жасым-ай.

Асыл құны,
Ұқшы мұны,
Досым-ай.

Көп көргені,
Бар білгені,
Аз деме.

Білсең алтын,
Оның артын,
Қаз деме.

Келесі күшті,
Жөнсіз істі,
Бас деме.

Отпес пұлды,
Ұқпас ұлды,
Жас деме.

03.12.2005 жс.

***

*Раушан құдағиымның
60-жасқа толған мерекелі тойына
және Рүстем жиенімнің
11 жасқа толған күніне*

Қайырлы болсын, ұлы той,
Алпысқа келген жасына.
Етіп құрмет келдік біз,
Қадір білер басыңа.

Парасат, ұждан, терең ой,
Бәрі де болды басыңда.
Инемен қазып білімнің,
Шырынын алдың жасыңда.

Бітіріп оқу жасыңнан,
Болдың ұстаз балаға.
Ұшырдың түлек қасыңнан.
Сандаған қия салаға.

Түскен жерің келін боп,
Ақ келіндей жер еді.
Қаныш туған шырақтай,
Мұса, Шорман ел еді.

Болдың ақыл, сабырмен,
Жанұяның панасы.
Мұса, Шорма елінің,
Болдың бүгін анасы.

Тізе қосып Қуанмен,
Атқардың еңбек еліңде.
Өсіріп шәкірт, оқыттың,
Ақ келіндей жеріңде.

Өттің өмір өткелін,
Тая баспай, сүрінбей.
Зейнетке шығып кеткенше,
Еттің еңбек ерінбей.

Адал еңбек ерінбей,
Алдыңда Отан ақталды.
Ұстазым деген ұлы сөз,
Жүректе шәкірт сақталды.

Өзіңдік бала, немерең,
Ақ сүтінді ақтасың.
Жүрегінде ұрпағың,
Анасын мәңгі сақтасын.

Рүстем менен Алдияр,
Өсіп, өніп, жетсін ер.
Қадырыңды Раушан,
Арқашанда білсін ел.

Құт пен бақыт басыңа,
Қонды, толды көңілің.
Өз жолыңды жалғасын,
Шынар сыңды келінің

Рүстем сыңды немере,
Сыйға тартты Шынарын.
Ала келді Рүстемжан,
Алдиярдай тұмарын.

Ербол, Марат, Рүстемің,
Алдияр, Қуан тірегін.
Тірлігіңде Раушан,
Бөлінбес сенің жүрегін.

Рүстем жанға тілеймін,
Бұхар баба жасын мен.
Болсын Қаныш ағаңдай,
Жарық жұлдыз күнге тең.

Риза бол, Раушан,
Сыйлап келген басыма.
Осы өлеңді арнадым,
Ұлы тойдың асына.

Ұрпағыңа Алланың,
Нұры жаусын басыңа.
Семсердейін жаркылдап.
Өле өлгенше жасыма.

Алтын, гаухар, күмісің,
Асыл сөзге тең келмес.
Айырма жақсы жаманда,
Бұл өмірге кім келмес.

Ұмытпада, кадыр тұт,
Әр сөзімнің бағасын.
Мұнап артық не тілейді,
Жағалтайдай нағашың.

Балаларыма өсиет

Парызын әке ақтасаң,
Игер оқу, өнерді.
Қара жердей таптама,
Ақшақардай көңілді.

Басыңды и, тізе бүк,
Ақылдыға, ғылымға.
Еш адамға қылма кек,
Кір келтіріп, ғұмырға.

Талпын ғылым шыңына,
Етіп, еңбек аянбай.
Ақ көңілді, бол кіші,
Надандай мықын таянбай.

Оқу, өнер, еңбектің,
Шаш жемісін халқыңа.
Жұмса адал тиынды,
Келісер құны паркыңа.

Отірік, осек, кекшілдік,
Болмасын қара басыңда.
Адал еңбек жемісің
Болсын адал асыңда.

Үлкен, кіші балаға,
Бол мейірімді анадай.
Ғарын пенен нашарға,
Болғын қорғап панадай.

Орныңды біл отырар,
Ұлы жиын болса егер.
Сөз сөйлемс, езулеп,
Күлкі болар, ар төбе.

Адал, арлы ер шыңдық,
Қорға балам кез болса.
Таластырма жөн сөзді,
Түсінбейтін ез болса.

Ер жақсыға, жағаға,
Жеткізбе қолын жаманның.
Көзіңді тік, ере біл,
Ағысына заманның.

Қолда барды, қорығды,
Жұмса ақылмен орнына.
Түсіп қалма арамның,
Алдауына, торына.

Кетпе суып өмірде,
Бірге туған туыстан.
Есіңе ал, түсін бір,
Кетпестей шығып, уыстан.

Есіңе ал Абайдың,
Нақыл сөзін өмірде.
Не болсада кеше біл,
Кетпесін жара көңілде.

Қорғанғпана бола біл,
Бірге туған бауырға.
Боқ дүние бар үшін,
Кетпе сөзге ауырға.

Қарындас, ана, бауырын,
Құн болмас оны теңеуге.
Дұшпаныңа жол берме,
Кекетің, оны шенеуге.

Оз басыңмен шектелме,
Жалға ұрпаққа алғанды.
Түсіне біл, ұға біл,
Опа бермес жалғанды.

Ақылдысың туған ұл,
Жақсы, жамап талғасаң.
Ақтағаның парызды,
Ұрпақты әрі жалғасаң

Сонда көңіл өмірде,
Болар күндей білсем мен.
Арманым жоқ бақида,
Қара жерге кірсем мен.

20.03.2005 ж.

Құдағи Айтжамал Ержановаға

*70-жасқа келген
мерекелі тойына*

Келдің бүгін жетпістің асқарына,
Үлгі болдың еліңнің жастарына.
Жағалтайды бауыр ғып, еркелетіп,
Бастыртпадың көре алмас қастарына.

Біз тілейміз өзіңе ұзақ өмір,
Өле өлгенше қалыспас біздің көңіл.
Тек арада болмады Рысты апа,
Өткен шіркін арына салмай теңбіл.

Рысты апа осы Айтжамалдың апасы еді,
Менің институт бітіруіме .
көп еңбек сіңірген адам,
Үйінде жатып едім оқығанда.

11.03.2006 ж.

Ақылды туған ұл-қызға

Арман жоқ артымыздан ерген ұрпаққа,
Адалдық, қанағатқа сабыр тұтса.
Арналар адымына Бейнем, сөзім,
Бір жұтым қара судай қадыр тұтса.

Жазған сөз, ой, тілегім есті ұрпақтың,
Шыныменен көңілінен шығар болса.
Өзімді бақыттыға өтем санап,
Сол ұрпақ сөз төркінін ұғар болса.

Амал не, кей ақымақ сынап, мінеп,
Өзімді балағаттап, сөгер болса.
Сенемін ақылды ұрпақ түсер ара,
Надандар таза арымды тогер болса.

Арнаймын балаларыма

Сөз түсінер қазақтың баласына,
Берген құдай адамдық сапасына.
Ұл мен қызды осылай тауып берген,
Мың рахмет солардың Рымжан анасына.

Әр сөзімде бір өмір тұр емес пе,
Түсінгенге көңілдің сыры емес пе.
Қадыр білмей ұждансыз өткен адам,
Өткендігі өмірден құр емеспе.

Тарихқа жеткізер жақсылықты,
Халқымнан туа тұғын ұл емес пе?
Айырмаған есектен – Арғымақты,
Бейнесі адам ойласаң тұл емес пе?

Жарық жұлдыз аспанда тұр емес пе,
Бұл жазғаным жақсыға сыр емес пе.
Бұл өмірден ойласам барлық байлық
Артта қалар дастан мен жыр емес пе.

Мазмұндама

Ашық сөз.....	3
Қат, сыйлас, аға, бауыр, туысқанға.....	4
Баба.....	4
Құтты болсын тойыңыз, Раушан, Қуан.....	5
Сол бақыт басың аман, малың түгел.....	6
Ең жүрек қағып дүрсіл пені сездің.....	7
Кейде бір күйіп жанып палыйсыңда.....	7
Жарық күндей өмірді.....	8
Қақ жарып көкіректен шыққан сөзім.....	9
Көңіл-ай !.....	10
Жазайын мен өленді көз талғанша.....	11
Ағарып кара көзден нұр таймайсын.....	12
Төркін.....	13
Қор қыма жалғыз Алла.....	14
Ақиқат ақ алмастың жүзі емес пе.....	14
Нұр сепсін адалдыққа жалғыз Алла.....	16
Аспан кең жерді көрер дөңгеленген.....	16
Қара түндей зұлымның қарайғаны батады.....	16
Яшырай (бір Ағаға).....	17
Тарих өзі куә, ар мен ұждан.....	18
Ақ көңіл, айдын мұхит түбі емес пе.....	19
Зейнежан.....	21
Ұлы өмірдің асатып асуы көп.....	21
Ардақтап, аяладым жақсыны мен.....	22
Тірбол күйеу баламның 36-жасқа толғанына.....	23
Өзіл өлең.....	24
Адам өлмес аурудан.....	26
Тұңғық терең ой, сезім.....	28
Асуан.....	28
Қара құс болып бүркіт шыңға шықпас.....	30
Жақсының өзі өлсе де, сөзі қалған.....	30
Арам пасық.....	31
Терең ой, ақыл, білім, төзім досың.....	32
Эпилог.....	33
Сол арман, жаман туыс «дау жапжалы».....	33
Арнаймын таң нұрындай жақсыға кең.....	34
Жарық етер кара көздің ұшқышындай.....	35
Кейде бір көңіл шіркін толқиды кеп.....	35
Айтхожин Қабдешке.....	36
Таң нұры сепкен сәуле жер бетіне.....	37
Жарқырап жерге сепкен күннің нұры.....	38
Адал ас, адал ниет, мол ырзығың.....	39
Армансыз осы өмірден өткендігің.....	39
Өйге алып.....	40
Қасқа бас, талтандайсың ақылдымын деп.....	41
Маужырап таңда.....	42
Айтқан сөзің.....	42
Нәрсені білім, өнер, серме құлаш.....	44
Сауысқандай шықылдан.....	45
Шеннендім әрбір істі ой, ақылсыз.....	47
Шеннендім ойласам жас келгенде.....	47

Сүргылт тартып, бет жүзі.....	48
Келер таңды	49
Атар таңды, жақсы жанды бағала	51
Эпилог.....	53
Тең келмес аққа, қара тұрса қатар.....	53
Ойланам да толғанам	54
Ініңді жарып тастап көрер ме еді	57
Арқасындай жотаның	58
Шысыз, күнсыз сөзің-ай.....	59
Інім жалын, сыртым жытыр.....	60
Ұлым Бейбітке өсиет	61
Өттің бе қайран өмір сырғып қана	63
Сырлы маңдай, атқан таңдай жан еді	64
Жарық күндей нұрлы өмір	66
Неліктен екі қыртыс кейбір адам	67
Бұл кезең, қандай кезең, терең ойдың.....	68
Саналы өмір, шын қоңіл бақытпей немесе	69
Амал не?.....	70
Терең ой, басында ақыл, қара көзім	71
Қарай біл, талдайда біл, пайдасын ал	72
Қапыда, қапияда кеткен кезің	72
Сұлу қыз.....	73
Өмір долы	74
Гүлжан Сағынаеваға	78
Әй ауру, айналдырып болдың кетпес	79
Ми	80
Қаралап таңды	82
Неткен ғажап	83
Көрген түстей кей мезгіл.....	83
Ы-ға	85
«Байзыл»-ға	85
Откен күн.....	87
Чарли	89
Сандугашқа.....	89
Ғыныштық.....	90
Осылай жан Аспаным ақтаса екен	90
Тартыпбай өле-өлгенше жақтадым мен.....	92
Жастықпенен еліріп	93
Қия шыңға көз сүздім, жетемін деп	93
Басқа жолды таппадым.....	94
Жапалақ пен қара құс	94
Ой	95
Сүмелек.....	95
Болып кірпіш қалансаң.....	96
Өтсең ер боп тұмаған.....	97
Жігерлісің бар болса.....	97
Түпсіз терең	99
Ойланам кейде.....	101
Жақсыға ерсен.....	104
Құрыш болат семсердей.....	105
Болмас іске кіжініп	107
Пайдасы жоқ осы кез	108

...старындай аспаның.....	110
Бірде барда, бірде жоқ.....	111
Жетер, жетпес дүние-ай.....	112
Неткен өмір жолдары.....	115
Мөңдір көз, кең мандайлы, ақ сұр жүзің.....	116
Дарига еттен өтіп, сүйек жегіті.....	117
Көңіл ашар.....	117
Ағармас қайран көңіл қарайған соң.....	118
Жаралы жүрек тірлікке жазылмасың.....	118
Оқыған қазақымның ұл мен қызын.....	119
Гүлкі мырза.....	119
Ашиды ішім , іші таяз жандарға.....	122
Өкінем осы кезде өткенге мен.....	123
Мені сез деп.....	123
Қараймын ішкен асым адалма деп.....	126
Бірақта.....	127
Сырымбет ұлыма.....	128
Е-деген азаматқа.....	130
Әнилог.....	131
Сенбе едің кара бүлгітай торлағаның.....	131
Ағынды сарқыраған тоспа бөген.....	132
Өкінем осы дәурен өтеме деп.....	133
Сыбырлап құлағыңа кетсе сайтан.....	135
Кешегі жүрген жапалақ.....	136
Өкінем ойдағы ісім болмады деп.....	137
Ожан құдамның 75-жасқа толуына және Бағи құдағимен 50-жылдық жаңұя құрғанына.....	138
Қуан құдамның алпыс жасқа толуына.....	140
Жазбады дәмі Көкшенің.....	141
Ботамның туған күніне.....	142
Кейбір адам жаман деп.....	144
Дос болма ісі араммен жалған үшін.....	145
Гүңгіық терең ойымды.....	146
Ақыл, сабыр, терең ой.....	147
Көз көрдім, құралайдың өзі екен деп.....	148
Қалып ойға.....	148
Серме көңіл айға арқан ататындай.....	150
Көрсермін алдым тұман, шаң болса да.....	150
Жапар еді сонда бізге шырақ өшпес.....	151
Ойланам да ойлаймын.....	151
Әнилог.....	152
Бұралып, сылаң қағып тұрған кезең.....	153
Сүм түлкі жортып келсе, қақпап тұрған.....	153
Ақылдың даңғыл жолын салсам екен.....	154
Өзімді өзім сүйреп өткен өмір.....	155
Қонса бақ жапалаққа «бүркіт» болар.....	156
Жар болсын жалғыз Алла, Ботам саған.....	156
Бірде жалын, бірде ызғар толықсыған көңіл-ай.....	157
Жиен-ай.....	158
Қарындас.....	158
Ынжық болса туған ұл.....	159
Деп кеткен талай боздақ қайран ел деп.....	160
Елара көздің жанары, күннің нұры емес пе.....	160

Жеті атадан бір ата бай болса да , сен байсың	161
Қ-ға	162
Қара құсым жапалақ	162
Қара құс, болып бүркіт шыңға шықпас	164
Жақсының өзі өлсе де, сөзі қалған	165
Арам насық	165
Терсең ой, ақыл, білім, төзім досың	167
Эпилог	168
Сол арман, жаман туыс «дау жап жапы»	168
Жарқ етер қара коздің ұшқынындай	169
Кейде бір, коңіл шіркін толқиды кеп	170
Білімнің ойлада біл дана жағын	171
Таң нұры сенкен сәуле жер бетіне	171
Ақыл, сабыр, парасат, бойына бігер жақсының	172
Япырай, бүгінгі күн қандай болды	172
Өткен уақыт қайтпайды	175
Жылпос - арам-ай	176
К-ге	177
Қуан құдамның алпысқа келген мерекелі тойына	178
Қуанышқа	180
Жоктау	181
Құдам Мараттың отыз жасқа толған күніне	183
Бір мезет қатты ауырғанда	184
Коңіл суып	185
Келген жаның	186
Ағын суды бұрма теріс	187
Қаршыға, бүркіт, лашын	187
С-деген азаматқа(бір тойымы болмаған)	188
Бір азамат «құрдасыма» інілерінен	190
Қайран «түлкі»	193
Қара торғай	198
Мысық	198
Сабынды қол	199
Кардон	200
Үлгі жастары	200
Зейнежан	203
Еске алар жап Аспаным өскен кезде	204
Ақмарал	205
Өмірәлі Қажыбайұлы Қопабаевқа	206
Д.А. Қонаевқа	207
Ер едің бетке, жүзге қарамайтын	208
Кімдер келмес, опа бермес, жалғанға!	208
Тауға өрмелеп шықтым мен	210
Борсық	211
Көген көздер	211
Айдын бұлақ	212
М-ке	212
Ер жақсының жоқтығы	213
Ерке ұлға	213
Усманова Галина Камалидин кызына	215
Қаби Қошанов деген құрдасқа әзіл өлең	216
Көп болсам да , мен бүгін	217

Ғашыр Хикметов деген досыма.....	218
Кокпекті.....	219
Ойла бала, кеш емес.....	219
Кім білер, алдағыны, келер күнді.....	220
Кол Жасыбай.....	220
Жастық шақта ойласаң, қадірін өмір білдік пе?.....	221
Р – ке.....	221
Немерем Аспандиярға.....	222
Қайран Кенже.....	222
Гүл жазира, көк майса.....	223
Мыржық.....	224
Жасымда ғылым барын шын білмедім.....	227
Бойға біткен талантты.....	227
Кей ақындарға.....	230
Тұрымтай анама.....	231
Өзіме.....	232
«Сәнді шеру».....	233
Қ-ға.....	234
Яшрай, ұқпайтын бас, неткен адам.....	235
Еу «сүлкі» екен.....	236
Ата тексіз, ит надан.....	237
Бір құрбыға ерекше.....	238
Салынамын кейде бір, жақсы адамды ерекше.....	239
Қылығы ит арамның күлкісі еді.....	239
Жанарың күн, өзің ай.....	240
Ойшама өмірменен, білде күрес.....	240
Немерем Аспандиярдың 1-жасқа толған мерекелік кешіне.....	241
Роллан жиегім мектеп бітіргенде.....	243
Тенгеуі жоқ , теңі жоқ марал едің.....	244
Ағармас қайран көңіл жер болған соң.....	244
Роллан жиегіме.....	245
Үлгі.....	246
Рапық Ақыбаевқа.....	249
Гудың адам.....	250
Эпиграф.....	251
Ұлы сөз қадыр білер адамына.....	251
Гуа біткен ауруға дауа болмас.....	252
Сүріне, қабына.....	252
Серме көңіл.....	254
Сүйрік тілің.....	255
Бақыт, дәулет қонса бас.....	256
Сәулеті өмір күннің нұры емес пе.....	257
Негізі жаман адамнан.....	258
Ой, сана,ақыл, дана,баста миың.....	259
Нұрлы күннің.....	260
Руслан құдағымның 60-жасқа толған мерекелі тойына және Рүстем жиегімнің 11 жасқа толған күніне.....	261
Балаларыма өсиет.....	263
Анжамал Ержанова деген құдағи 70-жасқа келген мерекелі тойына.....	265
Ақылды туған ұл, қызға.....	266
Арнайымын балаларыма.....	266